

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

BREXIT'E GİDEN YOL: AVRUPA BİRLİĞİ-BİRLEŞİK KRALLIK İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ekrem OK

MAYIS-2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

BREXIT'E GİDEN YOL: AVRUPA BİRLİĞİ-BİRLEŞİK KRALLIK İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ekrem OK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mohammad ARAFAT

MAYIS-2018

TRABZON

ONAY

Ekrem OK tarafından hazırlanan “BREXİT’E GİDEN YOL: AB-BİRLEŞİK KRALLIK İLİŞKİLERİ” adlı bu Çalışma tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı- Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Mohammad ARAFAT	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Coşkun TOPAL	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. İsmail KÖSE	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

İmza

Ekrem OK

17.05.2018

ÖNSÖZ

Yaklaşık 50 milyon sivilin, 25 milyon askerin yaşamını yitirdiği, birçok şehrin, yolların, köprülerin, binaların zarar gördüğü, birçokları tarafından dünya üzerinde gerçekleşmiş en büyük savaş olarak kabul edilen II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımdan dolayı, savaş sonunda Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada akademisyenler, politikacılar ve hatta sanatçılar dahi yeni bir savaşın gerçekleşmemesi için neler yapılabileceğini tartışmaya yeniden başlamışlardır. Yeniden başlamıştır çünkü bu tartışma II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkmamış, savaştan önce de yapılmıştır. Fakat II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması, I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir savaş önlemek için yapılan girişimlerin başarısız olduğunu göstermiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu tartışmaların tekrar başlamasıyla birlikte önceden başarısız olan yöntemler dışında yeni girişimlerin yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu amaçla birçok yeni fikir ortaya atılmıştır. Bu fikirlerden biri ise bugünkü AB'nin kurulmasına sebep olan Jean Monnet'in Fransa Dış İşleri Bakanı Robert Schuman'a sunduğu, daha sonra Schuman Planı olarak anılan fikirdir. Schuman planı da olarak bilinen fikir, Batı Almanya ve Fransa'nın kömür ve çelik kaynaklarının ortak şekilde yönetilmesini önermiştir ve plana göre kömür ve çelik üzerindeki bu ortak kontrol yeni bir savaşın ortaya çıkmasını da imkânsız hale getirecektir.

Bu tezde, Schuman planıyla kurulan, ilk başta 6 ülkeyle kurulan daha sonra 28 üyeli bir uluslararası örgüt haline gelen Avrupa Birliği (AB)'den ilk iki başvurusu reddedilen, üçüncü başvurusunda birliğe katılabilen ve 24 Haziran 2016 tarihinde yaptığı AB Üyeliği Referandumuyla ayrılma kararı veren Birleşik Krallık'ın ilişkileri incelenecek ve referanduma gidiş sebepleri araştırılacaktır.

Bu tezin yazılmasında başta, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen her takıldığımda yardımını alabildiğim tez danışmanım Prof. Dr. Mohammad ARAFAT'a, mezun olmama rağmen her zaman desteğini alabildiğim lisans hocam Doç. Dr. Mehmet Sait Dilek'e, tez yazma sürecinde maddi manevi desteğini hissettiğim, her zaman yanımda olan annem başta olmak üzere aileme sonsuz teşekkür ederim.

Mayıs, 2018

Ekrem OK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ: TARİHSEL GELİŞİMİ, KURUMSAL YAPISI VE GENİŞLEME SÜRECİ.....	4-42
1.1. Avrupa Birliği Tarihsel Gelişimi	4
1.1.1. Avrupa ve Avrupa Birliği	4
1.1.2. Avrupa’da Entegrasyon Fikri ve Entegrasyon Teorileri	5
1.1.2.1. Avrupa’da Entegrasyonu Fikri.....	5
1.1.2.2. Entegrasyon Teorileri	9
1.1.2.2.1. Fonksiyonalizm	9
1.1.2.2.2. Hükümetlerarasıcılık	11
1.1.3. II. Dünya Savaşı Sonrası Avrupa.....	12
1.1.4. Schuman Planı ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	14
1.1.5. Roma Anlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu	16
1.1.6. Füzyon Anlaşması ve Avrupa Tek Senedi.....	18
1.1.7. Topluluktan Birliğe Geçiş: Maastricht Anlaşması.....	20
1.1.8. Amsterdam, Nice ve Anayasa Anlaşmaları	21
1.1.9. Lizbon Anlaşması	25
1.2. Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı	27
1.2.1. Avrupa Komisyonu	28

1.2.2. Konsey	30
1.2.2.1. Avrupa Konseyi	30
1.2.2.2. Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi)	31
1.2.3. Avrupa Parlamentosu	32
1.2.4. Avrupa Adalet Divanı	34
1.2.5. Avrupa Sayıştayı	36
1.2.6. Diğer Kurumlar	37
1.3. Avrupa Birliği Genişleme S¼reci	38
1.3.1. İlk Genişleme	39
1.3.2. Akdeniz Genişlemesi	40
1.3.3. EFTA Genişlemesi	40
1.3.4. Doğu Genişlemesi	41
1.3.5. Sonraki Genişlemeler	42

İKİNCİ BÖLÜM

2. BREXIT KARARININ TARİHİ ARKA PLANI: BİRLEŞİK KRALLIK AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	43-80
2.1. Birleők Krallık ¼lke Profili	43
2.1.1. ¼lke K¼nyesi	43
2.1.2. Siyasi G¼r¼n¼m	45
2.1.2.1. Ana Akım Siyasi İdeolojiler ve Partiler	46
2.1.2.1.1. Liberalizm, Liberal Demokratlar	47
2.1.2.1.2. Muhafazakarlık ve Muhafazakâr Parti	48
2.1.2.1.3. Sosyalizm, Sosyal Demokrasi ve İşçi Partisi	50
2.1.2.1.4. Diğer Partiler.	51
2.1.2.2. H¼k¼met, Anayasa ve Parlamento	52
2.1.3. Ekonomik G¼r¼n¼m	53
2.2. II. D¼nya Savaşı Sonrası Birleők Krallık	54
2.3. Birleők Krallık'ın İkilemi; Avrupa mı, Commonwealth mı?	55
2.4. Toplulukların Kuruluğu ve Birleők Krallık (1950-1960)	57
2.4.1. Schuman Planı	57
2.4.2. Messina G¼r¼řmeleri	59
2.4.3. FTA ve EFTA	61
2.5. Adaylığa Giden Yol ve Başvurular (1960-1975)	61
2.5.1. İlk Başvuru (1961)	63

2.5.2. İkinci Başvuru (1967)	64
2.5.3. Üçüncü Başvuru ve Giriş (1973)	67
2.6. AET Üyeliği Referandumu (1975).....	69
2.7. Birleşik Krallık'ın Bütçe Sorunu	71
2.8. Yeni Sağ ve Avrupa Birliği (1985-1995).....	74
2.8.1. Avrupa Tek Senedi	74
2.8.2. Maastricht Anlaşması.....	75
2.9. Yeni Sol ve Avrupa Birliği (1997-2010).....	76
2.9.1. Amsterdam Anlaşması	77
2.9.2. Parasal Birlik.....	78
2.9.3. Nice Anlaşması	79
2.9.4. Anayasa Anlaşması	79
2.9.5. Lizbon Anlaşması	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İLİŞKİLERDE DÖNÜM NOKTASI: AB ÜYELİK REFERANDUMU VE AYRILMA KARARI	81-113
3.1. Brexit ve Avrupa Şüphecililiği (Eurosepticism)	82
3.1.1. Brexit.....	82
3.1.2. Avrupa Şüphecililiği (Eurosepticism)	82
3.2. Referandum Kararı.....	85
3.3. Yeniden Görüşmeler (Renegotiation)	87
3.4. Referandum Kampanyası.....	90
3.4.1. Taraflar.....	91
3.4.1.1. Kalma Tarafı (In, Remain)	91
3.4.1.2. Çıkış Tarafı (Brexit, Exit, Leave, Out)	92
3.4.1.3. Karar Öncesi Dış Tepkiler	93
3.4.1.4. Medya	95
3.4.2. Argümanlar	95
3.4.2.1. Kalma Argümanları	95
3.4.2.2. Çıkış Argümanları	96
3.5. Anketler.....	98
3.6. Referandum Sonuçları.....	102
3.7. Referandumun Etkileri ve Referanduma Yönelik Tepkiler	104
3.7.1 Ülke İçindeki Etkiler.....	105

3.7.2. Karar Sonrası Dış Tepkiler	108
3.8. Muhtemel Gelecek Senaryoları ve Merak Edilenler Konular	109
3.8.1. Senaryolar	109
3.8.1.1. Hard Brexit	110
3.8.1.2. Soft Brexit.....	110
3.9. Merak Edilen Konular.....	111
SONUÇ.....	114
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	132

ÖZET

Birleşik Krallık çeşitli sebeplerden dolayı günümüzde AB olarak bilinen örgütün kuruluş sürecine dahil olmamıştır. Fakat daha sonra yine birtakım sebeplerden dolayı politikasını değiştirerek, AB'ye üye olma yolunu tercih etmiştir. İlk iki üyelik denemesinde karşılaşılan Fransız vetosunun ardından üçüncü başvuruda 1973'de üye olan Birleşik Krallık, ironik bir şekilde Birliğe üye olduktan iki yıl sonra (1975) üyeliğin devam edip etmemesi konusunda bir referanduma gitmiştir.

Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkileri günümüze kadar çoğunlukla çatışma atmosferinde yürümüştür. Birleşik Krallık, AB ile olan ilişkileri süresince AB'nin ekonomik anlamda fayda getirecek olan uygulamalarına destek vermiş, egemenlik kısıtlayıcı uygulamalarına ise karşı çıkmıştır bu uygulamaları engellemeye çalışmış, engelleyemediği zaman ise opt-out'lar elde ederek dışarda kalmıştır.

Örneğin Euro bölgesi dışında kalmış, Schengen bölgesine dahil olmamıştır. Birçok alanda dışarda olmasına rağmen, David Cameron'un 2015 seçimlerinde tek başına iktidara geldiği takdirde AB üyeliğini referanduma götüreceğine dair verdiği sözle, Brexit süreci başlamıştır ve daha sonra 24 Haziran 2016'da yapılan referandumdan %51,8 ile ayrılma kararı çıkmıştır.

Bu çalışmada, öncelikle taraflardan biri olan AB, tarihiyle, kurumlarıyla ve genişleme süreciyle birlikte incelenmiştir. Daha sonra Birleşik Krallık hakkında bazı bilgiler verilerek, Birleşik Krallık AB ilişkileri, Birleşik Krallık'ı referanduma götüren lider David Cameron'un başbakanlığı dönemine (2010) kadar, Birleşik Krallık ekseninde ve çatışma dönemleri baz alınarak incelenmiştir. Brexit kararını, tarihi arka planına hâkim olmadan okumanın eksik ve yanlış olacağı düşüncesidir.

David Cameron'un başbakanlık dönemi ise 23 Haziran 2016 referandumuna kadar incelenmiş, referandum öncesinden, referandum döneminden ve kısa şekilde referandum sonrasında bahsedilmiştir. David Cameron'u Referanduma götüren süreçler ve referandum kampanyası dönemini incelemek ise yine Brexit referandumunu anlamamıza fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Birleşik Krallık, Avrupa Birliği

ABSTRACT

Because of various reasons, United Kingdom didn't involve in the establishment process of the EU. Afterwards, due to several reasons, United Kingdom changed her opinion into the appeal of the Union. In pursuit of the twice vetos from France respectively in 1961 and 1967, United Kingdom was able to acquire the membership of the EC in 1973. But, ironically, United Kingdom held an in/out referendum, two years after the membership (1975).

Until today, European Union's relationship with the United Kingdom has continued in a disagreement atmosphere. United Kingdom has always been an enthusiastic supporter of the lucrative practices of the EU and has always been a vigorous dissent of the sovereign restrictive practices of the EU. The United Kingdom tried to prevent these sovereign restrictive practices and when she couldn't make it, she tried to "opt out" of those practices.

For instance, United Kingdom has opt-outs in such areas like Eurozone and Schengen Area. Although the United Kingdom has opt-out in several areas, The Brexit process began with the promise of David Cameron to hold an in/out referendum in case of to take the Office without the support of a coalition partner in 2015. And then, the referendum was held on 24 June 2016 and resulted in a majority of 51,9% in favour of leaving the EU.

In this dissertation, EU, one of the parties, was examined with its history, institution and enlargement process. Then, giving some information about the United Kingdom, EU- United Kingdom relations were examined on the basis of conflict periods and in the axis of the United Kingdom, until starting time of the Prime Minister David Cameron's incumbency (2010). Trying to understand the Brexit without having knowledge of historical background of EU-United Kingdom relations would be inadequate and inaccurate.

And then, the period after that was examined from starting time of the Prime Minister David Cameron's incumbency (2016) to Brexit referendum date (2016). In this chapter, periods before the referendum, during the referendum and after the referendum was examined. The reasons for Cameron to hold an in/out referendum and examining the referendum campaign period will make a constructive contribution to understanding of the Brexit process.

Keywords: Brexit, United Kingdom, European Union

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Birleşik Krallık Başbakanları (II. Dünya Savaşı Sonrası).....	53
2	Gallup Poll Şirketinin Ortak Pazar Anketi	66
3	Birleşik Krallık AT Bütçe Rakamları.....	73
4	Avrupa’da Avrupa Şüphesizliği, 2011 (AB üyeliği ülkeniz için iyi bir şey midir?)	84
5	AB Üyelik Referandumda Milletvekillerinin Tutumları.....	93
6	Referandum Argümanlarının Karşılaştırılması	98
7	2012-2015 Arası Yougov Referandum Anketleri	99
8	Eylül 2015- 22 Haziran Arası Referandum Anketleri.....	100
9	Büyükşehirlere Göre Referandum Sonuçları	102
10	Birleşik Krallık’ı Oluşturan Bileşen Ülkelere Göre Referandum Sonuçları.	103
11	Ayrılma Oyu Verenlerin Sebepleri.....	103
12	Kalma Oyu Verenlerin Sebepleri.	103
13	Alternatif Brexit Modelleri.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Referandum Oy Kâğıdı	90

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Referandum Sonuçlarının Birleşik Krallık Pazarına Etkisi.....	106
2	Referandumun Pound'a Etkisi (Dolar Karşısında).....	107
3	Referandumun Euro'ya Etkisi (Dolar Karşısında)	107

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABAD	: Avrupa Adalet Divanı
ABK	: Avrupa Bölgeler Komitesi
AESK	: Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Toplulukları
ATS	: Avrupa Tek Senedi
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
COREPER	: Daimî Temsilciler Komitesi
COMMONWEALTH	: İngiliz Milletler Topluluğu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
HAK	: Hükümetlerarası Konferans
OEEC	: Avrupa İktisadi İş Birliği
OECD	: Teşkilatı Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
OPT-OUT	: Dışarda Kalma Hakkı
OTP	: Ortak Tarım Politikası

GİRİŞ

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği referandumuna gitme sebeplerini inceleyen bu tez için, bu konunun seçilme sebeplerine dair birkaç neden sayılabilir. Öncelikle 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Birliği üyeliği referandumu, gerçekleşmesinin öncesinde ve sonrasında salt Birleşik Krallık'ta değil, Türkiye dahil tüm dünyada ilgiyle takip edilen bir referandum olmuştur. Ayrıca yine Türkiye dahil birçok ülke Avrupa Birliği'ne girmeye çalışırken, Birleşik Krallık gibi bir ülkenin bu Birlikten çıkmaya çalışmayı konunun önemini daha da artırmaktadır. Son olarak, bu referandumun 28 üyeli büyük bir örgüt olan AB'ye aday olmak için bekleyen ülkelerin gelecek planlarına etki edebilme ihtimalleri de konuyu iyice ilgi çekici hale getirmiştir.

“Birleşik Krallık neden AB'den ayrılma referandumuna gitti” sorunsalı, tezde çözümlenmesi hedeflenen ana sorunsaldır. Tezin sonuç bölümünde bahsedilen bulgular da yine bu soru ekseninde elde edilmiştir. Ülkemizde AB ile ilgili yapılan çalışmalarda AB'nin Türkiye ile olan ilişkileri daha ön plandadır ve bu da Birliğin kendi içindeki tartışmaların geri planda kalmasına neden olmuştur. Arka planda kalan bu konuya orijinal bir katkı sağlamak da bu tezin amaçları arasındadır. Ayrıca bu tez Birliğin kendi içinde yaşadığı tartışmaların bilinmesine katkı sağlayacak, Birliğe sürekli katılmaya çalışan ülkeler haricinde ilk defa çıkmak isteyen bir ülkenin çıkış sebeplerini öğrenerek, AB'nin üyelerini memnun etmeyen yönlerini de gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır.

AB'nin temellerinin atıldığı II. Dünya Savaşı sonu (1945) ile Brexit Referandumunun yapıldığı tarih olan 2016 yılı bu tezin kapsamını belirlemektedir. Bu çalışmada Brexit sonrası muhtemel senaryolara da kısaca değinilmiştir fakat referandumundan sonra Birleşik Krallık referandumdan vazgeçip üyeliğe devam etse dahi bu tez sadece Brexit referandumuna kadar olan süreci incelediği için referandum sonrasında neler olacağı bu tezin hipotezlerine dahil değildir.

Bu tez kütüphane ve internet kaynaklarının kullanılması, istatistiksel verilerden faydalanma gibi yöntemler kullanılarak yazılmıştır. Referandumun yapıldığı tarih, tezin yazıldığı tarihe yakın olduğu için literatürde Türkçe kaynak bulma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bu sebepten kaynakların büyük bir çoğunluğu İngilizce literatürden seçilmiştir. Ayrıca referandumun gerçekleştirildiği ülkeye gidememek, orada toplantı ve seminerlere katılamamak da bu tezde yaşanan zorluklar arasındadır. Tezin birinci bölümünde AB'nin tarihi, kurumları ve genişleme süreci incelenmiştir. İkinci bölümünde AB'nin Birleşik Krallık ile olan ilişkileri incelenmiş ve son bölümde ise bu ilişkilerin kaçınılmaz sonucu olan Brexit olarak bilinen AB Üyelik Referandumu süreci ele alınmıştır.

Zaten Birliğin en önemli politikalarının dışında olan Birleşik Krallık'ın neden yine de Birlik'ten ayrılma yoluna gittiği, üyelik başvurusu iki kere reddedildiği halde üçüncü kez tekrar başvuracak kadar Birliğe katılmayı isteyen bir ülkenin neden AB'den ayrılmak istediği bu tezde çözümlenmesi amaçlanan ana sorunsaldır. Fakat bundan ayrı olarak, Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin sürekli ihtilafli olması tek taraflı olarak sadece Birleşik Krallık'ın faydacılığından mı kaynaklıdır yoksa AB'nin de bu ilişkilerin ihtilafli olmasında bir payı var mıdır? Ve 2016 AB üyeliği referandumundan neden ayrılma yönünde karar çıktığı gibi sorunsallar ise bu çalışmada çözümlenmesi amaçlanan diğer sorunsallardır.

Bu tez başlıca üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk ana bölümde AB tarihinden, kurumlarından ve genişleme sürecinden bahsedilmiştir. İkinci ana bölümde Birleşik Krallık- AB ilişkilerinden, üçüncü ana bölümde ise Brexit Referandumu sürecinden bahsedilmiştir. İlk bölümde AB'den bahsetmek, Birleşik Krallık- AB ilişkilerinde tarafları tanımak AB'nin işleyişini bilmek ve Brexit tartışmalarında AB'ye yönelik yapılan eleştirilerin dayanak noktalarını daha iyi bir şekilde kavrayabilmek açısından oldukça önemlidir.

Birinci ana bölüm ise üç alt bölüme ayrılmıştır, AB'nin Tarihsel Gelişimi bölümünde, Avrupa'da bir birlik fikrinin çıkışı, gelişimi, birlik fikrine yönelik teoriler, Birliğin bugünkü haline gelebilmek için geçirdiği evreler, yaşadığı problemler ve problemlerin nasıl çözüldüğü AB ekseninde anlatılmış ve bu sebeple okuyucunun birlik hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır.

Birinci bölümün "Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı" adı bölümde, AB kurumlarının yapısını yani AB'nin nasıl işlediği anlatılmaktadır. Birliği işleyişini bilmek, kurumlara yönelik yapılan eleştirilerin nedenlerini gösterecektir. "Avrupa Birliği Genişleme Süreci" adlı bölümde ise üye devletlerin birliğe girişlerinden kısaca bahsedilmiştir. Birleşik Krallık'ın girişinin daha ayrıntılı olarak bilinmesi gerektiği için tekrara düşmemek amacıyla birinci bölümde kısaca değinilmiş ikinci bölümde daha ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir.

İkinci ana bölümde tezin başlığından da anlaşıldığı gibi Brexit'e giden yoldan, yani Birleşik Krallık- AB ilişkilerinden bahsedilmiştir. Herhangi bir olayı kendinden önceki olaylardan bağımsız düşünmenin doğru olmadığı bilindiği için, Brexit Referandumunu da 43 yıllık Birleşik Krallık-AB ilişkilerinden ayrı düşünmek eksik olacaktır. Bu bölüm de dokuz alt bölüme ayrılmıştır, bu ana bölüme Birleşik Krallık'ın ülke profilinden, ülkenin siyasi görünümünden, ülkedeki ana akım siyasi partilerin karakteristik özelliklerinden, makro ekonomik görünümünden bahsedilerek başlanılmıştır.

Ardından Birleşik Krallık'ın günümüz adıyla AB'nin kuruluş döneminde neden süreç içinde bulunmadığının nedenleri ve daha sonra neden politika değiştirip AB'ye başvurmaya yöneldiği gibi sorulara cevap aranmıştır. Daha sonra ise çatışma ekseninde Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkileri,

David Cameron Başbakanlığındaki 2010 Muhafazakâr Parti- Liberal Demokratlar koalisyonuna kadar incelenmiştir. Bu bölümü okuyanlar, Brexit referandumunun Birleşik Krallık için kaçınılmaz olduğunu, Cameron götürmeseydi dahi Birleşik Krallık'ın bir gün mutlaka bu referanduma gideceğini anlayacaktır.

Üçüncü ana bölümde ise ilişkilerde dönüm noktasını ifade eden Referandum sürecini ele alınmıştır. Bölüme Brexit ve Avrupa Şüpheciliği (Euroscpticisim) kavramları açıklanarak başlanılmış, ardından referandum kararının nasıl verildiği, referandum öncesinde AB ile yapılan yeniden görüşmelerin neleri amaçladığını ve görüşme sonuçlarının ne olduğu incelenmiştir. Daha sonra seçim kampanyasından bahsedilmiş, referandum taraflarından, tarafların kimlerden oluştuğundan ve argümanlarının ne olduğundan bahsedilmiştir.

Bu bölümde referandum anketlerinden de bahsedilmiştir, sonucu belli olan bir referandumun anketlerinden bahsetmenin gereksiz olduğu düşünülebilir fakat bu tezde referandum anketlerinden bahsedilmesinin özel bir sebebi vardır. O da anketlerin referandum sonuçları karşısında tüm dünyanın şok yaşamasında payının büyük olmasıdır. Daha sonra referandum sonuçlarından, sonuçların etkilerinden ve sonuçlara verilen bazı karşılıklardan bahsedilmiştir. Son olarak referandum sonrası muhtemel iki senaryoya kısaca değinip, Brexit konusunda en çok merak edilen bazı sorulara cevap verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ: TARİHSEL GELİŞİMİ, KURUMSAL YAPISI VE GENİŞLEME SÜRECİ

1.1. Avrupa Birliği Tarihsel Gelişimi

1.1.1. Avrupa ve Avrupa Birliği

Avrupa, Avrasya kıtasının batısını oluşturan kıtadır. Avrupa kıtası dışında başka diğer kıtalarda sınır tartışması yoktur yani diğer kıtaların sınırlarının nerde başlayıp bittiği bellidir, oysaki Avrupa'nın sınırları tarihte birçok kez değişmiştir. Aslında Avrupa'nın güney, kuzey ve batı sınırlarında bir ihtilaf yoktur çünkü Avrupa güneyden Akdeniz, kuzeyden Kuzey Denizi ve Norveç Denizi, Kuzey Doğudan Barents Denizi Batıdan ise Atlas Okyanusu ile çevrilmiştir, bu yüzden bu yönlerde sınırlar doğal şekilde çizilmiştir. Ancak Avrupa'nın doğu ve güneydoğu sınırı tartışmalıdır çünkü bu iki sınırda Asya ile komşudur ve bu iki kıtayı birbirinden ayıracak doğal bir coğrafi belirti yoktur. Fakat Avrupa'nın bugünkü sınırları şöyle kabul edilmektedir: kuzeyden Kuzey Buz Denizi, batıdan Atlas Okyanusu, güneyden Akdeniz ve doğudan Ural Dağları arasında kalan bölgedir (Çakmak, 2014: 2-3).

Avrupa kelimesinin kökeni ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Sami dillerdeki “güneşin battığı taraf” anlamına gelen “Ereb” ya da “İrib” kelimesi Fenikelilerden Yunanlılara geçmiş ve “Evropa” şeklini almıştır. Yani Ege denizi çevresinde yaşayan insanlar bu denizin batısında kalan topraklara bu ismi vermişlerdir. (Yiğit, 2000: 38). Avrupa kelimesini Avrupalıların kendileri için kullanması ise M. S 7.yüzyıla rastlamaktadır. 700'lü yılların başında İslam devletinin fetihleri İspanya üzerinden Avrupa'ya kadar ulaştınca Avrupa'da bir koalisyon ordusu kurulmuş ve bu orduyu oluşturanlara “Avrupalılar (Europeenses)” denmiştir (Aksoy, 2014: 13).

Günümüzde Avrupalılık kelimesi coğrafi ve kültürel bir aidiyeti ifade etmektedir. Fakat bu durum tarih boyunca hep aynı olmamıştır. Örneğin Eskiçağ ve Orta çağ dönemlerinde Avrupa hiçbir siyasi, ahlaki veya kültürel aidiyeti ifade etmeyen coğrafi bir kavramdır. Roma İmparatorluğu Asya ve Afrika kıtalarında hüküm sürmüş ve vatandaşlar kendilerini İmparatorluğun parçası olarak görmüştür. Orta çağ Avrupası ise günümüz biçimindeki Avrupa'yı oluşturmasına rağmen halk kendini Avrupalı olarak değil Hristiyan olarak görmüştür (Soutou, 2014: 389).

Avrupalılığın bir aidiyet belirtmesi ancak XVI. Yüzyıl Hristiyan Reformuyla gerçekleşebilmiştir. Hristiyanlık bölününce Avrupalıları birleştiren unsur Avrupa olmuştur, Avrupalılık kimliğinin oluşmasında hem Avrupa'ya dışarıdan gelen ortak olarak algıladıkları tehditlerin, hem de kendi içlerinde yaşadıkları bazı deneyimlerin katkısı büyük olmuştur. Günümüzde ise Avrupalılık kimliği tartışmasında AB üyesi olup olmama önemli bir ölçüt haline gelmiş durumdadır. Avrupalı ülkeler kendilerini tanımlarken AB üyesi olmalarına vurgu yapmakta kendilerini birlik içinde bir ailenin ferdi olarak görmektedirler (Aksoy, 2014: 13). Hatta öyle ki AB'ye girmeyi başaran ülkelerde "işte şimdi gerçek Avrupalı olduk" dendiği görülmektedir (Dinç, 2015: 67).

Avrupalılık kimliğini yansıtır hale gelmiş olan AB ise, 28 üyeden oluşan, üyeleriyle kıtanın çoğunu kapsayan ekonomik ve siyasi bir birliktir. Birliğin üyeleri, kurucu üyeler (1957-Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Federal Almanya, İtalya), birinci genişleme ülkeleri (1973-Danimarka, Birleşik Krallık, İrlanda), Akdeniz genişlemesi ülkeleri (1981-Yunanistan, 1986-Portekiz, İspanya), EFTA genişlemesi ülkeleri (1995-Avusturya, Finlandiya, İsveç), Doğu genişlemesi ülkeleri (2004 - Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya) ve sonraki genişlemelerle üye olan ülkeler (2007-Bulgaristan, Romanya, 2013-Hırvatistan) şeklinde sıralanabilir (About The European Union (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu_en).

Arnavutluk, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Türkiye ise halihazırdaki aday ülkelerdir. Bosna Hersek ve Kosova ise potansiyel aday ülkeler arasında yer almaktadır (Member countries of the EU (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en).

1.1.2. Avrupa'da Entegrasyon Fikri ve Entegrasyon Teorileri

1.1.2.1. Avrupa'da Entegrasyonu Fikri

Her ne kadar Avrupa entegrasyonu (bütünleşme) II. Dünya Savaşı sonrası, savaşın yıkıcılığından alınan derslerden dolayı gerçekleşmiş olsa da Avrupa'da entegrasyon fikrinin kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Hatta Dante, Erasmus, Kant, Victor Hugo, Beethoven, Saint Simon, Hugo Grotius gibi filozof ve sanatçıların bu konudaki fikirlerinden önce dahi Avrupa entegrasyonu konusunda birçok fikir ortaya atılmıştır.

Çakmak (2014: 11)'a göre Avrupa'da birlik fikrinin temelinde iki önemli neden yatmaktadır, birinci önemli neden, Avrupalı Hristiyan devletlerin aralarındaki sorunların çözümü ve savaşların önlenmesinin en iyi yolunun Avrupalı Hristiyan devletlerin birleşmesinden geçtiği düşüncesidir.

İkinci önemli neden ise ortak dinleri Hristiyanlığa ve Avrupalı devletlerin varlığına yönelik tehlikelere karşı birleşme gereği duymalarıdır.

Entegrasyon fikri II. Dünya Savaşı sonrasında, geniş bir tarihsel dönem içinde birbirini besleyerek günümüze kadar gelen fikirlerden ve ülkelerin kendi deneyimlerden beslenerek gelmiştir. Kimi kaynaklar entegrasyon fikrinin ilk olarak Orta Çağ'da ortaya çıktığını söylemektedir. Fakat bu konudaki ilk girişimlerin Eski Yunan'da olduğu görülmektedir. Bu bölümde geçmişten bugüne siyasi entegrasyon konusunda ortaya atılan belli başlı fikirler, eylemler ve çabalardan bahsedilecektir.

Fakat bunun öncesinde belirtmek gerekir ki; bahsedilecek olan fikirlerin, eylemlerin ve çabaların AB'nin oluşumunu doğrudan ve tek başına açıkladığını iddia etmek yerinde olmayacaktır. Diğer yandan, birlik düşüncesinin çok derin köklere sahip olduğu gerçeğini bilmek ve bugünkü AB'de bu köklerden devralınan değerlerin yaşatıldığını bilmek faydalı olacaktır (Çalış vd., 2006: 218).

M.Ö.9. ve 8. Yüzyıllardaki Eski Yunan toplumunu yansıtan Homeros Destanları'nda, güçlü bir feodal bey olan Agamemnon'un liderliğinde gevşek bir federasyondan bahsedilmektedir. Askeri iş birliği yönü öne çıkan bu federasyonda kralın diğer feodal beyler üzerinde mutlak bir hâkimiyeti yoktur. Barış zamanında herhangi birinin talebiyle toplanan "soylular kurulu" çatışma zamanlarında yerini "komutanlar kurulu"na bırakmaktadır. Eski Yunan'ın, meclis ve kurulları hatta yargı mekanizması ile Avrupa entegrasyonunun alt yapısına büyük etkileri olmuştur. Ayrıca, M.Ö 500'de İyonya'daki Yunan site devletleri, Perslere karşı Atina'dan yardım istemiş, Atina Perslerin saldırısına uğramış ve Atina saldırıyı bertaraf ettikten sonra karşı saldırıya geçebilmek için M.Ö 478 yılında Attik Delos Deniz Birliği'ni kurmuştur. Başta bir NATO modeline benzeyen bu yapı daha sonra Atina'nın güçlenmesi ve zenginleşmesine hizmet edecek bir yapıya dönüşmeye başlamış ve M.Ö 443'te de bir konfederasyon haline getirilmiştir (Dedeoğlu, 2003a: 20-21). İlk olarak kolektif güvenlik anlayışıyla ortaya çıkan yapı bir NATO prototipi olsa da daha sonra belirli bir bölgenin zenginleşmesi ve güçlenmesine hizmet etmesiyle AB prototipine döndüğü söylenebilir.

Atina'nın fethedilmesiyle başlayan Roma döneminde Avrupa entegrasyonuna yapılan katkıların başında Roma hukuku gelmektedir, hukuka bağlı yönetimin Roma'yı ve Roma vatandaşlarını ifade etmesi ve diğerlerini "öteki" ilan etmesi, günümüz AB'sinin "Avrupa vatandaşlığı" tanımına benzemektedir (Dedeoğlu, 2003a: 22).

Orta çağ'a gelindiğinde bu dönem Avrupa'sındaki en önemli birleşme adımının kilise önderliğinde toplanan Haçlı birleşmesi olduğu söylenebilir (Demiral, 2015: 5). Ortak düşman anlayışından yola çıkarak oluşturulan Haçlı ordusunun seferleri Avrupa'nın entegrasyonuna önemli katkılar sağlamıştır.

Normandıyalı bir avukat olan ve Fransa kralına danışmanlık yapan Pierre Dubois'in 1306 tarihli "Kutsal Toprakların Geri Alınması" adlı kitabında Kudüs'ün geri alınmasını savunsa da bunun gerçekleşmesi için önerdiği yollar bir Avrupa entegrasyonunu tarif etmektedir. Ona göre Avrupa'da yaşanan iç çatışmalar ülkeleri zayıf düşürmekte ve tehditlere açık hale getirmektedir bu durumdan kurtulmak ve barış için örgütlenmek gerekmektedir (Dedeoğlu, 2003a: 24). Dubois Hristiyan Avrupalı devletlerin Hristiyan cumhuriyetler konfederasyonu şeklinde bir araya gelmelerini ve bu konfederasyonun başına Fransa'nın geçmesini istemiştir (akmak, 2014: 12). Ayrıca Avrupa'daki prenslikler arasında bir Konsey kurulması ve Avrupa lkeleri arasında yaşanan ihtilafların bu konseyde üzülmesini önermiştir (Karluk, 2014: 1).

Osmanlı İmparatorluğunun İstanbul'u fethedip batıya doğru daha da ilerleyeceğini belli etmesi zerine Bohemya Kralı George Podebrad ile Papa II. Pius 1459'da Avrupa'da Osmanlı'ya karşı birleşme çağrısı yapmışlardır. Hatta Kral Podebrad bu ağrı hakkında bir kitap yazmış ve bir Avrupa konfederasyonu önermiştir. Yine aynı yüzyılda yaşamış olan Machiavelli 1512 yılında yazdığı "Prens" adlı eserinde siyasi birlik sağlamının yararlarından bahsetmiş, Jean Bodin 1576'da yazdığı "Devlet zerine Altı Kitap" başlıklı çalışmasında laikliği savunmuş, Hobbes ise güvenlik anlayışı ve toplum sözleşmesi konusunda fikirler ne sürmüştür. Tüm bu fikirler zamanla Avrupa Birliği entegrasyon ilkelerinin temel prensiplerine dönüşmüştür (Dedeoğlu, 2003a: 25-26).

17. yüzyılda da bu tarz örneklerin olduğu görülmektedir. Örneğin 1623 yılında Emeric Cruce, Avrupalı devletlerin kendi aralarında yaşadıkları sorunları zmek adına hükümdarların elçilerinden oluşan meclisler kurulmasını ve problemlerin bu mecliste müzakere edilerek üzülmesini savunmuştur (Dördü, 2014).

1560-1641 yılları arasında yaşamış olan Duc de Sully ise "4. Henri'nin Büyük Tasarımı" adlı çalışmasında Avrupa'da gler dengesi sağlayacak bir senato önermiştir. Hollandalı hukukçu ve diplomat olan ve aynı zamanda uluslararası hukukun kurucusu kabul edilen Hugo Grotius "Savaş ve Barış Hukuku" adlı çalışmasında uluslararası barışa hizmet edecek bir "Milletler Cemiyeti" ngrmştr (Dedeoğlu, 2003a: 28-19). Aynı şekilde William Penn 1693 yılında bir Avrupa Parlamentosu kurulmasını önermiştir. Abbe de Saint Pierre 1713 yılında, hükümdarlar bazında kabul edilebilecek hususları "temelli" ve "nemli" olarak ikiye ayırmıştır, temelli kuralların tüm hükümdarlar arasında oy birliği ile alınacağını, önemli kuralların alınmasında ise dörtte lk çoğunluğun yeterli olacağını belirtmiştir. Bu süreci ise Avrupa'da kurulacak olan bir devletler meclisi yönetecektir (Dördü, 2014).

Jean Jacques Rousseau ise 1761 yılında 19 egemen devletin bir anlaşmayla "topluluk" kurmalarını ve bunun bir Avrupa Federasyonu oluşturması gerektiğini savunmuştur. 1789 yılında Jeremy Bentham "Kalıcı ve Evrensel Barış Planı" adlı çalışmasında Avrupa'da birisi Avrupa

Parlamentosu ve diğeri Ortak Ordu olmak üzere iki saç ayaklı bir birlik kurulmasını önermiştir. Fransız ihtilali sonrası için verilecek bir örnek de Immanuel Kant'dır. Kant'ın 1795 tarihli "Ebedi Barış Üzerine" başlıklı çalışması bir dünya barışından söz etmektedir fakat ona göre bu dünya barışının sağlanması için önce Avrupa barışı sağlanmalıdır (Dedeoğlu, 2003a: 30-31).

Tanınmış Alman klasik müzik bestecisi Ludwig Van Beethoven ise Friedrich von Schiller'in 1785 yılında yazdığı şiir üzerine bestelediği 9. Senfonisinde birlik konusunu işlemiştir. Eser'in sözsüz hali 1972 yılında Avrupa Konseyi tarafından, 1985 yılında da AB liderleri tarafından Avrupa Marşı olarak kabul edilmiş, günümüzde de Avrupa Birliği Marşı olarak kullanılmaktadır (The European Anthem (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/anthem_en).

Tanınmış yazar Victor Hugo 1849'da Paris'te toplanan Uluslararası Barış Konferansı'nda ve 1 Mart 1871 tarihinde Fransız Ulusal Meclisi'nde Avrupa Birliği konusunda: "*ABD nasıl Yeni Bir Dünya'yı taçlandırdı ise bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri de eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin ister red edilsin Birlik Fikri hiç durmadan yakılıp yıkılan kasılıp kavrulan bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmektedir*" diye konuşmuştur (Karluk, 2014: 2).

Yirminci Yüzyılda Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Carlo Sforza, Johan Willem Beyen, Alcide de Gasperi, Sisco Mansholt, Altiero Spinelli, Winston Churchill, P. Henri Spaak, Joseph Beck, Walter Hallstein gibi isimler Avrupa entegrasyonunda emeği geçen kişilerdir (Karluk, 2014: 3). Sonraki bölümlerde anlatılacak olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan (AKÇT) önce Batı Avrupa'da gerçekleşmiş bir başka entegrasyon hareketi de mevcuttur. 1932 yılında Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Ouchy sözleşmesi ile oluşan Benelux, bu üç ülke arasında ortak bir Gümrük Birliği'nin oluşturulmasını öngörmüştür (Aksoy, 2014: 14). İsmi üç üye devletlerin isimlerinin baş harflerinden alan Benelux (Belgium "Be", Netherland "Ne", Luxemburg "lux") 20.yüzyılda Batı Avrupa'da kurulan ilk ekonomik entegrasyon hareketidir.

Avrupa'da birlik fikrine karşı olan düşünür ve politikacılar da vardır, bunlardan da biraz bahsetmek isabetli olacaktır. Örneğin Alman filozof Johann Gottfried Herder birleşen bir Avrupa'nın despotlaşacağını ve bunun doğanın sanatına bir ihanet olacağını söylemiştir. Herder'den yaklaşık bir asır sonra Otto von Bismarck "Ben Avrupa sözcüğünü hep kendi adına başkalarından bir şey istemeye cesaret edemeyen devlet adamlarının ağzından duydum" diyerek fikre karşı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Friedrich Wilhelm Nietzsche "Avrupa Asya'nın küçük bir yarımadasından başka bir şey değildir" diyerek Avrupa'nın ayrı bir kıta olması fikrine karşı gelmiştir (Çakmak, 2014: 16).

Görüleceği üzere Avrupa'da birlik, Eski Yunan'a kadar uzanan kadim bir düşüncedir. Fakat Avrupa tarihi birleşmelerden daha çok savaşlarla doludur. II. dünya savaşına kadar ortaya atılan tüm

birleşme çabaları bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Avrupa'da birlik fikrinin ciddi şekilde tartışılıp gerçekleştirilmek için harekete geçilmesi ise tarihin gördüğü en büyük ve yıkıcı savaş olan II. Dünya savaşı sonrasına denk gelmektedir. Avrupa devletlerinin bu fikre yanaşmalarına birçok sebep sayılabilir fakat en önemlileri, Avrupa devletlerinin Avrupa'da yaşanacak bir savaşı daha kaldıramayacak duruma gelmeleri ve savaşın artık ne kadar yıkıcı bir hale geldiğini fark etmiş olmalarıdır.

Bu yüzden Batı Avrupa'daki politikacılar, Avrupa'ya büyük yıkımlar getiren II. Dünya Savaşı'ndan sonra entegrasyonun gerekliliğini değil olabildiğini tartışmaya başlamışlardır. 1945 yılından sonra birlik fikri o kadar popüler hale gelmiştir ki, Sovyet kontrolündeki devletler dışında Avrupa'daki neredeyse her ülkede birlik konusunda birbiri ardına hareketler yapılmaya başlamıştır (Horvath, 2007: 26). Ayrıca Napolyon ve Hitler'in Avrupa'yı kan dökerek, zorla birleştirmeye çalışması, olabilecek bir entegrasyonun ancak savaş dışı seçeneklerle gerçekleşebileceğini göstermiştir.

1.1.2.2. Entegrasyon Teorileri

II. Dünya Savaşı sonrasında entegrasyon konusunun popüler olması, bu konuda somut adımların atılmasına ek olarak entegrasyon teorilerine de bir yoğunlaşmaya neden olmuştur. Entegrasyon, değişimle ilgili bir kavram olup, bir "siyasal topluluğu" veya "bütünleşmiş bir toplumu" ifade etmek için kullanılmaktadır. Entegrasyonlar, öğeleri arasında şiddet unsurunun azaldığı, şiddetin yerini karşılıklı bağımlılık, ortak yarar ve iş birliğinin aldığı yapılardır (Arı, 2011: 429). Yani daha genel bir ifadeyle entegrasyonu, aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan aktörlerin ayrı ayrı tek başlarına sahip olamadıkları özellikler için bir sistem oluşturmaları diye tanımlayabiliriz (Keçeci, 2012: 4).

Avrupa'da entegrasyon'un gerisinde üç temel neden olduğu söylenebilir. Bunları: siyasi açıdan Federal Almanya ve Fransa arasındaki sorunlara kalıcı çözüm getirebilmek, güvenlik açısından Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket edebilmek ve son olarak ekonomik açıdan savaş sonrası Marshall yardımı ile toparlanmaya başlayan Avrupa'da refahı tesis edebilmek olarak sıralayabiliriz (Soyaltın, 2015: 18). Entegrasyon konusuna hâkim olan iki rakip teori fonksiyonalizm ve Hükümetlerarasıcılık'tır.

1.1.2.2.1. Fonksiyonalizm

Fonksiyonalizm, uluslararası örgütlenmelerin çokça konuşulduğu, destek topladığı bir dönemde idealist kuramlardan etkilenen ve Avrupa'da kalıcı barış için teknokratik bir yapının gerekli

olduğunu savunan görüştür. David Mitrany “A Working Peace System (İşleyen Bir Barış Sistemi)” adlı eserinde Federalist düşüncüyü de eleştirmiş, özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan Milletler Cemiyeti (MC)’nin fonksiyonalist süreçlerden yoksun olmadığı için başarılı olamadığını savunmuştur (Mitrany, 1994: 78-79).

Mitrany’e göre artık trend yargı, haklar ve güçler dizisi temelinde geleneksel organizasyonlar (MC örneği) oluşturmak değil zamanın ve mekânın şartlarına göre belirli ihtiyaçları karşılamak için hükümetleri organize etmektedir (AKÇT örneği). Mitrany devletlerin birbirine ekonomik anlamda gittikçe daha fazla bağımlı hale geldiğini bir sistemde uluslararası örgütlerin, teknik ve ekonomik konularda ulus devletlerden daha fazla etkili rol oynayacağını iddia etmiştir (Mitrany, 1994: 83; Soyaltın, 2015: 20). Mitrany fonksiyonel sistemin çalışması için politik bir otoritenin varlığını gerekli görmemiştir. Ona göre fonksiyonel sistem bir politik otorite olmadan da çalışabilecektir (Mitrany, 1994: 95). Bu da politik otoriteden ziyade teknokratlardan oluşan bir otoritenin varlığının yeterli olacağı anlamına gelmektedir.

Mitrany, federalizmin savunduğu tarzda tek bir dünya hükümeti fikrine karşıdır çünkü bunun bireysel özgürlüklere tehdit oluşturacağına inanmaktadır. Ayrıca bölgesel federasyonların oluşturulmasının geniş ölçekte ulusal rekabeti tekrardan ortaya çıkaracağına inanmaktadır. Mitrany bunun yerine, her biri insan hayatının belli bir alanı üzerinde yetkili, uluslararası işlevsel (fonksiyonel) organların oluşturulmasını önermiştir. Mitrany’nin planı bireysel teknik yetkilerin hükümetlerin elinden alınıp işlevsel organların eline verilmesidir. Hükümetler ne kadar çok yetkisini bu organlara devrederse o kadar bağımsız hareket etme kapasitelerini yitireceklerdir. (Bache ve George, 2006: 5-6). Bu da devletleri birbirine bağımlı hale getirecek ve böylece savaş ihtimali azalacaktır. Mitrany (1971: 538)’e göre fonksiyonalizmin amacı devletlerin barışçıl şekilde ayrı tutmak değil, aktif şekilde bir arada tutmaktır. Devletin ortak sorunları veya meselelerin ortak bir şekilde çözülmesi, yönetilmesi için yollar bulmaya çalışmaktır.

Fonksiyonalizmin dallanma (ramification) adı verilen doktrinine göre, belli bir alanda başlayan fonksiyonel iş birliği ve örgütlenme diğer alanlarda da benzer örgütlenmelere yol açacaktır. Örneğin küresel iklim değişikliği gibi tek başına devletleri aşan bir konuda yapılan bir iş birliği zaman içinde iş birliğini daha geniş alana yayacaktır (Şahin, 2014: 111). Veya bir ortak Pazar oluşturulduğu takdirde, bu başka birçok alanda benzer bir girişimi cesaretlendirecektir. Bu şekilde bu dallanma etkisi en son uluslararası iş birliğine dönüşerek barış ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır (Arı, 2011: 431). Ayrıca fonksiyonalistler, uluslararası ilişkilerde realistler gibi devleti temel aktör olarak kabul etmemişler, kendilerine verilen fonksiyonları yerine getirmeleri beklenen kurumları temel almışlardır (Arı ve Toprak, 2013: 4). Fonksiyonalizmi Realizmden ayıran bir başka önemli özellik ise kuramın insan doğasına bakışı üzerinedir. İnsan doğasının kötü olduğunu iddia eden Realizmin aksine Fonksiyonalistler de tıpkı İdealistler gibi insan doğasına iyimser bakmaktadırlar. Onlara göre

birlikte çalışma arzusu, iş birliği yapma isteği insanın doğasında bulunan özelliklerdir (Mitrany, 1971: 539).

Kömür ve çeliğin ulus-üstü bir otoritenin denetimine verilmesi amacıyla kurulan AKÇT'nin daha sonra teknik bir bütünleşmeye yol açması fonksiyonalizm tezlerine verilebilecek iyi bir örnektir (Keçeci, 2012: 6). II. Dünya Savaşı sonrası dünyada büyük heyecan uyandıran fonksiyonalizm 1960'lı yıllarla birlikte popüleritesini kaybetmeye başlamış, bu tarihten itibaren fonksiyonalizm yerini Ernst Haas tarafından geliştirilen neofonksiyonalizme bırakmıştır (Şahin, 2014: 112). Özetle fonksiyonalizm teknik konularda iş birliğinin diğer alanlarda iş birliğini de teşvik edeceğini, bunun da devletleri birbirine bağlayarak barışı sağlayacağını savunmaktadır.

1.1.2.2.2. Hükümetlerarasıcılık

Hükümetlerarasıcılık (intergovernmentalism) yaklaşımı, Avrupa bütünleşmesi için öngörülen federal ve neofonksiyonalist yapılara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Stanley Hoffmann'ın ilk temsilcisi olduğu kuram, uluslararası anarşik düzende temel aktörlerin ulus-devletler olduğunu (Soyaltın, 2015: 22), bütünleşmenin devletlerin kendi iradelerine bağlı ve ulusçuluk ile sınırlı olduğunu savunmuştur (Toprak, 2007: 76). Ayrıca neofonksiyonalistlerin aksine hükümetlerarasıcılık kuramı Avrupa bütünleşmesiyle sınırlı kalmamış her bölgeye uygulanabilme iddiasında olmuştur, bunun sebebi ise "bütünleşme" kavramı yerine "iş birliği" kavramını tercih etmiş olmasıdır (Şahin, 2014: 117).

Hoffman (1966: 886)'a göre fonksiyonalistlerin öngördüğü entegrasyon sürecinde iki yanılıları vardır. Birincisi önerdikleri fonksiyonalist method sınırlı olmasıdır, ona göre bu yöntem sadece acısız, sıkıntısız (painless) alanlarda başarılı olabilir. Hoffman teknokratik kurumdan oluşan fonksiyonalist süreci bir analogiyle bir bileme makinesine benzetmiştir. Ona göre bileme makinesi, kullanıcılar bileyecek malzeme getirdiği sürece çalışan, faydalı olan bir makinedir. Nasıl ki kullanıcılar bileyecek malzeme destediğini kestirdiği an makine duruyorsa aynı şekilde fonksiyonalist makine de devlet desteği kesildiği an yürümeyi durduracaktır. Ayrıca devletlerin bir alanda veya bazı konularda bu makineye destek ermesi bu desteği her konuda ve sonuna kadar götürecekleri anlamına gelmemektedir.

Hoffman (1966: 887) ikinci yanılıda da yine aynı bileme makinesi analogisi üzerinden devam etmiş ve sürecin sonunda ortaya çıkabilecek bir tehlikeden bahsetmiştir. O tehlike makinenin direksiyona geçme arzusu olarak adlandırılabilir. Ona göre makineye bir dönem destek gösterildikten sonra gösterilen destek azaldıkça makine bileme malzemelerinin kullanıcıların elinden alınıp kendisine verilmesini talep edecektir. Bir başka deyişle makine kendi başına bir aktör olma eğilimi gösterecektir.

Bileme makinesi örneğinden de anlaşıldığı gibi Hoffman'a göre ulus devletler uluslararası sistemdeki en önemli aktörlerdir. Devletler, istedikleri zaman fonksiyonalist makineyi çalıştırıp, istedikleri zaman durdurabilmektedirler. Devletler fonksiyonalist sürecin çalışmasının kendi yetkilerinin dışında olmasını istemezler. Fonksiyonalist teorinin, sürecin politik otorite olmadan da çalışabileceği iddiasının aksine Hoffman'a göre devletlerin rızası olmadan fonksiyonalist süreçlerin işlemesi mümkün değildir. Bir başka deyişle fonksiyonalist makineyi çalıştırma iradesine sahip devlet bunu başka bir merciye vermek istemez. Devletler yalnızca çıkarlarını karşılamak bu fonksiyonalist sürece dahil olurlar.

Hoffman (1966: 888)'a göre bu tezi gösteren en güzel örnek ise 1965 yılında Fransa'nın diğer beş ülkeyle Ortak Tarım Politikası (OTP) üzerine yaşadığı görüş ayrılıkları sonucunda gerçekleşen "Boş Sandalye Krizi"dir (bkz: bölüm 1.1.6.). Ona göre "Boş Sandalye Krizi"nde devlet desteğinin çekildiği takdirde, devletlerin ortak hareket etme tutumlarında bir problem ortaya çıktığı takdirde kurumsal makinenin nasıl aylarca çalışmadığını görülmüştür.

1960'lı yıllarda Fransa'nın Birleşik Krallık'ı Avrupa bütünleşmesinden uzak tutma çabaları ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyeliğini 1963 ve 1967 yıllarında veto etmesi fonksiyonalist teorilere ilk darbeyi indirmiştir. Fransa'nın Birleşik Krallık'ın üyeliğini veto etmesi fonksiyonalist teorilerin aksine devletlerin hala kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği fikrini gündeme getirmiş bu da hükümetlerarasıcılık kuramını ön plana çıkarmıştır (Şahin, 2014: 117). Fakat 1980'li yıllarda ekonomik bütünleşmenin hızlanması çoğulcu tezleri tekrardan ön plana çıkarmıştır (Toprak, 2007: 74). Kısaca söylenecek olursa realizmden etkilenen hükümetlerarasıcılık kuramı, idealizmden etkilenen neofonksiyonalizm kuramının aksine ana aktör olarak uluslararası kurumlara değil devletlere odaklanmıştır.

1.1.3. II. Dünya Savaşı Sonrası Avrupa

II. Dünya Savaşı, Avrupa'da çok büyük yıkımlara yol açmış, telafi edilmesi zor fiziksel, ekonomik, toplumsal ve siyasi birçok zarara sebep olmuştur. Doğu Avrupa'nın savaş sonrasında kendilerini Alman işgalinden "kurtaran" Sovyetler Birliğinin etkisine girmesiyle, bu bölgeden sağlanan gıda maddelerinin miktarında önemli ölçüde düşüş yaşanmıştır. Tüm ülkelerdeki sağlam fabrikalar savaş malzemesi üretecek biçimde düzenlendiği için bu fabrikaların tekrar eski haline döndürülmesi gerekmiş fakat bunun gerçekleştirmek için gerekli parasal kaynak bulunamamıştır. Avrupa'da savaş sonrasında olağanüstü bir enflasyon yaşanmıştır, Öyle ki İtalya'da fiyatlar savaş öncesine göre 35 kat artmıştır. Macaristan'da 1 dolar 11 trilyon pengos olunca bu para birimi tedavülden kaldırılmıştır. Çoğu ülkede sigara, kahve ve çikolata paradan daha geçerli değişim araçları haline gelmiştir (Erhan, 1996: 260).

Karayolları, demiryolları ve köprüler müttefikler veya mihver devletleri tarafından tahrip edilmiştir. Savaş sonrasında Kömür üretimi savaş öncesi düzeyinin %42'si kadar, dökme demir üretimi 1946'da 1938'deki seviyesinin üçte biri kadar, ham çelik üretimi savaş öncesi düzeyinin üçte biri kadardır (Bache ve George, 2006: 83). Sıkıntı bunlarla sınırlı değildir, savaş yiyecek konusunda da büyük sıkıntılara yol açtığı görülmüştür.

Birçok ülkede ekmek karneye bağlanmış, et fiyatları olağanüstü artış göstermiştir. Gıda sıkıntısı özellikle, İtalya, Avusturya ve Doğu Avrupa'da had safhaya ulaşmıştır. Gıda sıkıntısının üstesinden gelmek için tüm paralarını gıda ithalatına yatıran ülkeler kısa süre sonra bir de "dolar krizi" ile karşı karşıya kalmışlardır (Erhan, 1996: 260).

Ekonomik ve sosyal sıkıntılara ek olarak, politik sıkıntılar da söz konusudur. Federal Almanya ve Avusturya işgal edilmiş ve müttefikler arasında bölünmüş durumdadır. Tüm bu durumlar karşısında Avrupa'da genel anlamda değişimi destekleyen, Avrupa'yı tekrar savaşa götürebilecek elitlerin ve seçeneklerin olmaması gerektiğini düşünen bir ruh hali oluşmuştur. Bu ruh halinden özellikle sol partiler yararlanmıştır. Öyle ki, 1946'da Britanya'da savaş kahramanı Winston Churchill'in liderliğindeki muhafazakârlar değil işçi hükümeti seçimi kazanmış, Fransa'da Özgür Fransız Güçleri'nin (Free French Forces) lideri General De Gaulle'ün başkanlık ettiği geçici hükümet ilk seçimde merkez-sol ve sosyalist Cumhuriyetçi Halk Hareketi'ne kaybetmiştir. İtalya'da ise güneyde muhafazakâr Hristiyan Demokrat partinin baskınlığına rağmen kuzeyde komünistler baskın hale gelmiştir (Bache ve George, 2006: 83).

Savaşın sebep olduğu bu yıkımları düzeltmek için gerekli olan en önemli ihtiyaç sermaye ve uluslararası bir çerçevedir. Çünkü yaşanan yıkımlara rağmen Avrupa'da nitelikli iş gücü, bilim adamları ve mühendisler hala mevcuttur (Soutou, 2014: 289). Avrupa'daki bu resmi değiştirmek, savaşın sebep olduğu yıkımları düzeltmek ve Avrupa'da federal bir yapı kurmak için 1946 yılında Avrupa Federalistler Birliği kurulmuştur. Birlik Mayıs 1948'de Lahey'de bir kongre organize etmiştir (Bache ve George, 2006: 84).

Kongre'nin kararlarını Dedeoğlu (2003b: 47) şöyle özetlemiştir: Siyasal boyut çerçevesinde oluşturulan siyasal komisyon, bir Avrupa Konseyi oluşturulmasını ve bunun içinde İnsan Hakları Mahkemesi ile Avrupa Asamblesi bulunmasını ve bir İnsan Hakları Beyannamesi yayınlamasını öngörmüştür. Bu öneri 5 Mayıs 1949'da Londra'da kurulan Avrupa Konseyi ile somutlaşmıştır. Ekonomik boyut çerçevesinde oluşturulan komisyon ise, serbest ticaret, gümrük uyumlaştırılması, sınai korumacılık ve sosyal politikalar konularında ortak tutum sürdürülmesi ve ortak kurumlar oluşturulmasını önermiştir. Bu öneri ise 2 yıl sonra kurulan AKÇT, AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu(EURATOM) ile somutlaşmıştır.

Yıkımdan kurtulmak için gerekli olan sermaye ihtiyacını ise Marshall Planı karşılamıştır. Plana göre, Avrupa ülkeleri her şeyden önce kendi aralarında bir ekonomik iş birliğine girişmeli ve birbirlerinin eksikliklerini kendileri gidermelidir. Bunun sonunda bir açık ortaya çıktığında, ABD bu açığın kapatılmasına yardım edecektir (Armaoğlu, 2012: 539-540). ABD bu formül ile Avrupa devletlerinin kendi aralarında ve ABD ile olan ticaretini finanse edecek ve böylece Avrupa'ya dolar girişini sağlamış olacaktır (Bache ve George, 2006: 87).

Marshall Planı adını alan bu teklifi görüşmek için 27 Haziran 1947'de Paris'te bir toplantı yapılmıştır. 12 Temmuz 1947'de Birleşik Krallık, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç in katılımlarıyla toplanan on altılar konferansı 22 Eylül'de ABD'ye sunmak için bir Avrupa Ekonomik Kalkınma programı hazırlamıştır. ABD ise 3 Nisan 1948'de Dış Yardım Kanunu'nu çıkarmış ve bu kanuna dayanarak daha ilk yılında on altılara 6 milyar dolarlık bir ekonomik yardımda bulunmuştur. Daha sonra, 16 Nisan 1948'de ise 16 Avrupa ülkesi Avrupa İktisadi İş birliği Teşkilatı'nı (OEEC) kurmuştur (Armaoğlu, 2012: 540-541; Roberts, 2016: 687). Bu örgüte 14 Aralık 1960'da Avrupa kıtası dışından Kanada ve ABD katılmış ve örgüt 30 Eylül 1961 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü'ne (OECD) dönüşmüştür (OECD History (t.y), <https://www.oecd.org/about/history>).

Avrupa'da bir başka problem de Federal Almanya'nın ne olacağı sorunudur. Amerikalıların Federal Almanya'nın askeri olarak güçlendirilmesini acil bir görev olarak görmesine rağmen Fransa ve diğer Batı Avrupa ülkeleri bu seçeneğe isteksiz yaklaşmıştır. Fransa ve Federal Almanya ilişkilerini çözmenin Avrupa'nın geleceği için kritik bir mesele olduğu açıktır, Avrupa'nın birliğini savunanlar bu problemi çözmenin ortak bir Avrupa oluşturmanın ön koşulu olduğuna ikna olmuşlardır (Horvath, 2007: 27). Bir sonraki bölümde bu konu ele alınacaktır.

1.1.4. Schuman Planı ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Avrupa Konseyi'nin kurulmasının ardından, Avrupa bütünleşmesi fikrine yönelik bakış açılarında bir değişim meydana gelmiştir. Bu değişim Avrupa entegrasyonuna ekonomik iş birliğinden başlamanın daha isabetli olacağı yönünde olmuştur (Horvath, 2007: 30). Birleşik Krallık ve ABD Federal Almanya'nın Avrupa'ya entegre olmasını ve Federal Almanya'ya uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasını düşünmektedir. Fransa ise bu konuda ABD ve Birleşik Krallık'a nazaran daha isteksiz davranmaktadır. Fransa, Alman gücünün tekrardan dirilmesini önlemenin bir aracı olarak ve Fransız ekonomisinin modernizasyonuna desteğin bir yolu olarak Ruhr bölgesinin kömür kaynaklarını elinde tutmaktaydı, Fransa'nın kendine yetebilecek kömür kaynakları yoktu ve kömür tedarikinde Federal Almanya'ya muhtaç bir durumdadır (Blair, 2005: 16-17; Dedman, 2001:

57). Bu da kömür kaynaklarının ilerde Federal Almanya'nın yönetimine geçmesinin Fransa ekonomisi için felaket anlamına geleceğini ifade etmektedir.

4 Mayıs 1950'de Jean Monnet Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'a verdiği bir memorandumda, daha önceden uygulanan tüm araçların bir çıkmaza neden olduğunu, bütünleşmeye iktisadi bir bütünleşme üzerinden gidilebileceğini savunarak (Lee, 2004: 323), Fransa ve Federal Almanya'nın kömür ve çelik kaynaklarının havuz oluşturularak yönetilmesini öneren Schuman Planını ortaya atmıştır. (Bache ve George, 2006: 94). Plan Fransa açısından Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından yaşadığı problemleri ele almaktadır, bu problemlerden ilki Fransa ve Federal Almanya arasında gelecekte ortaya çıkabilecek çatışma tehditlerinin nasıl engelleneceği ikincisi ise Ruhr bölgesi tekrar Alman kontrolü altına girdiği zaman Fransa'nın çelik sanayisi için gerekli kömürün tedarikinin nasıl sağlanacağıdır. (Bache ve George, 2006: 94).

Planın ana fikri kömür ve çelik sanayisi üzerinde kurulacak bir merkezi kontrolün yeni bir savaşın başlamasını imkânsız hale getireceği varsayımdır. 1940'lı ve 1950'li yıllarda bahsi geçen kaynaklarda yaşanan kıtlıktan dolayı mevcut kaynakların koordineli kullanımı sonraki entegrasyon adımlarına iyi bir gerekçe oluşturmuştur (Horvath, 2007: 31). Kömür ve çeliğin seçilme sebebi ise dönemin en önemli endüstrileri olmaları ve iki dünya savaşıyla sonuçlanan anlaşmazlıklarda etkili olmalarıdır (Blair, 2005: 17).

Planın araçları ekonomik olmasına rağmen amaçları her zaman siyasi olmuştur. Bu durum Monnet'in "bu önerinin ulusal egemenliğin kalın duvarlarında bir delik oluşturacak olan, barış için gerekli olan birliğe yol açacak olan önemli bir siyasi amacı var" sözlerinden ve Avrupa Komisyonu ilk başkanı Walter Hallstein'in "Biz sadece ekonomilerimizi bütünleştirmiyoruz, aynı zamanda politikalarımızı da bütünleştiriyoruz, biz sadece mobilyalarımızı paylaşmıyoruz aynı zamanda yeni ve büyük bir ev de inşa ediyoruz" sözlerinden de anlaşılmaktadır (Burgess, 1996: 2).

Plana Federal Almanya, İtalya ve Benelux ülkeleri olumlu, Birleşik Krallık ise olumsuz yaklaşmıştır. Olumlu yaklaşan Fransa, Federal Almanya, İtalya ve Benelux ülkeleri için neredeyse her kaynakta Altılar olarak bahsedilir. Devletlerin katılma sebeplerinden kısaca bahsedilecektir fakat Birleşik Krallık'ın katılmama sebebi ayrıntılı bir biçimde ikinci bölümde alınacaktır.

Kömür ve çelik endüstrisinde daha özgür hareket edebilmesine imkân verdiği için Federal Almanya plana en fazla sevinen ülke olmuştur (Blair, 2005: 18). Bu plandan önce Federal Almanya kendi kömür kaynakları üzerinde bir yetkiye sahip değildir. Ruhr Bölgesindeki kömür kaynakları 1949 yılında kurulan Uluslararası Ruhr İdaresi (IRA) tarafından denetlenmektedir ve bu idareye Fransa başkanlık etmekteydi (Dinan, 1998: 298). Federal Almanya bu idarenin ve işgal yasasının

kısıtlamalarından rahatsızdır ve egemenliğin paylaşımının, kısıtlanmasından daha iyi olduğunu düşünmüştür (Dinan, 2008: 65).

Benelux ülkeleri hem Federal Almanya ve Fransa ekonomileri ile karşılıklı bağımlılık içinde oldukları için hem de oy dengesi sayesinde büyüklere karşı korunacakları için plana katılmamak gibi bir seçeneğin üzerinde durmamışlardır. İtalya ise hem komunizm tehdidinden çekindiği için hem de Avrupa'da konumunu tekrar elde etmek için plana olumlu yaklaşmıştır (Kaya vd., 2016: 4; Soutou, 2014: 313).

Altılar arasındaki görüşmeler ülkelerin ulusal çıkarlarını savundukları sert tartışmalara yol açmasına rağmen sonunda Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak bilinen yapı üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Paris Antlaşması Nisan 1952'de Altılar arasında imzalanmış "ve AKÇT Temmuz 1952'de faaliyete başlamıştır (Bache ve George, 2006: 94). Monnet, üyeleri ulusal meclisler tarafından seçilen ve ulus-üstü niteliğe sahip AKÇT'nin icra organı Yüksek Otorite'nin ilk başkanı olmuştur (Soyaltın, 2015: 12).

AKÇT ile aynı dönemde önerilen ve ortak ordu kurmayı hedefleyen Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ve Avrupa Siyasi Topluluğu devletler üstü yapı önerdikleri için reddedilmiştir. AST Fransa meclisinde onaylanmadığı için çökmüştür (Kaya vd., 2016: 4). AST'nin Fransa meclisinde onaylanmaması ve planın başarısız olması da Avrupa'nın henüz bir siyasi oluşuma hazır olmadığını göstermektedir.

1.1.5. Roma Anlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu

AST başarısız olunca ve Avrupa'nın siyasi bir oluşuma hazır olmadığı anlaşılınca, Avrupa ülkeleri entegrasyon sürecini tekrardan ekonomik alandan devam ettirmeyi düşünmüşlerdir (Horvath, 2007: 32). Bundan böyle, milli egemenliklere fazla hassas bir noktadan dokunan savunma veya siyasi birlik gibi konulara değil de ekonomiden söz edilecektir (Soutou, 2014: 315). Şimdi bahsedilecek olan Messina konferansında ortaya atılan fikirlerden de anlaşıldığı üzere Avrupalı devletlerin tekrar ekonomik iş birliğine yönelme sebeplerden biri de AKÇT'nin ekonomik açıdan yetersiz olmasıdır.

AKÇT üye ülkeleri 1-2 Haziran 1955 tarihinde Messina'da (İtalya) ekonomik entegrasyonu derinleştirme ve geliştirme meselelerini, atom enerjisi alanında iş birliği ve bir ortak pazar kurulması gibi kurumsal meselelerle birlikte tartışmak için toplanmışlardır. Toplantıda Belçikalı politikacı Paul-Henri Spaak'ın başkanlık ettiği bir komite kurulmuş ve bu komiteye tartışılan konuda araştırma yapma görevi verilmiştir. Spaak'ın çalışmaları sonrasında oluşturduğu rapor, önceden ayrı olarak ele

alınan konular için kurumsal bir topluluk yapısı önermiştir (Dinan, 2008: 95; Horvath, 2007: 33). Raporun temel varsayımı şudur: “Avrupa şimdiki ekonomik örgütlenmesiyle gelişimini sürdüremez ve ekonomisinin genişleme temposunu koruyamaz. Ülkelerimizden hiçbiri, tek başına atom çağının gereği olan teknik devrime hız katacak temel yatırım ve geniş araştırmaları yapacak büyüklük ve güçte değildir.” Bunun gerçekleştirilmesi için ise bu altı ülkenin ortak pazar kurup gümrük duvarlarını kaldırmaları önerilmiştir (Sander, 2010: 346). Böylece, 25 Mart 1957’de AET ve EURATOM’u kuran anlaşmayı Roma’da imzalanmıştır. Roma anlaşmaları olarak bilinen bu anlaşma 1 Ocak 1958’de yürürlüğe girmiştir (Horvath, 2007: 33).

Roma anlaşmasının ikinci maddesinde topluluğun amaçları ve görevleri; ortak pazar oluşturarak ve üye ülkelerin ekonomik politikalarını birbirine benzeterek, topluluk çapında ekonomik aktivitelerin uyumlu olarak gelişimini sağlamak, sürekli ve dengeli bir genişleme, istikrarda artış, üye devletleri arasında ilişkilerin yakınlaştırılması ve yaşam standartlarının artırılması olarak tanımlanmıştır (Treaty of Rome: Article 2).

İkinci maddede belirtilen görevlerin gerçekleştirilmesi için yapılması gerekenler ise üçüncü maddede düzenlenmiştir. Bunlar; üye ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin azaltılması, ortak gümrük tarifelerinin belirlenmesi, üye ülkeler arasında sermaye, hizmet ve kişilerin serbest dolaşımı, tarım ve ulaşım alanlarında ortak politika, rekabetin korunacağı bir sistem kurulması, ortak pazarın düzgün işleyebilmesi için üye ülkelerin kanunlarını benzetmek, iş fırsatlarını geliştirmek için Avrupa Sosyal Fonu’nu kurmak, Avrupa Yatırım Bankası’nın kurulması ve denizaşırı ülkelerde ticareti artırmak için işbirliği yapılması şeklinde özetlenebilir (Treaty of Rome: Article 3).

Fransa ve Federal Almanya arasında anlaşmanın en önemli ayağını OTP oluşturmaktadır. Fransa Federal Almanya’nın isteği doğrultusunda sanayi ürünlerinde ortak Pazar kurulmasına razı olmuş ve karşılığında tarım politikası konusunda Federal Almanya’dan onay almıştır (Kaya vd., 2016: 5). Yani Fransa, Almanya’nın sanayi ürünlerine daha fazla pazar ayıracak buna mukabil Almanya’da gıda ihtiyacını Fransa’dan karşılayacaktır (Soutou, 2014: 316). Ayrıca AET üyeleri, endüstri ve tarım sektörlerinde tüm gümrük duvarlarını, her yıl %10 indirmeye karar vermiştir, böylece 1968 yılına gelindiğinde gümrük duvarları sıfıra indirmeyi amaçlamışlardır (Sander, 2010: 347). Anlaşmada ekonomik birlik, ortak ticaret politikası, ortak sanayi, çevre, eğitim, sağlık politikası ile dış politika öngörülmemiştir. Amaç daha çok ortak pazarın tarım alanından başlayarak genişlemesi şeklinde olmuştur (Dedeoğlu, 2003b: 51).

AET’nin yönetim yapısı AKÇT’ninkine benzer biçimdedir. AKÇT, AET ve Euratom bugün Avrupa Parlamentosu olarak bilinen ortak bir meclise, (Dedman, 2001, 94) ayrı Komisyonlara ve Bakanlar Konseylerine sahiptir (Karluk, 2014: 16). İktidar ise devletlerarası olan Bakanlar Konseyi

ile uluslarüstü olan Komisyon arasında paylaşılacaktır. Fakat son söz karar mercii olan devletlere aittir. Böylece devletlerle komisyon arasında bir denge kurulmuştur (Soutou, 2014: 316).

Birleşik Krallık yaptığı itirazlara rağmen AET istediği gibi kurulmayınca, İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) ülkeleriyle olan özel ilişkilerini de dikkate alarak AET'ye karşılık olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'ni (EFTA: European Free Trade Area) kumuştur. İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz ve İsviçre'nin katıldığı EFTA, AET'ye göre son derece gevşek olup bütünleşmeyi kabul etmemiştir (Sander, 2010: 346).

Roma anlaşmalarının önemi çok büyüktür, Roma anlaşması her ne kadar iki örgütün de kuruluşunu temsil etse de Roma anlaşması denince akla, Euratom'a göre daha önemli bir kurum olan AET gelir. Yaygın kanaate göre Roma Anlaşması denilince AET, Roma Antlaşmaları denilince de AET ve Euratom ikisi birlikte kast edilir.

1.1.6. Füzyon Anlaşması ve Avrupa Tek Senedi

AET dikkate değer bir biçimde başarılı olmuştur. De Gaulle, altı ülkenin hepsinin hızla zenginleşmesini ve dünyanın en büyük yekpare serbest ticaret bloğunun oluşmasını bir "iktisadi mucize" olarak tanımlamaktaydı. 1958 ve 1967 arasında AET'nin ihracat ortalaması üç katına çıkarken, dünyanın ihracat ortalaması iki katına çıkmıştır. GSYH endeksleri de benzer gelişim göstermiştir, 1953 yılı endeksi 100 olarak kabul edildiğinde, 1965 yılında EFTA'nın GSYH'si 154, ABD'nin 149 artarken AET'ninki 188 artmıştır. Ekonomik alandaki bu gelişmelere rağmen, siyasal birliğe yönelik hareketler yavaşlamıştır (Lee, 2004: 325-326).

Öyle ki Avrupa bu tarihten itibaren iki büyük kriz yaşamıştır. İki krizin başrolünde de Fransa, özellikle Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle vardır. İlk kriz, Birleşik Krallık'ın 1961'de yaptığı üyelik başvurusunun diğer devletlerin olumlu tutumuna karşın Fransa tarafından Ocak 1963 tarihinde yapılan Konsey toplantısında veto edilmesiyle yaşanmıştır, aynı veto bir de 1967 yılında gerçekleşmiştir. İki veto da ayrıntılı bir şekilde ikinci bölümde ele alınacaktır. İkinci kriz ise AET'nin OTP'ye fon sağlayacak bir öz kaynağın oluşturulması konusunda yaşandı. Fransa görüşmelere katılmayarak, komisyonun çalışmasını engellemiş ve böylece "Boş Sandalye Krizi" olarak adlandırılacak kriz meydana gelmiştir. (Dinan, 2008: 135-145).

De Gaulle'e göre OTP'ye fon sağlayacak öz kaynağın oluşturulması bir ulusüstüculük hareketiydi ve bu kabul edilebilir bir hareket değildi. De Gaulle'un topluluk düşüncesi ekonomik iş birliği yapan ülkelerden ibarettir ve politik bir birliğe yönelik hareketler Fransız egemenliğini tehdit edecektir (Crowson, 2011: 89). Boş Sandalye Krizi Lüksemburg Uzlaşısı (The Luxembourg

Compromise) olarak bilinen OTP'nin maliyetinin toplulukça karşılanması ve yaşamsal konularda oy birliğiyle karar alınması uzlaşısıyla sona ermiştir (Dedeoğlu, 2003b: 52).

İki kriz arasında, yani 1960'ların ortasında, üç bütünleşme örgütünün kurumları 1965 Füzyon Anlaşması (Merger Treaty, Füzyon veya Brüksel Anlaşması) ile birleşmiştir, anlaşmanın imzalanmasına takiben AET, Euratom ve AKÇT'nin paralel kurumları Temmuz 1967'de tek bir Komisyon altında birleşmiştir. Adalet Divanı ve Meclislere ek olarak, AKÇT'nin Yüksek Otoritesi de Komisyonla birleşmiştir. Bu tarihten itibaren de Avrupa Toplulukları (AT) ismi kullanılmaya başlanmıştır (Horvath, 2007: 37).

Füzyon anlaşmasından sonra bütünleşme sürecini hızlandıran bir diğer önemli gelişme ise - birçok uzmana göre belki de en önemli gelişme- Avrupa Tek Senedi'nin (Single European Act- ATS) imzalanması olmuştur. ATS'nin bu kadar önemli görülmesinin sebebi bütünleşme sürecini sekteye uğratan 2 büyük krizin ardından Avrupa'ya bütünleşme konusunda tekrardan ivme kazandırmış olmasıdır. ATS'nin imzalanmasında önceki iki krizin başrol oyuncusu Charles de Gaulle'ün istifa etmesinin payı da çok büyüktür.

1973 petrol krizi sonucunda yaşanan ekonomik kriz ve 1980'lerde üye ülkelerdeki farklı standartların bürokratik zorluklar çıkarması sonucunda iç pazarın oluşturulması için Avrupa Komisyonu 1985 yılında bir Beyaz Kitap (White Paper) yayınlamıştır (Karluk, 2014: 19). Temmuz 1985'de Avrupa Konseyi'nin Milano'da yapılan toplantısında hükümet başkanları, Komisyonun Beyaz Kitabının (Tek Pazar'ın 1992'ye kadar tamamlanması) ve Dooge Raporu'nun (Komisyonun karar almasında ulusal veto kullanımının azaltılması) önerileri tartışılmıştır. Tüm bu tartışmalardan sonra birçok ülke, bu meselelerle ilgilenecek yeni bir anlaşmanın bir Hükümetlerarası Konferansta (HAK) ele alınması gerektiğini savunmuşlardır (Blair, 2005: 59). Fransa ve Almanya'nın lehte Birleşik Krallık, Danimarka ve Yunanistan'ın aleyhte uğraşları sonucunda yapılan oylamada yedi lehte oy ile HAK'ın toplanması kararı alınmış ve Roma Anlaşmasının 236. Maddesine* göre Eylül 1985'de toplanmıştır (Dinan, 2008: 261).

Avrupa Konseyi, Aralık 1985 Lüksemburg Zirvesi'nde ATS üzerine anlaşmıştır. ATS, 1957 Roma Anlaşmasından bu yana yapılan ilk büyük revizyon olmuştur (Blair, 2005: 60) ve o güne kadar ticaret, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını sağlamak için yapılması gerekenler, her üyeye veto yetkisi veren düzenlemeden dolayı gerçekleştirilememiştir (Kaya vd., 2016: 7). Karar alma

* Roma Anlaşmasının 236. Maddesi anlaşmada yapılacak değişikliklerle ilgilidir. Anlaşmaya göre: Her üye devletin hükümeti veya komisyon anlaşmanın düzenlenmesi için Konseye öneri sunabilir. Konsey Meclise ve gerekirse Komisyona danıştıktan sonra üye devletlerin hükümet temsilcilerini konferansa çağıran bir karar alırsa, konsey başkanı bu değişikliğin ortak mutabakatla sağlanması için bir konferans oluşturur. Düzenlemeler her üye ülkenin kendi anayasal düzenine göre onaylandıktan sonra yürürlüğe girer (Treaty of Rome, Article 236).

mekanizmasının yavaş işlemesi de şikâyetlere konu olmasından dolayı imzalanan bu senet özellikle; Bakanlar Konseyinde kararların nitelikli çoğunluk sistemiyle alınması ve böylece veto sisteminin kaldırılması, doğrudan seçimle oluşan Avrupa Parlamentosu'nun tavsiye kararı alma yetkisinin artırılması ve ek yetkiler verilmesi noktalarını içermektedir. Ayrıca AT iç Pazar oluşumunun tamamlanmasını da takvime bağlamış ve bunun 1992 yılında tamamlanmasını öngörmüştür (Sander, 2010: 352). Çok fazla tanınmayan fakat başat önemdeki bu metin, kesin olarak ortak pazarı kurup malların, sermayelerin ve kişilerin dolaşımındaki son ulusal engelleri kaldırmaktadır (Soutou, 2014: 339).

1.1.7. Topluluktan Birliğe Geçiş: Maastricht Anlaşması

ATS'yi takiben Avrupa'da, Avrupa Merkez Bankası tarafından kontrol edilecek ortak bir para birimi fikrine yönelik destekte artış meydana gelmiştir. Fakat bu fikri destekleyenler olduğu gibi buna itiraz eden de olmuştur. Fakat 1988 Avrupa Konseyi Hannover Zirvesi'nde hükümet başkanları, muhalefete rağmen, parasal iş birliğini güçlendirmek için gerekli adımların belirlenmesi için Avrupa Komisyon başkanı Jacques Delors başkanlığında merkez bankası mensuplarından ve teknik uzmanlardan oluşan bir komitenin oluşturulmasına karar vermişlerdir. Komisyonun hazırladığı "Delors Raporu" 1999'a kadar tek paraya götürecek üç aşamalı bir parasal birlik süreci önermiştir. Rapor 1989 Avrupa Konseyi Madrid Zirvesi'nde takdim edildi ve parasal birliğe izin verebilmesi için anlaşmaların değiştirilmesi konusunda bir HAK düzenlenmesine karar verilmiştir (Bache ve George, 2006: 168). Maastricht Anlaşmasına giden yolda ekonomik bütünleşmenin derinleştirilmesine ek olarak tartışılan bir diğer başlık ise siyasi birlik meselesidir.

Aslında bir siyasi birlik konusu Roma anlaşmasında da dile getirilmişti ama şimdiye kadar bunu gerçekleştirmek mümkün olamamıştı. Siyasi birlik bir yana 60'larda yaşanan krizler ve 70'lerde yaşanan Euroclerosis*, 80'lerin başına kadar bütünleşme sürecinin çok ağır işlemesine sebep olmuştur, 80'lerin atmosferi ise entegrasyonun derinleşmesini desteklemiştir (Horvath, 2007: 42). Bu atmosferin oluşmasında enerjik ve aktif Jacques Delors'un Avrupa Komisyonu Başkanlığına seçilmesinin etkisi büyüktür (Blair, 2005: 64).

Avrupalı politika yapıcılar, geçmiş tecrübelerin de etkisiyle ekonomik alanda bir entegrasyonun nasıl genişletileceğini, derinleştirileceğini bilmekteydiler. Fakat aynı şey siyasi alanda bir entegrasyon konusunda geçerli değildir. Dooge Komitesi ATS için, Delors Komitesi ise

*Euroclerosis terimi, 1973 Arap- İsrail savaşı sonrasında Arap üreticilerin petrol üzerinde uyguladıkları ambargo ve kartelleşmeden dolayı petrol fiyatlarının dört katına çıkmasıyla oluşan petrol krizi sonucu Avrupa'da meydana gelen ekonomik durgunluk, enflasyon ve işsizliği ifade eder. Euroclerosis 1970'lerin sonuna kadar sürmüştür. AT ülkeleri petrol krizinden kaynaklanan bu kötüleşmeye kolektif olarak değil de bireysel karşılık verdikleri için bu terim, aynı zamanda Avrupa Entegrasyonunda çok küçük bir ilerlemenin olması ya da hiçbir ilerlemenin olmaması anlamında da kullanılmaktadır (Dinan, 1998: 228).

Ekonomik ve Parasal Birlik için zemin hazırlamışlarken, siyasi birlik için böyle bir komite mevcut değildir (Dinan, 2008: 304). Fakat zaman bunun gerekli olduğunu göstermiştir çünkü Sovyetler Birliği çökmüş, Orta ve Doğu Avrupa'daki devletler komünizm etkisinden çıkmış Federal Almanya Doğu Almanya ile birleşmiştir. Bu gelişmeler, özellikle de Almanya'nın yeniden birleşmesi siyasi bütünleşme konusunda dönüm noktasını ifade etmiştir (Bache ve George, 2006: 168). Bu atmosferde siyasi birlik konusunda ortak bir dış politika ve güvenlik politikası fikri ağır basmıştır.

Avrupa Komisyonu Aralık 1991 Maastricht Zirvesi'nde hükümet başkanları, parasal ve siyasi birlik konusunda daha önce yapılan çalışmalar üzerinde anlaşmışlardır (Blair, 2005: 68). Bunun üzerine Avrupa Birliği'ni kuran anlaşma Hollanda'nın Maastricht şehrinde 7 Şubat 1992 yılında imzalanmıştır. Anlaşma entegrasyon sürecine mühim değişiklikler getirmiştir. Ekonomik bütünleşmeyi derinleştirmek için üye ülkeler bir Ekonomik ve Parasal Birliğe (Economic and Monetary Union-EMU) katılmaya karar vermişlerdir (Horvath, 2007: 43).

Maastricht Anlaşması ile daha etkili ve demokratik bir karar mekanizması kurulması amaçlanmış, Konsey oylamasında nitelikli çoğunluğun uygulama alanı genişletilmiş, oybirliği gerektiren kararlar kısıtlanmıştır (Horvath, 2007: 45). Ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri de genişletilmiş, bazı konularda Parlamento'ya veto etme ve gensoru verme yetkisi verilmiştir (Karluk, 2014:).

Maastricht Anlaşması "Avrupa Birliği" ismini getirmiştir. Bu kavram önceki "Avrupa Toplulukları" ismi ile karşılaştırıldığında daha derin ve kapsamlı bir iş birliğinden bahsetse de Avrupa Birliği daha önce kurulan bu üç topluluğu kaldırmamakla birlikte onların yerini de almıştır. Bunun yerine üç sütunlu özel bir yapı getirmiştir. Birinci sütünü zaten faal olan üç topluluk oluşturmaktadır, ikinci sütünü Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, üçüncü sütünü ise İçişleri ve Adalet konusunda iş birliği oluşturmaktadır. Bu üç sütün birlikte Avrupa Birliğini ifade etmektedir (Horvath, 2007: 44-45).

Maastricht anlaşması her alanda yeni bir dönem başlatmıştır. Kurulan Ekonomik ve Parasal Birlik ile ekonomik açıdan, Avrupa vatandaşlığı, ortak Dışişleri ve Güvenlik politikası, İçişleri ve Adalet konusunda iş birliği ile de siyasi açıdan Avrupa'da yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir.

1.1.8. Amsterdam, Nice ve Anayasa Anlaşmaları

Maastricht anlaşmasından sonra, gerek Amsterdam ve Nice Anlaşmalarında ve gerekse bu iki anlaşma sonrasında denenen Anayasa Anlaşmalarında diğer sebepler dışında görülen en belirgin

ortak özellik AB'nin, kimi başlangıçtan beri var olan kimi ise büyümeyle beraber gelen kurumsal problemlerinin çözülmesi arzudur.

Bu çabalara sırasıyla bakılacak olunursa, Maastricht anlaşmasından sonra, Maastricht'teki reformların ve entegrasyonun derinleştirilmesi, karar verme yöntemlerinin etkili, açık, şeffaf, meşru ve basit hale getirilmesi gibi konular tartışılmıştır (Blair, 2005: 75). Bir başka deyişle organizasyonun tatmin edici şekilde çalışmadığı, kurumların demokratiklik ve yeterlilik açısından elverişli olmadığı düşünülmüştür. Ayrıca üye ülkeler arasında kararlar çoğunlukla oybirliği ile alındığı için üye sayısının 15'e çıkmasıyla karar alma mekanizmasının çalışması çok daha zor bir hale geleceği düşünülmektedir. Altı üye devletin uyum sağlayacağı şekilde tasarlanmış olan kurumsal sistemin yeniden düzenlenmesinin gerektiği düşünülmektedir (Horvath, 2007: 49). Fakat bu düşünceyi paylaşmayan ülkeler de vardı. Örneğin Birleşik Krallık ve Danimarka Maastricht reformlarının kapsamının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği düşünen ülkeler arasında değildi.

Bu sebeplerden dolayı Mart 1996'da Turin'de (İtalya) bir HAK toplanmış ve 2 Ekim 1997'de Amsterdam Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma tüm ülkeler tarafından onaylandıktan sonra 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir (Horvath, 2007. 49).

Amsterdam Anlaşmasının getirdiği başlıca kurumsal yenilikleri nitelikli çoğunluk uygulamasının 16 ek alana genişletilmesi, Avrupa Parlamentosunun karar verme yetkisi genişletilmesi, Komisyon Başkan adaylarının adaylığının kabulüne veya reddine karar verme yetkisinin Parlamento'ya verilmesi, ortak karar alma sürecinin basitleştirilmesi ve uygulama alanının genişletilmesi olarak özetlemek mümkündür (Blair, 2005: 76; Horvath, 2007: 50). Diğer alanlarda ise daha önceki anlaşmada yer alan sosyal politika, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, çevre, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele politikaları gibi konuları somutlaştırmış ve bunlara bazı yenilikler eklemiştir. Örneğin temel hak ve özgürlüklere uymayan ülkelerin karar mekanizmalarındaki oy hakkının (Dedeoğlu, 2003b: 60) diğer ülkelerin üçte birinin teklifiyle ve oy birliğe karar alınması durumunda askıya alınması (Karluk, 2014: 191) gibi bir cezalandırma bu anlaşmayla mümkün olmuştur.

Ayrıca üye ülkelerin çoğu arasında (hepsi değil, özellikle Birleşik Krallık hariç) kabul edilen Schengen Anlaşmaları ile kişilerin sınır kontrolleri olmadan serbest dolaşımını sağlanmış (Soutou, 2014: 363), Avrupa Merkez Bankası'nın kurulmasından sonra 1999'da Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İspanya, Portekiz, İrlanda, Avusturya, Finlandiya 2001'de ise Yunanistan Avrupa Parasal Birliği'ne katılmış ve ulusal para politikaları yetkilerini Avrupa Merkez Bankası'na devretmişlerdir (Soyaltın, 2015: 15). Fakat tüm bunlara rağmen, yaygın kanı Amsterdam anlaşmasının beklentileri karşılayamadığı yönündedir.

Çünkü Amsterdam Anlaşmasında genişleme için gerekli olan kurumsal yapıyı daha etkili yapma konusunda bir anlaşmaya varılamamıştır. Kritik ve zor kararlar almayı gerektiren kararlar ertelenmiştir (Horvath, 2007. 49). Yani Komisyon'un boyutu, Bakanlar Konseyi'nde üye ülkelerin oyunun belirlenmesi gibi konular çözümden uzak kalmıştır (Blair, 2005: 76).

Amsterdam Anlaşmasından sonra bazı üyeler, Amsterdam anlaşmasının birliğin kurumsal yapısını ve karar verme sistemini yeni üye kabul etmeye uygun hale getiremediğini düşünmüştür fakat buna rağmen çoğunluk görüşü, bunun aday ülkelerle giriş müzakerelerinin başlatılmasına ve devam ettirilmesine bir etkisinin olmayacağı yönünde olmuştur. Genişlemeye gitmeden önce AB'nin kurumsal reform yapması daha önce hiç bu kadar katılım talebi olmadığı için önemliydi. Altı üye için tasarlanmış kurumsal sistem yine de on beş üyeyle bazı zorluklara rağmen çalışabilmiştir. Fakat bundan daha fazla üyeli bir AB için kurumsal sistemin işlemez hale gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu sebepten 1992 Köln Zirvesi'nde Amsterdam'dan kalan * sorunların çözülmesi kararı alınmıştır (Horvath, 2007:52).

Amsterdam kalan sorunların tartışılması için Şubat 2000'de bir HAK toplanmıştır. Fakat görüşmeler tartışmalı geçmiştir, tartışmalar özellikle nitelikli çoğunluk uygulamasının genişletilmesi ve Komisyon reformları hakkında yaşanmıştır. Çoğu ülke nitelikli çoğunluk uygulamasının öneminin farkındadır fakat bazı ülkeler bazı konularda ülkelerin veto hakkının engellenmemesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Örneğin; Birleşik Krallık savunma, sosyal güvenlik ve vergi sistemi konusunda, İrlanda ve Lüksemburg sadece vergi sistemi konusunda, Almanya ise göç konusunda nitelikli çoğunluk oylaması yapılmasını istememişlerdir. Tartışmalar sonunda 26 Şubat 2001'de Nice Anlaşması imzalanmış ve 1 Şubat 2003'de yürürlüğe girmiştir (Blair, 2005: 79).

Bu anlaşma diğer anlaşmalardan farklı olarak bütünleşme konularıyla ilgilenmemiş, AB'nin genişlemeden sonra etkin çalışabilmesi için karar alma sürecinin hızlandırılmasını amaçlamıştır (Horvath, 2007:54). Anlaşmada Parlamento'da üye devletlere dağıtılan oy sayısı AB'nin artan nüfusu dikkate alınarak değiştirilmiş, ayrıca komisyon üyesi (commissioner) sayısı yeni üye alınsa dahi 26'yı geçmeyeceği kararlaştırılmıştır (Blair, 2005: 79-80), nitelikli çoğunluk uygulaması ise 30 yeni politikaya genişletilmiştir (Kaya vd., 2016: 10). Bu da devletlerin veto hakkının bir miktar daha kısıtlandığı anlamına gelmektedir.

Ancak, Nice Anlaşması da beklenen etkiyi yapamamış, kapsamlı bir reformla çözülebilecek demokratik işlerlik, şeffaflık gibi konularla ilgili problemleri çözememiştir (Horvath, 2007:55). Aralık 2001'de Laeken (Belçika)'da toplanan devlet başkanları "Avrupa'nın Geleceği Hakkında

* Amsterdam'dan kalan konular: Konsey'de nitelikli çoğunluk uygulamasının kapsamının artırılması, Konseydeki oyların ağırlığının tekrar hesaplanması, komisyonun düzeni ve yapısının belirlenmesi olarak sıralanabilir (Horvath, 2007:54).

Laeken Bildirisi”ni yayınlamışlardır. “Birlik daha demokratik, daha şeffaf ve daha verimli olmalıdır” diyen bildiri birliğin, vatandaşlara özellikle gençlere yaklaşmasını, kurumsal yapısının düzenlenmesini ve çok kutuplu dünyada üsteneceği rolün belirlenmesini istemiştir (Kaya vd., 2016: 10). Fakat bu kez ön hazırlık aracı HAK değil hem üye hem de üyelik aşamasındaki devletlerin hükümetleri ve parlamentolarından temsilcilerin AB kurumları temsilcileriyle beraber katıldığı bir Anayasa Kongre olması planlanmıştır (Bache ve George, 2006: 204). Kongre, ulusal liderlerden 15 temsilci (her üye devlet için bir tane), ulusal parlamentolardan 30 temsilci (her üye devlet için iki tane), komisyondan iki temsilci ve parlamentodan 16 temsilciden oluşmaktadır. Aday ülkeler, üye devletler gibi temsil edilecek ancak kararlarda üye devletlerin temsilcileri gibi bir rolleri olmayacaktır (Dinan, 2008: 363).

488 maddeden oluşan kapsamlı anayasa taslağı (Soyaltın, 2015: 15), tam anlamıyla gerçek bir anayasa değildir, çünkü üye ülkeler kendi uluslararası kimliklerini korumaya devam etmekteydiler fakat taslağın federalist bir eğilimi olduğu düşünülmekteydi. Anlaşmaya göre Avrupa Konseyi Başkanı artık 6 aylık sürelerle Konseye başkanlık eden üye ülke liderler arasından seçilmeyecek, bunun yerine üyeler tarafından iki buçuk yıllığına seçilen ve görev süresi iki kez uzatılabilen bir kişi olacaktır. Bunun yanında başkanın yanında, dış politikadan sorumlu bir komiser olacaktır. Komisyon başkanı ise artık hükümetlerce atanmayıp Avrupa Parlamentosu tarafından seçilecektir (Soutou, 2014: 367).

Kongre sonunda Kongre başkanı eski Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing hazırlanan anayasa önerisini sunmuştur. Anlaşma hükümet başkanları ve AB Dış İşleri Bakanları tarafından 2004 Ekim’de imzalanmış ve onay sürecine geçilmiştir. Onaylamanın 2 yıl içinde tamamlanması ve 1 Kasım 2006’da yürürlüğe girmesi planlanmıştır (Bache ve George, 2006: 204-207). İspanya, Birleşik Krallık, Fransa, Portekiz, Hollanda, Lüksemburg, Çek Cumhuriyeti, Danimarka Hollanda referandumu tercih ederken (Çakmak, 2014: 101), diğer ülkeler parlamento onayını tercih etmiştir.

Onaylama süreci Macaristan, Litvanya ve Slovenya’nın parlamento onaylarıyla birlikte başarıyla başlamış, Şubat 2005’de İspanya’nın referandumda %77 ile onaylamasıyla devam etmiştir. Fakat anlaşmayı destekleyenlerin korkuları Mayıs 2005’de Fransız halkının referandumu %55 ile reddetmesiyle gerçekleşmiş, Fransa’yı Hollanda’nın %62’lik ret sonucu takip etmiştir. Fransa’nın reddi, AB’nin kurucu bir ülkesinden gelmesi bakımından oldukça önemlidir (Bache ve George, 2006: 217).

Anayasa anlaşmasının reddiyle birlikte Avrupa’da yaşanan şok, boşluk ve belirsizlik durumu bir süre devam ettikten sonra 2007’de görüşmelerinde başlanıp yıl sonunda imzalanan, bir sonraki anlaşma olan Lizbon Anlaşmasıyla giderilmiştir.

1.1.9. Lizbon Anlaşması

2004 Anayasa Anlaşmasının reddedilişini takiben, Avrupa Anayasası'nı destekleyen AB liderleri (özellikle Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy) anayasal hükümleri getirecek diğer araçları aramaya başlamışlardır. Gelişmeler Temmuz 2007 AB Zirvesinde doruğa ulaşmış, anayasal meseleler tekrar gündeme gelmiş ve AB ülkeleri yeni bir reform anlaşması taslağı oluşturulması için bir HAK düzenlenmesi kararı almışlardır. Düzenlenen HAK sonrasında yeni anlaşma oluşturulmuş, anlaşma 13 Aralık 2007'de imzalanmıştır ve 17 Aralık 2007'de yürürlüğe girmiştir (Karluk, 2014: 277; Knott ve Maclean, 2015). AB ülkeleri Anayasa Anlaşmasında uyguladıkları Kongre uygulamasını değil diğer AB anlaşmalarında olduğu gibi HAK yöntemini kullanmıştır, ayrıca Anayasa Anlaşması tüm AB anlaşmaların yerini alacakken Lizbon Anlaşması yalnızca Maastricht ve Roma anlaşmalarında değişiklikler öngörmüştür (Kaya vd., 2016: 11).

Onaylama sürecinde, Haziran 2008'de İrlanda'da anlaşma referandumu %53,4 ile reddedilince Lizbon Anlaşmasının geleceğı hakkında tartışmalar ve tahminler yapılmaya başlanmıştır. Fakat AB İrlanda'yı, anlaşmaya birçok protokol ekleyeceklerini söyleyerek onay için teşvik etmiş, bunun sonucunda Ekim 2009'da yapılan ikinci referandumla anlaşma onaylanmıştır (Knott ve Maclean, 2015).

Lizbon anlaşması Anayasa Anlaşmasının yerini doldurması için imzalandığı için bir çok önemli değişiklikler getirmiştir. Anlaşmanın getirdiğı en önemli yapısal dönüşümlerden biri AB'nin birinci sütünü olan AT'yi Avrupa Birliğiyle birleştirmiştir (Karluk, 2014: 278). Değişiklik yapılan diğer alanlar, karmaşıklık olmaması için Parlamento ve oylama sistemi, başkanlık ve dış politika, tüzel kişilik ve kurumsal yapı olarak sınıflandırılabilir. Fakat Anlaşmada ülkelerin çıkışı için düzenlenen 49 A maddesi Birleşik Krallık'ın çıkış için muhatap olacağı madde olduğundan dolayı tek başına ve daha geniş ele alınacaktır.

Oylama sistemi ve Parlamento'ya yönelik yeniliklerden başlanacak olunursa; Lizbon anlaşmasıyla birlikte Parlamento güçlendirilmiş üye sayısı da 750'ye çıkarılmış, bir devletin en az 6 en fazla 96 parlamenter ile temsil edilmesi kararlaştırılmıştır (Çakmak, 2014: 103). Bakanlar Konseyinde çoğu kararın oybirliği yerine nitelikli çoğunluk oylaması ile yapılması, Nitelikli çoğunlukla yapılan kararların ise "çifte çoğunluk"(AB üyelerinin %55'inin AB nüfüsünün ise %65'inin onayı yani 27 üye ülkenin 15'inin oyu) uygulamasıyla onaylanmasına karar verilmiştir. Ayrıca artık nitelikli çoğunluk oylamasının uygulandığı tüm kararlarda çifte çoğunluk sistemi uygulanacaktır. Yani hem Parlamento hem de Konsey'in ikisinde onaylaması gerekecektir. Ayrıca nitelikli çoğunluk oylaması tartışmalı bazı dış işleri meselesi de dahil 40 yeni alana genişletilmiştir. Fakat Birleşik Krallık ve Danirmarka adalet ve içişleri konularında opt-out elde etmişlerdir (Knott

ve Maclean, 2015). Böylece devletlerin, tartışmalı konuları veto haklarını kullanarak engelleyebilme yetkileri biraz daha kısıtlanmıştır.

Opt-out hakkı ilerde önümüze çok çıkacağı için ne anlama geldiğinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır. Opt-out bir anlaşma düzenlemesinin yada bir anlaşmanın herhangi bir hükmünden muaf olma durumudur (Dinan, 1998: 369). Örneğin yukarıda bahsedildiği gibi Birleşik Krallık ve Danimarka getirilen anlaşmada adalet ve içişleri konularında opt-out elde ederek o alanlarda kendilerini muaf tutmuşlardır. Açılımı ise Option Out'dur Türkçeye “dışarda kalma hakkı” veya “dışarda kalma seçeneği” olarak çevirilebilir.

Lizbon Anlaşması orjinal Anayasa Anlaşmasında var olan iki makamı tekrardan oluşturmuştur, bunlardan ilki Avrupa Birliği üyesi ülkelerin alfabetik sırayla altı aylığına üstlendikleri dönem başkanlığı sisteminin kaldırılarak Avrupa Konseyinin başına getirilen iki buçuk yıl görev süreli, devlet başkanı olmayan bir başkanlık makamı (Çakmak, 2014: 102), ikincisi ise Dış İlişkilerden Sorumlu Yüksek Temsilci ile Dış İlişkilerden sorumlu Komisyon üyesinin birleştirilmesiyle oluşturulan, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği makamıdır (Knott ve Maclean, 2015). Temsilcinin görevi, üye ülke dışişleri bakanları ile düzenli toplantılar yaparak AB'nin dış politika ve güvenlik politikası alanındaki koordinasyon ihtiyacını karşılamaktır (Karluk, 2014: 282).

Ek olarak Avrupa Birliği'ne, AB Temel Haklar Şartı(The Charter of Fundamental Rights-CFR) ile tüzel bir kişilik kazandırıldı ve CFR çoğu ülke tarafından bağlayıcı olarak kabul edildi. Fakat Birleşik Krallık ile Polonya en başta Çek Cumhuriyeti ise bir sonraki anlaşma değişiminde opt-out elde ettiler (Knott ve Maclean, 2015). Ayrıca AB vatandaşlarına “Vatandaş Girişimi” (Citizen's Initiative), en az bir milyon imza toplayarak Komisyon'un bir taslak kanun hazırlamasını talep edebilmesi hakkı tanınmıştır (Kaya vd., 2016: 12).

Lizbon anlaşması Komisyonun üye sayısını düşürmeyi yalnızca 18 üyenin temsil edilmesini sağlamak amacıyla olmuştur fakat İrlanda'nın reddetme durumu olunca, tüm devletler sayının düşürülmesine oy birliğiyle karar verene kadar her devletin komisyon üyesine sahip olmasına karar verilmiştir (Knott ve Maclean, 2015).

Lizbon anlaşmasınının 49 A maddesinde birlikten çıkış konusu 5 maddeyle açıklanmıştır (Treaty of Lisbon, Article 49 A).

1. Her üye kendi anayasal gereksinimine uygun olarak Birlikten çıkmaya karar verebilir.
2. Çıkmaya karar veren üye ülke Avrupa Konseyi'ne niyetini bildirmelidir. Avrupa Konseyi tarafından sağlanan öneriler doğrultusunda, Birlik çıkmak isteyen devlette

görüşüp, çıkışı için bir düzenleme oluşturarak ve ülkenin birlikle olan gelecek ilişkilerini hesaba katarak bir anlaşmaya varmalıdır. Bu anlaşma Avrupa Birliğinin İşleyişi Üzerine Anlaşma'nın(Treaty on the Functioning of the European Union) 188 N(3) maddesine uygun olarak oluşturulmalıdır. Birlik adına Konsey, Avrupa Parlamentosunun rızasını aldıktan sonra, nitelikli çoğunluk ile hareket ederek çıkış kararına hüküm vermelidir.

3. Çekilme anlaşmasının yürürlüğe giriş tarihinden itibaren veya paragraf 2'de bahsedilen bildirinin yapılmasından, eğer Avrupa Konseyi ilgili üye ülkeyle anlaşarak oy birliğiyle bu sürenin uzatılmasına karar vermediyse 2 yıl içinde bir anlaşmaya varılmaması durumunda Anlaşmaların söz konusu ülkeye uygulanması sona erer.
4. Paragraf 2 ve Paragraf 3'ü takiben, çıkış yapan ülkenin Avrupa Konseyi ve Parlamento'daki üyeleri Konseyin, Parlamentonun veya onu ilgilendiren kararlardaki görüşmelere katılamazlar.
5. Çıkış yapan ülke eğer birliğe tekrar girmek isterse, Madde 49'da bahsedilen prosedürleri yerine getirilmesi istenir.

Maddeleri özetlemek gerekirse, çıkmak isteyen devlet bu niyetini Avrupa Konseyine bildirecek, Birlik çıkmak isteyen ülkeyle görüşüp çıkış için bir anlaşmaya varacak, anlaşmaya varıldığı takdirde anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren, anlaşmaya varılmadığı takdirde ise bildirinin yapıldığı tarihten 2 yıl sonra üyelik sona erecek ve anlaşmalar iptal olacaktır. Çıkış yapan ülkenin üyeleri otumlara katılamayacak. Ayrıca çıkış yapan ülkenin daha sonra birliğe tekrar girebilme hakkı da mevcuttur.

Bu bölümden sonra Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısından kısaca bahsedilecektir. Kurumların nasıl işlediğini bilmek Birleşik Krallık'ın kurumlara yönelik yönelttiği eleştirileri anlamak açısından faydalı olacaktır.

1.2. Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı

Bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısını bilmek hem birliğin işleyişini hem de Birleşik Krallık'ın kurumlara yönelttiği eleştirileri anlamak için önemlidir. Birlik kurumlarını iki kategoride incelemekte fayda vardır, Bunlardan ilki AB'nin karar alma üçgeni denebilecek Komisyon, Konsey ve Parlamento üçlüsüdür. İkinci kategori ise denetim, destek veya danışsal mekanizmalardır. Avrupa Adalet Divanı (ABAD), Avrupa Sayıştay'ı gibi kurumlar da ikinci kategori için sayılabilir. Temel kurumlar ve bunları desteklemek ve denetlemek için kurulmuş ikincil

kurumlar Avrupa Birliği'nin kurumsal mimarisini oluşturmaktadır (Gönen, 2016: 25). Bu bölümde Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısından ayrıntıya girmeden kısaca ana hatlarıyla bahsedilecek, her bölüm sonunda ilgili kuruma yöneltilen lehte ve aleyhte tepkilerden bahsedilecektir.

1.2.1. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu AB'nin itici gücüdür ve birçok hayati sorumluklara sahiptir. AB yasalarını önerme ve uygulama yetkisine sahip tek organdır. AB'nin bütçe tasalarını hazırlama ve AB fonlarının üye ülkelere dağıtımını yapma gücüne sahiptir (James, 2015). Komisyon, hükümetler yerine doğrudan AB'ye hizmet eder, bu sebepten ulusüstü bir organ olarak kabul edilir. Yasa önerme yetkisine rağmen, yürütme gücü sınırlıdır önemli ve büyük kararlar Konsey ve Parlamento tarafından alınır (Horvath, 2007: 123). Yasa önerme yetkisi çok önemli bir yetkidir, Komisyon yasa oluşturma sürecinin başlatıcısı konumunda olduğu için Komisyonun faaliyetlerini durdurması, AB'nin faaliyetlerinin durması anlamına gelir.

Komisyonun fonksiyonları üç bölüme ayrılabilir, yasa ve bütçe önerisi yapmak, anlaşmaların koruyuculuğunu yapmak ve arabuluculuk (honest broker-mediator) yapmak. Komisyonun öneri ve plan oluşturma görevi ihtiyari değil mecburidir. Anlaşmaların koruyucusu olduğu için, hükümlerin ihlalini gördüğu durumlarda müdahale etme hakkı vardır ve gerektiği durumlarda ABAD'a ihlal bildirimini yapar. AB Konseyi'nin toplantılarına, anlaşmaya varılmasına yardım etmek için ve arabuluculuk etmek için katılır (Hallstein, 1972: 58), AB'nin rekabet kurallarını ihlal etmeleri durumunda kişilere ve şirketlere para cezası verebilir (Hasgüler ve Uludağ, 2012: 347) ve ayrıca ülkelere ve bölgelere milyarlarca dolar sağlayan Avrupa Kalkınma Fonu'nu da yönetmektedir (Bennett ve Oliver, 2015: 315).

Avrupa Komisyonu, 1952 yılında kurulan AKÇT'nin Yüksek Otoritesi olarak kurulmuştur. Roma Anlaşmasıyla birlikte Avrupa Komisyonu adını almıştır (Gönen, 2016: 29). Komisyonun etkisi daha çok başkanının karakterine bağlı olarak değişmiştir (James, 2015). Yani Komisyonun yetkileri güçlü ve etkili başkanlar döneminde daha çok, pasif başkanlar döneminde daha az artmış veya hiç artmamıştır.

Komisyon'a politik ve stratejik liderlik sağlayan bir başkan yöneticilik eder. Başkan, Komisyon'un çalışmalarına rehberlik eder, çalışma tarzını ve diğer kurumlarla olan ilişkilerini şekillendirir (Horvath, 2007: 125). Komisyon Başkanı Avrupa Parlamentosu sonuçları göz önüne alınarak Avrupa Konseyi'nde, ulusal liderler tarafından önerilir ve Avrupa Parlamentosu'nda onaylanarak göreve başlar. Halihazırdaki Avrupa Komisyonu Başkanı 1 Kasım 2014'de göreve gelmiş olan Lüksemburg eski Başbakanı Jean-Claude Juncker'dir. (European Commission (t.y),

https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_en; Jean-Claude Juncker (t.y), https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/president_en#timeline).

Bütünleşmenin ilerletilmesi dışında başka bir siyasi amacı bulunmayan, demokratik bir tabana dayanmayıp teknokratlardan oluşan, ulusal devletlerde hükümetlere denk gelen Komisyon (Karluk, 2014: 450), 28 üyeden (komiser, commissioner)* oluşur. Her üye ülkenin bir komiseri vardır ve her komiser AB politikalarının belirli bir alanda oturtulmasından ve yönetilmesinden sorumludur. Komiserler 5 yıl süreyle görev yaparlar. Ulusal hükümetler tarafından en fazla iki dönem için atanırlar. Parlamento tarafından onaylanıp göreve başlarlar. Roma anlaşması komiserlerin bağımsızlığına vurgu yapar, yani komiserler görevdeyken ülkelerine bağlılık göstermemelidirler (Çakmak, 2014: 32; James, 2015).

Komiserler atanmalarının üzerine, görevlerinin ulusal hükümetlerinden bağımsız olarak, Birliğin çıkarlarına uygun olarak yerine getireceklerine dair yemin ederler ve atandıklarında artık hükümetlerinin bir temsilcisi olarak görülmezler (Horvath, 2007: 127). Komiserlerden bağımsız davranmalarının istenmesinin sebebi, birliğin üye sayısınca değil tek ses şekilde hareket edebilmesini sağlama amacıdır. Komiserler görev süreleri bitmeden görevden alınamazlar. Bu durum yalnızca Parlamento'nun komisyona karşı gensoru verip geçirebildiği durumlarda gerçekleşebilir. Fakat bu durumda da bireysel bir görevden alınma değil tüm Komisyonun görevden alınması söz konusudur (Hallstein, 1972: 57).

Bu konuya 1999 yılında Avrupa Birliği'ni sarsan yolsuzluk iddiaları ve iddialara gelen tepkiler sonunda yaşanan toplu istifa olayı örnek verilebilir. Bağımsız uzmanlar tarafından "Avrupa Komisyonu'nda Yolsuzluk, Kötü Yönetim ve İltimas iddiaları" başlıklı raporun yayınlanmasını takiben, Avrupa Komisyonu 15 Mart 1999'da oybirliğiyle istifa etmiştir. Avrupa Parlamentosu da bu iddialar karşısında Komisyon'a karşı bir gensoru önerisi geçirmiştir. Eğer Komisyon üyeleri istifa etmeselerdi de Parlamento'nun geçirdiği gensoru aynı etkiyi yapacaktır (Miller ve Ware, 1999).

Organa yönelik lehte ve aleyhte argümanlara değinilecek olunursa; güçlü bir merkezi bürokrasi sayesinde devletler, kendi başlarına yapamayacakları politikaları oluşturmak için bir araya gelebilmektedirler. Fakat komiserler doğrudan seçimle gelmedikleri için hesap verebilirlikleri (accountability) belirsizdir. Ayrıca merkezi bir komisyon Avrupa vatandaşlarının günlük yaşamlarının uzağındadır (James, 2015). Avrupa Komisyonu en çok eleştiri konusu olan organdır, hatta öyle ki Avrupa Şüphecileri (Euroscptics), Komisyonu üye ülkelerin haklarını gasp eden,

* Hükümetlere denk geldiği halde Komisyon üyelerine Bakan değil de Komiser denmesinin sebebi, Avrupa Birliği'nin üye devletlerin yerini alacak bir "üst devlet" olarak görülmesi istenmediğindendir (Gönen, 2016: 30).

kontrolden çıkmış veya kontrol edilemeyen bürokratik bir canavar olarak görmektedir (Bache ve George, 2006: 26).

1.2.2. Konsey

Konsey konusunda genelde Bakanlar Konseyi'nden bahsedilmesine rağmen bu konuyu ikiye bölüp, Avrupa Birliği üye ülkelerin hükümet ve devlet başkanlarından oluşan Avrupa Konseyi (The European Council) ile üye ülkelerin bakanlarından oluşan Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi) başlıklı iki bölümde incelemek kurumların daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

1.2.2.1. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi (The European Council), üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarından ve devlet başkanı olmayan bir Avrupa Konseyi Başkanı'ndan oluşur (James ve Gracey, 2015a). Konunun devamına geçmeden önce bir noktanın altını çizmek, oluşacak kafa karışıklıklarını önleyecektir. Bu konuda bahsedilen AB'nin bir kurumu olan Avrupa Konseyi (The European Council), 1949 yılında kurulan, Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi (Council of Europe) ile karıştırılmamalıdır. Türkçeye her ikisi de Avrupa Konseyi olarak çevrilmesine rağmen İngilizce karşılıkları sayesinde birbirlerinden ayırt edilebilir.

Kurumsal açıdan bakıldığında, Konsey'in bir parçası olmamasına rağmen, Avrupa Konseyi, Konsey'in bütünleyici bir parçasıdır, stratejik konuları görüşür, AB'nin gelişimi için genel politikaları belirler ancak yasa oluşturma yetkileri yoktur. Her yıl 4 düzenli toplantı gerçekleştirir, genelde mart, temmuz, ekim ya da kasım ve aralık aylarında yapılır fakat gerekli olursa bunlar dışında resmi olmayan toplantılar da yapılabilir (Horvath, 2007: 137-138). Avrupa Konseyi çoğu zaman oybirliği ile istisna olarak da nitelikli çoğunlukla karar alır (Karluk, 2014: 401).

Avrupa Konseyi'nin başlangıcı 1969 yılında Lahey'de yapılan zirve toplantılarına dayanmaktadır. 1974'de Paris'te, bu zirve toplantılarını kurumsallaştırıp ona Avrupa Konseyi ismini verme konusunda anlaşmaya varılmıştır Konsey ilk resmi toplantısını 1975'de İrlanda Dublin'de gerçekleştirmiştir (Bache ve George, 2006: 278) ve 2007 Lizbon Anlaşmasını takiben yasal bir kurum haline gelmiştir (James ve Gracey, 2015a).

2009'a kadar Avrupa Konseyi Başkanlığı tüm üye ülkelerin hükümetleri arasında 6 aylık periyodlar halinde dönmüştür. Bir ülke başkanlığı devralınca, o ülkenin hükümet başkanı da Başkan olmuştur. Fakat Lizbon Anlaşması kalıcı bir başkanlık mekanizması oluşturmuştur. Buna göre

Başkan, devlet başkanı olmayacak ve 6 aylık periyodlarla hizmet edebilecek, gerekirse de bu süre 5 yıla kadar uzatabilecektir (James ve Gracey, 2015a). Halihazırdaki Avrupa Konseyi'nin mevcut Başkanı, göreve 1 Aralık 2014'de gelen eski Polonya Başbakanı, merkez-sağ politikacı Donald Tusk'dır (Italy's Mogherini and Poland's Tusk get top EU jobs, 30 Ağustos 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-28989875>).

Avrupa Konseyi, seçilmiş hükümet liderlerinden oluştuğu için legal bir liderliğe sahiptir fakat başkanın seçilmiş bir hükümet başkanı olmaması konusunda eleştiri almaktadır (James ve Gracey, 2015a).

1.2.2.2. Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi)

Yaygın olarak Bakanlar Konseyi olarak bilinen Avrupa Birliği Konseyi (AB Konseyi), üye ülkelerin ilgili bakanlarından oluşmaktadır. Yeni yasa oluşturma gücü yoktur. Üye ülkelerin yetkilerini AB kurumlarına devretmediği politik alanlarda AB Konseyi baskın bir rol oynamaktadır. Örneğin AB üyesi olmayan ülkelerle AB adına anlaşma yapma yetkisi vardır (James ve Gracey, 2015b). AB Konseyi'nin önemli bir özelliği ise ülkelerin bakanlarından oluştuğu için üye ülkelerin çıkarlarını doğrudan savunabildikleri kilit bir organ olmasıdır (Hasgüler ve Uludağ, 2012: 346). Aynı durum Avrupa Konseyi için de söylenebilir, bu ifade daha genişletilecek olursa eğer, Konsey (Avrupa Konseyi ve AB Konseyi ikisi birlikte) üye ülkelerin çıkarlarını doğrudan koruyabildikleri bir AB organıdır.

1957 Roma Anlaşmasıyla kurulan AB Konseyi'nin rolü AB tarihi boyunca genişletilmiştir. Ancak, AB'nin eylemleri genişledikçe Konsey bazı yetkilerini Komisyona devretmiştir (James ve Gracey, 2015b). Avrupa Komisyon'unun önerdiği konular Konsey'de görüşülür, Bakanlar önerileri görüşür ve hükümetlerine uygulamaya taahhüdü verirler. Konsey'in toplantılarına tartışılacak konuyla ilgili hükümet bakanı katılır (James ve Gracey, 2015b). Örneğin tartışılacak konu tarımla ilgiliyse ülkelerin tarım bakanları, sağlıkla ilgiliyse sağlık bakanları katılır, bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

İlgili hükümet bakanların katılabileceği dokuz değişik AB Konseyi şekli vardır. Bunları, Genel İşler ve Dış İlişkiler (General Affairs and External Relations), Ekonomik ve Mali İşler (Economic and Financial Affairs- ECOFIN), Adalet ve İçişleri (Justice and Home Affairs), İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici (Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs), Rekabet gücü (Competitiveness), Taşımacılık, Telekomünikasyon ve Enerji (Transport, Telecommunication and Energy), Tarım ve Balıkçılık (Agriculture and Fisheries), Çevre (Environment) ve son olarak Eğitim, Gençlik ve Kültür (Education, Youth and Culture) olarak sıralayabiliriz (Alganer ve Çetin, 2008: 346-347).

Devlet başkanları 6 aylık periyodlarla başkanlığı devralırlar, bir ülke başkanlığı devralınca o ülkenin hükümet başkanı başkan olmaktadır ve Konseyi toplantıya çağdırmaktan, gündemi belirlemekten, Dış İlişkiler Konseyi hariç Konsey toplantılarına başkanlık etmekten ve alınan kararları yürürlüğe koymak veya ilgililere bildirmekten sorumludur. Dış İlişkiler Konseyine Avrupa Birliği Dışışleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi başkanlık etmektedir (James ve Gracey, 2015b; Çakmak, 2014: 32). Bir önerinin Konsey'in karar aşamasına gelebilmesi için öncelikle Avrupa Komisyonu tarafından önerilip Avrupa Parlamentosu tarafından onaylaması gerekmektedir. Konsey ise nihai karar alıcı durumundadır (Gönen, 2016: 27-28).

Bakanlar çok sık buluşmalar da toplantıları süreklilik arz etmemektedir. Alınacak kararların düzgün ve yeterli bir şekilde tartışılması için bakanların yaptığı 1-2 günlük toplantılar yeterli olmamaktadır. Bu sebepten Konsey'in çalışmalarını hazırlamak ve yardım etmek amacıyla Daimî Temsilciler Komitesi (COREPER- Committee of Permanent Representatives of Member States) kurulmuştur (Horvath, 2007: 134).

COREPER üyeleri toplantılardan önce tarafları ortak bir zeminde buluşturabilmek için önemli bir perde arkası rol oynamaktadır (James ve Gracey, 2015b). Konseyin ana desteği COREPER'den gelmektedir, COREPER, Konsey'e hazırlık aşamasında ve hükümlerin icrası konusunda yardımcı olur (Hallstein, 1972: 70).

Konsey'in başarıları etkileyici düzeydedir. Konsey tarafından Her yıl 2700'e kadar düzenleme yayınlanmaktadır (Hallstein, 1972: 69) fakat bu konuda yapılan bir araştırma Konsey'de alınan kararların çok küçük bir kısmının bizzat bakanlar tarafından alındığını ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre Konsey'de alınan tüm kararların %85'i COREPER tarafından alınmaktadır (Bache ve George, 2006: 283). Bu araştırma COREPER'in Konsey'deki önemini göstermektedir.

AB Konseyi lehine ve aleyhine yönelik argümanlara bakılacak olunursa; AB konseyi birçok karar verme mekanizmasının seçilmiş bakanların elinde olmasına imkân sağlar. Üyeler kendi parlamentolarında seçilmiş kişiler olduğu için hesap verebilirlik (accountability) açısından Komisyondan daha iyi bir noktadır. Nitelikli çoğunluk uygulamasının olması ise devletleri desteklemedikleri veya ülkelerinde geçiremeyecekleri bazı kararları uygulamaya zorlayabildiği için eleştirilmektedir (James ve Gracey, 2015b).

1.2.3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu doğrudan seçimle gelen tek AB organıdır. Bu durum AB'ye demokratik bir görünüm kazandırır. Ancak normal bir parlamentoyla aynı yetkilere sahip değildir, yasa

öneremez, Komisyon tarafından önerilen yasaları ret ya da kabul edebilir. Bu durum AB'ye demokrasi açısından olumsuz bir etki yapmaktadır (Gubb, 2015). Buna rağmen, Parlamento'nun önemli ve güçlü bir yetkisi vardır; AB'nin bütçesini onaylamak, reddetmek veya değiştirmek (Bennett ve Oliver, 2015: 315). Avrupa Komisyonu ilk başkanı Hallstein (1972; 72) Parlamento'yu "az gelişmiş bir demokrasi" olarak tanımlamıştır.

1957 Roma Anlaşması'nda atanan bir organ olarak oluşturulan Parlamento, ilk yıllarda üye devletlerin hükümetler dışında, parlamentolar aracılığıyla da bütünleşmeye katılabilmelerine imkân sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1979 yılında seçimle gelen bir organa dönüştürülene kadar Parlamento, üye ülkelerin parlamentolarından gönderilen heyetlerden oluşmaktadır ve bir nevi bir parlamentolar asamblesi olarak varlığını sürdürmektedir (Gönen, 2016: 33). Parlamento'ya, ATS ile yeni bir üyenin girişini veto etme hakkı verilmiş böylece önemi daha da artmıştır. Maastricht Anlaşması ile AB Konseyi ile birlikte ortak karar alma (co-decision) yetkisi kazanmıştır. Lizbon anlaşması ile de ortak karar alma usulünün kullanım alanını genişletmiştir. Fakat tüm bu yetki genişlemelerine rağmen AB'nin seçilmiş kolu Parlamento hala daha AB'nin atanmış ve güçlü kolu Komisyon'la rekabet etmektedir (Gubb, 2015). Avrupa Komisyonu konusunda bahsedilen, yolsuzluk iddiaları karşısında Parlamantonun Komisyona gensoru vermesi bu rekabetin zirveye çıktığı olaydır.

Parlamento, Strazburg'da toplanır, bu yüzden Parlamento'ya "Strazburg Parlamentosu" da denmektedir (Hasgüler ve Uludağ, 2012: 344). Fakat Parlamento'nun komitelerinin ve siyasi grupların toplantılarının çoğu Brüksel'de yapılmaktadır. Parlamento'nun sekreteryası ise Lüksemburg'dadır (Karluk, 2014: 358). Yani Parlamento faaliyetleri bu üç şehir arasında gerçekleşir.

Parlamento seçimleri 5 yılda bir yapılır ve her AB vatandaşının oy hakkı vardır. Parlamento üyeleri seçildikten sonra ülkelerini temsil etmez ve ulusal bloklar halinde (Almanya grubu, Fransa grubu vs.) değil siyasi blok şeklinde oturmaktadırlar. En büyük siyasi gruplar; Avrupa Halk Partisi ve Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı'dır. (Çakmak, 2014: 33; Gubb, 2015). Parlamento, siyasi gruplardan oluşması ve bu grupların birbirleriyle mücadele etmesi bakımından ulusal parlamentolara benzer, tek fark ise Parlamento'daki siyasi grupların çok uluslu olmasıdır (Horvath, 2007: 148).

Parlamento'ya Parlamento başkanı başkanlık eder, halihazırdaki Avrupa Parlamentosu Başkanı 17 Ocak 2017'de göreve başlayan, Avrupa Halk Partisi'nden aday olan, İtalya Eski Başbakanı Silvio Berlusconi'nin sözcüsü, aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun eski bir Komiseri olan Antonio Tajani'dir (European Parliament election: Antonio Tajani new president, 17 Ocak 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-38656248>). Yine halihazırdaki Avrupa Parlamentosu'nun 1 başkan ve 14 başkan yardımcısıyla birlikte toplam 751 üyesi vardır. Üyelerinin

yüzde 37'si kadın, yüzde 63'ü erkektir (European Parliament (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en).

Parlamentoda her ülkenin milletvekili sayısı nüfusuna oranlıdır. Fakat bu oran eşit değildir, yani ülkelerin nüfusu arttıkça oran azalmaktadır. Küçük ülkeler büyük ülkeler tarafından ezildiklerini hissetmemeleri için böyle bir tercih yapılmıştır (Gönen, 2016: 36). Halihazırdaki Parlamentoda en fazla sayıya 96 milletvekili ile Almanya, en az sayıya 6 milletvekili ile Estonya, Kıbrıs ve Malta sahiptir (European Parliament (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en).

Gerçek zamanlı istatistik sitesi Worldometers (Countries in the world by population, 2017, <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>)'den alınan nüfus bilgilerine göre, 96 milletvekili olan 80.636 milyon nüfuslu Almanya'da bir milletvekili 839.958 bin kişiyi temsil ederken, 420.521 bin nüfuslu Malta'da ise bir milletvekili 70.086 bin kişiyi temsil etmektedir. Bu rakamlar, bahsedilen oranın ülkenin nüfusuna göre değiştiğini göstermektedir.

Parlamento'nun ana işlevlerinden biri vatandaşların iradelerini temsil etmektir (Horvath, 2007: 144), ayrıca Parlamento Komisyon tarafından önerilen bir yasayı AB Konseyi ile birlikte onaylamaktadır. Parlamento'nun bir diğer görevi ise Komisyon üzerindeki demokratik gözetimidir. Gensoru geçirerek Komisyonu feshetme yetkisi vardır (Gubb, 2015).

Parlamento'nun lehine ve aleyhine yönelik argümanlara değinilecek olunursa; Avrupa Parlamentosu seçikle geldiği için AB'ye demokratik bir görünüm kazandırması açısından önemlidir, ayrıca Parlamento birçok farklı görüşün temsil edilebilmesine imkân verir. Ancak gerçek bir parlamento yetkilerine sahip olmadığı için tam anlamıyla bir parlamento sayılmaz ve bu yüzden eleştirilir. Seçmenler Parlamento seçimlerini çok ciddiye almazlar yani seçimlere katılım oranı (turnout) düşüktür (Gubb, 2015).

1.2.4. Avrupa Adalet Divanı

Önceki ismi Avrupa Adalet Divanı olan Avrupa Birliği Adalet Divanı (Court of Justice of the European Union, AB Adalet Divanı, ABAD), AB yasalarını uygulamaktadır. Yargılama yetkisi üye ülkeleri ve bireyleri kapsamaktadır, ayrıca Divan, üye ülkeler, kurumlar ve bireyler arasında AB yasalarıyla ilgili ihtilaflarda hakemlik yapmaktadır (Ives, 2015).

Hallstein (1972: 77)'e göre eğer Birliğin yasalarının savunucusu ABAD yerine ulusal mahkemeler olsaydı adaletin yönetiminde problemler ortaya çıkabilirdi. Örneğin, ulusal mahkemeler

doğaları gereği kendi ülkelerini ilgilendiren ihtilaflarla ilgilenecekleri için, üye devletlerin arasında, üye devletlerle kurumlar arasında, kurumlarla çalışanlar veya vatandaşlar arasında ortaya çıkacak ihtilaflarla ilgilenecek bir mahkeme olmayacaktı veya bu ihtilaflarda hangi ulusal mahkemenin ilgileneceği problem olacaktı. Çıkabilecek bir diğer problem de ulusal mahkemelerin kaçınılmaz olarak AB yasalarını farklı farklı yorumlayacak olmasıdır.

ABAD, Birlik yasalarının her üye ülkede aynı şekilde yorumlanmasını, uygulanmasını sağlamaktadır, topluluk yasalarının uygulanışını gözetmektedir. Kurumların anlaşmalarda öngörüldüğü şekilde çalışıp çalışmadığını takip etmektedir. Bir diğer görevi ise AB ya da üye ülkeler tarafından yapılan uluslararası anlaşmaların birlik yasalarına uyup uymadığı konusunda görüş bildirmektir (Horvath, 2007: 159).

ABAD her üye ülkeden bir yargıç ve yargıçlara görevlerinde yardımcı olan Hukuk Sözcüleri (Advocates-General)'nden oluşmaktadır. Yargıçlar üye ülkeler tarafından aday gösterilmekte, üye ülke hükümetlerinin ortak mutabakatı (common accord) ile atanmaktadır ve 6 yıl yenilenebilir süreyle görev yapmaktadırlar. Her üç yılda yargıçların yarısı ya değiştirilir ya da yeniden atanır, yargıçlar görevlerini hükümetlerinden bağımsız şekilde yerlerine getirir ve görev süreleri bitmeden görevden alınmazlar. Konseye görevlerinde yardımcı olan Hukuk Sözcüleri de aynı şekilde atanır, görevleri mahkemeye belirli bir davanın özetini veya dava hakkındaki düşüncelerini yazılı olarak iletmektir, ayrıca mahkemenin kararlarına öneri sunabilirler fakat bu öneriler bağlayıcı değildir (Horvath, 2007: 160). Sekiz Hukuk Sözcüsü vardır fakat Divan gerekli görürse sekizden fazla sözcüyü de Konsey'den talep edebilir (Gönen, 2016: 36).

ABAD yargıçları bağımsızlıkları şüphe götürmeyen ve yetkinlikleriyle tanınmış kişiler arasından seçilir. Yargıçlar kendi aralarından bir yargıç ABAD Başkan'ı olarak seçerler (Bache ve George, 2006: 317). ABAD'ın halihazırdaki Başkanı 8 Kasım 2015'de göreve başlayan, Belçikalı AB Hukuku Profesörü Koen Lenaerts'dir (Mr Koen Lenaerts is elected President of the Court of Justice of the European Union, 8 Kasım 2015, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_181746/en/).

ABAD'ın dava sayısı zamanla arttıkça, iş yükünü bölecek ona yardım edecek yeni mahkeme ihtiyacı zaruri hale geldi. Bu mahkemelerden ilki 1989 yılında kurulan AB İlk Derece Mahkemesi'dir (The Court of First Instance)*, bu mahkemenin adı Lizbon Anlaşmasıyla Genel Mahkeme (General Court) olarak değiştirilmiştir. Diğer Mahkeme ise 2005'de kurulan Kamu Görevlileri Mahkemesi

* Orijinali "The Court of First Instance" olan mahkemenin Türkçe karşılığı konusunda, yazarlar arasında görüş birliği mevcut değil. Bazı yazarlar "Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi" karşılığını, bazı yazarlar "Bidayet Mahkemesi" karşılığını, bazı yazarlar ise "Asliye Mahkemesi" karşılığını tercih etmektedir. Mahkemenin ismi daha sonra Genel Mahkeme olarak değiştiği ve orijinal ismi tek olduğu için çevirilerin farklı olması çok büyük önem taşımamaktadır. Bu tezde ise Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi karşılığı kullanılacaktır.

(Civil Service Tribunal)'dir. Mahkemelerin üçü de Lüksemburg'dadır (Ives, 2015). İlk Derece Mahkemesi de ABAD gibi her üye ülkeden bir yargıçtan oluşur tek fark bu mahkemede Hukuk Sözcüleri bulunmaz (Bache ve George, 2006: 317).

Divan yönelen lehte ve aleyhte argümanlardan bahsedilecek olunursa; ABAD olmadan AB anlaşmalarının uygulanmasının başka yolu yoktur. Mahkeme önünde tüm vatandaşlar eşittir. ABAD'ın ulusal mahkemelere üstün olması, devletlerin geleneksel hukuk pratikleriyle çatışma ihtimali olduğu için eleştirilmektedir, ABAD ayrıca yavaş ve hantal olduğu için eleştirilir (Ives, 2015).

1.2.5. Avrupa Sayıştayı

Avrupa Sayıştayı, 1977'de kurulan, Avrupa'nın gelir ve giderlerinin doğru şekilde toplanıp, harcadığını denetleyen, AB'nin finansal yönetiminin geliştirilmesine yardımcı olan bağımsız bir AB kuruluşudur. Merkezi Lüksemburg'dadır. Sayıştay AB vergi mükelleflerinin çıkarlarını korumakta, yolsuzluk, usulsüzlük ve başka illegal faaliyetlerle karşılaştıkları zaman Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'ne (European Anti-Fraud Office) rapor etmektedir. Konsey, Parlamento'ya danıştıktan sonra Sayıştay üyelerini her üye ülkeden bir üye olacak şekilde 6 yenilenebilir yıl için atamaktadır. Sayıştay üyeleri ise aralarından birini 3 yenilenebilir yıl için başkan olarak seçebilmektedirler (European Court of Auditors (t.y) https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-court-auditors_en).

Avrupa Sayıştayı'nın kurulması 1975 Füzyon Anlaşmasıyla kararlaştırılmış ve 1977'de resmi olarak gerçekleşmiştir. İlk başta yasal statüsü olmayan dışsal bir kurum olarak kurulan Sayıştay, 1992 Maastricht anlaşmasıyla yasal statü kazanmış, Topluluk kurumu düzeyine yükseltilmiş, böylece AB'nin beş kurumundan biri olmuştur (Munoz ve Valls, 2016).

Avrupa Sayıştayı'na yönelik geri dönüşler genelde olumlu yöndedir. Sayıştay'ın AB bütçe sisteminin etkin ve açık şekilde çalışmasına yardımcı olduğu, AB finans sisteminin yönetiminin geliştirilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Sayıştay, raporlarının AB içindeki uzmanlar için bile anlaşılması zor olduğu konusunda ise eleştiri almaktadır (Lowe, 2015).

1.2.6. Diğer Kurumlar

Bu bölüme kadar AB'nin en önemli ve asli kurumlarından bahsedilmiştir, bu bölümde ise diğer kurumlardan kısaca genel hatlarıyla bahsedilecektir. Bu kurumları kendi içlerinde danışma organları ile mali organlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Danışma organları Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite (Economic and Social Committee-AESK) ise Avrupa Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions- ABK)'dir. Mali kurumlar ise Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank-AMB), Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank-AYB)'dir. Bu bölümde ek olarak AB Ombudsmanı (EU Ombudsman)'ndan da bahsetmek faydalı olacaktır.

AESK, işçi-işveren kuruluşları ve diğer çıkar gruplarının temsilcilerinden oluşan bir danışma organıdır, Konsey, Komisyon ve Parlamento'ya AB'nin meselelerinde görüşlerini sunmaktadır, 1957 yılında kurulan bu örgütün tüm üye ülkelerden toplam 350 temsilcisi vardır ve merkezi Brüksel'dir (European Economic and Social Committee (t.y) https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-economic-social-committee_en).

ABK, üye ülkelerden gelen yerel ve bölgesel seçilmiş temsilcilerden oluşan bir danışma organıdır. AB'nin bölgeleri ve şehirleri doğrudan etkileyen mevzuatlarında bu kurum aracılığıyla temsilciler görüşlerini açıklamaktadır. 1994'de kurulan bu kuruluşun tüm üye ülkelerden toplam 250 temsilcisi vardır, merkezi Lüksemburg'dur (European Committee of the Regions (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-committee-regions_en).

AMB, Euro alanı içinde bulunan ülkelerin para politikalarını yönetmekle yükümlü olan merkez bankasıdır. Merkez Bankası tüzel kişiliğe sahip olan bağımsız bir AB kurumudur. Görevi Euro Bölgesi'nde (Eurozone)* fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu görevi üye devletlerin merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankası'ndan oluşan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi içinde yerine getirmektedir (Karluk, 2014: 480-481).

AYB, sermaye piyasalarından aldığı paraları AB'nin amaçlarını destekleme gayesinde olan projelere ödünç vermektedir. Bu paralar AB'nin bütçesi dışındadır. 1958'de kurulan bu kurum her ülkeden ve Komisyon'dan bir üyeden oluşur, merkezi Lüksemburg'dur (European Investment Bank (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-investment-bank_en).

* Euro bölgesi Euro para birimini kullanan ülkeler için kullanılır. Avusturya, Belçika, GKRY, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve İspanya'dan oluşur. Ayrıntılı bilgi için; (What is the euro area? (t.y), https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_en)

Ombudsman, köken açısından İsveç dilinde ombuds (aracı) ve man (adam) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş ve aracı kişi anlamına gelmektedir. Ombudsman için çeşitli ülkelerde çeşitli tabirler kullanılmaktadır. Örneğin İspanya’da halkın savunucusu, Avusturya’da halk avukatı, Fransa’da arabulucu, Türkiye’de kamu denetçisi karşılığı kullanılmaktadır (Karluk, 2014; 477). Ombudsman AB kurumlarına, kuruluşlarına, ofislerine ve ajanslarına karşı kötü yönetim hakkında yöneltilen şikayetleri soruşturur. Ombudsman farklı tarzda kötü yönetim şikayetini soruşturabilmektedir. Adil olmayan tutum, ayrımcılık, yetkinin kötüye kullanımı, sebepsiz gecikmeler ve yanlış prosedürler farklı tarzda kötü yönetim şikayetlerine örnek olarak gösterilebilmektedir. Ombudsman 5 yenilenebilir yıl için AP tarafından seçilmektedir. 1995 yılında kurulmuştur merkezi Strazburg’dur (European Ombudsman (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-ombudsman_en).

1.3. Avrupa Birliği Genişleme Süreci

Genişleme AB’nin politikalarından biri ve aynı zamanda ülkelerin AB’ye giriş sürecine verilen ismi ifade etmektedir. Başlangıçta 6 ülkeyle kurulan AB çeşitli zamanlarda çeşitli sayılarda genişleyerek halihazırda 28 üyeli bir birlik haline gelmiştir. Birliğin ilk genişlemesi Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka’nın 1973’de birliğe girişiyle gerçekleşmiştir. 1981’de Yunanistan’ın 1986’da ise Portekiz ve İspanya’nın girişi -farklı tarihlerde olmasına rağmen birlikte anılır- İkinci Genişleme veya çokça atıfta bulunulan ismiyle Akdeniz Genişlemesi olarak bilinmektedir. 1995’de gerçekleşen Üçüncü Genişleme veya EFTA Genişlemesinde ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç birliğe katılmıştır. 2004’de gerçekleşen Dördüncü Genişlemede veya Doğu Genişlemesinde on eski Sovyetler Birliği ülkesi; Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya’ya ek olarak iki Akdeniz ülkesi Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) birliğe katılmıştır. 2007’de Bulgaristan ve Romanya’nın 2013’te de Hırvatistan’ın birliğe katılmasını ise sonraki genişlemeler başlığı altında değerlendirmek mümkündür.

Hâlihazırda Avrupa Birliği’nin Aday Ülke statüsündeki ülkeleri Arnavutluk, Karadağ, Sırbistan, Makedonya ve Türkiye’dir. AB üyelik gereklerini henüz yerine getirmemiş yani aday ülke statüsüne geçememiş fakat Potansiyel Aday Ülke olarak adlandırılan ülkeler ise Bosna Hersek ve Kosova’dır (Joining the EU (t.y), https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#joining_the_eu). Katılım Kriterlerinden ve bir ülkenin adaylığa başvurmasından adaylığı elde etmesine kadar geçen süredeki aşamalardan kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Katılım Kriterleri veya Kopenhag Kriterleri bir ülkenin üye olabilmek için yerine getirmesi gereken ana kriterlerdir. Bu kriterleri üç başlıkta inceleyebilir. Politik kriterler; demokrasiyi garanti altına alan kurumların istikrarı, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlık haklarına saygı duyulması ve korunmasıdır. Ekonomik kriterler; işleyen bir pazar ekonomisi, piyasa güçleriyle ve

rekabetle baş edebilme kapasitesidir. Son olarak, AB müktesebatını etkili bir biçimde uygulayabilecek ve üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilecek yönetsel ve kurumsal kapasitenin olmasıdır (Accession criteria (t.y), https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en).

Bir ülke resmi olarak üyelik başvurusu yaptığı zaman, ilk önce Avrupa Konseyi başvurunun prensip açıdan kabul edilebilir olup olmadığına bakmaktadır. Eğer uygunsa Komisyon bahsi geçen ülkenin başvurusu hakkında resmi bir görüş yayınlamaktadır. Bu görüş başvuran ülkenin siyasi-ekonomik durumuna dair bir analizden ve görüşmelere hemen mi yoksa daha sonra mı (erteleme) başlanılmasına dair bir tavsiyeden oluşmaktadır. (Bache ve George, 2006: 536). Eğer erteleme kararı verilirse -çoğunlukla erteleme kararı verilir- ülkenin üyeliğe hazır duruma gelmesine ilişkin önerileri içeren faaliyet planı hazırlanır ve Komisyon bu tarihten itibaren ülkeyi takip ederek her yıl ülkenin performansına dair İlerleme Raporları (Progress Report) yayınlamaktadır (Düzgit, 2016: 44).

Eğer erteleme kararı verilmez, görüşmelere hemen başlanılmasına karar verilirse, görüşmeler için bir tarih belirlenir. Daha sonra Komisyon, çeşitli uzmanlardan oluşan çalışma gruplarıyla detayları görüşmek için toplantılar düzenler. Tüm çalışma gruplarında anlaşmaya varıldığı zaman ve dışişleri bakanları tarafından kabul edilebilir onayı alındığı zaman, şartlar resmi onay için Avrupa Konseyine iletilir. Avrupa Konseyinde onaylandıktan sonra giriş anlaşması hazırlanır. Hazırlanan anlaşma taraflarca imzalanır. AB tarafı olarak anlaşmayı Parlamento imzalar, ülke tarafı olarak ise ülkenin anayasal prosedürüne göre ya ulusal parlamentoda onaylanır ya da referanduma gidilir (Bache ve George, 2006: 536).

1.3.1. İlk Genişleme

AB ilk genişlemesini 1973 yılında yapmıştır. Birleşik Krallık, 1952 Paris Anlaşmasıyla kurulan AKÇT'ye katılmamış 1959 yılında EFTA'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Fakat EFTA beklenen başarımları getiremeyince Birleşik Krallık o zamanki ismiyle AET'ye üyelik hedefine yönelmiştir (Karluk, 2014: 85). Ağustos 1961'de Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda, Nisan 1962'de ise Norveç adaylık için AET'ye başvuruda bulundular. Diğer başvuran ülkeler Birleşik Krallık'a ekonomik açıdan sıkı şekilde bağlı oldukları için Birleşik Krallık ile aynı yolu tercih etmişlerdir (Bache ve George, 2006: 539-540).

Birleşik Krallık'ın başvurusu 1963 ve 1967'de Fransa Devlet Başkanı Charles de Gaulle tarafından veto edilmiştir (Yazgan, 2015: 254). Birleşik Krallık'ın başvurusu reddedildiği zaman Danimarka ve İrlanda da taleplerini geri çekmişlerdir (Düzgit, 2016: 45). De Gaulle'nin 1969 yılında istifa etmesi üzerine yeni Devlet Başkanı Georges Pompidou Birleşik Krallık'ın AET'ye girişi

üzerindeki Fransa vetosunu kaldırmıştır. Böylece Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda 1 Ocak 1973’de AET’nin tam üyesi olabilmışlerdir. Norveç ise AET’ye girişine yönelik referandumdan hayır çıkınca AET’ye girememiştir (Çakmak, 2014: 28). Genişleme sadece üye sayısını %50 artırmakla kalmamış Fransa ve Almanya’nın baskın olduğu koalisyon dinamiklerine yeni bir “büyük devlet” eklemiştir (Bache ve George, 2006: 541).

1.3.2. Akdeniz Genişlemesi

Akdeniz Genişlemesi 1981’de Yunanistan’ın 1986’da ise İspanya ve Portekiz’in birliğe katıldığı genişlemeye atıfta bulunur. Farklı tarihlerde oldukları için iki ayrı genişleme olarak ele almak da mümkündür fakat Yunanistan İspanya ve Portekiz ortak özelliklerinden dolayı (Akdeniz ülkeleri* olmaları, ekonomik açıdan yetersiz olmaları, otoriter yönetimlere** sahip olmaları ve son olarak giriş tarihleri birbirine yakın olması) bu tezde Akdeniz Genişlemesi başlığı altında ele alınacaklardır.

Yunanistan 1962 yılında Topluluk ile Ortaklık Anlaşması imzalamasına rağmen ülkede yaşanan askeri darbe ilişkilerin dondurulmasına sebep olmuştur. 1974’de demokrasiye geçişle birlikte ilişkiler de tekrardan canlanmıştır. Avrupa Komisyonu’nun Yunanistan’ın ekonomik açıdan üyeliğe hazır olmadığını belirten raporuna rağmen üye devletler 1976 yılında Yunanistan ile müzakereleri başlatmış ve 1981’de Yunanistan tam üye olmuştur (Düzgıt, 2016: 45). İspanya ve Portekiz dikta rejimlerinden sonra Topluluğa girme hedefine yönelmişlerdir. İspanya Temmuz 1967’de tam üyelik için başvurmuştur. Avrupa Konseyi’nin ekonomik ve demografik nedenlerle olumsuz raporuna rağmen İspanya Ocak 1968’de tam üye olmuştur. Portekiz İspanya’ya göre daha küçük olduğu için girişi İspanya’nın girişi gibi problemlili olmamıştır. Portekiz’de İspanya ile aynı tarihte üye tam üye olmuştur (Çakmak, 2014: 28-29).

1.3.3. EFTA Genişlemesi

1990’ların başında EFTA’nın bazı üyeleri Birliğe üyelik girişimi başlatmışlardır. AB bu ülkelere yakın iş birliği/ortaklık düzeyinde bir öneride bulunmasına rağmen ülkeler resmi başvuru yapma yolunu seçtiler. 17 Temmuz 1989’da Avusturya, 1 Temmuz 1991’de İsveç ve 18 Mart 1992’de Finlandiya tam üyelik için başvuru yapmışlardır. Ayrıca daha önce başvuru yapmış olan fakat referandumda kabul edilmediği için üye olamayan Norveç de 25 Kasım 1992’de tam üyelik

* Portekiz’in Akdeniz’e kıyısı yoktur, Portekiz’in Atlantik Okyanusu’na kıyısı vardır, fakat gerek iklimsel özellikleri gerekse kültürel özellikleri benzediği için birçokları tarafından Akdeniz ülkesi olarak kabul edilir. Kültürel benzerliğin oluşmasında Portekiz’in uzun yıllar Akdeniz medeniyetlerinin (Romalılar, Fenikeliler vs.) hakimiyeti altında kalmasının da etkisi büyüktür.

** Yunanistan’da Askeri Cunta, İspanya’da Franco, Portekiz’de Salazar yönetimi.

için başvurmuştur. 1 Ocak 1995’de Avusturya, Finlandiya ve İsveç birliğin üyesi olurken Norveç referandumdan tekrar hayır çıkmasıyla üye olamamıştır. (Bache ve George, 2006: 543; Çakmak, 2014: 29-30). Yeni üye olan ülkeler zengin, üye ülkelerle yakın ilişkili ve kültürel açıdan da benzer oldukları için bu genişlemenin etkisi diğerlerine göre daha küçük olmuştur (Bache ve George, 2006: 548). Ayrıca üç üyesinin AB’ye katılmasıyla birlikte EFTA çözülme sürecine girmiş ve fiilen dağılmıştır (Karluk, 2014: 96).

1.3.4. Doğu Genişlemesi

Doğu Genişlemesi AB’nin dördüncü genişlemesidir. Doğu Genişlemesi denmesinin sebebi ülkelerin Doğu Avrupa’da olması değildir. Çünkü bu genişlemede Orta Avrupa ülkelerinde de vardır. Doğu Genişlemesi denmesinin sebebi ise Malta ve GKRY dışında birliğe katılan tüm ülkelerin eski Doğu Bloku ülkesi olmasıdır. Bu genişleme 10 ülke ile AB tarihindeki en büyük genişlemedir. En büyük olmasından dolayı aynı zamanda en tartışmalı genişlemedir.

Önceki genişlemeler de tartışmasız gerçekleşmiş değildi fakat önceki genişlemelerin hiçbiri Doğu Genişlemesi kadar tartışılmamıştı. İlk olarak bu genişleme önceki genişlemelerden daha fazla ülkeyi kapsıyordu yani gelecek ülke sayısı fazlaydı. Bir başka fark ise bu genişlemenin ülkelerinin ekonomileri çok kötüydü. Bu ülkelerin kişi başı gayri safi milli hasılası AB’nin ortalamasının üçte biri kadar, AB’nin en fakir 4 ülkesinin ise yarısından azdı. Birliğe katılmaları ekonomik sebeplerden dolayı çok tartışılmış olan Akdeniz Genişlemesi ülkeleri AB’nin kişi başı gelirini %6 düşürmüştü, Doğu Genişlemesi ülkeleri ise %16 düşürecekti. Bu sebeplerden dolayı bu genişleme çokça tartışılmıştır (Cram vd., 1999: 269-271).

Bu ülkeler ise hem ekonomilerini düzeltip teknik destek almak hem de komünizmin tekrar ortaya çıkma ihtimaline karşı batı dünyasıyla bütünleşmek istiyorlardır. Başvuran ülkelerin ekonomik ve siyasi anlamda giriş için hazır olabilmeleri için uzun bir zamanın gerekli olduğu ileri sürülmesine rağmen zaman içinde kademeli olarak verilen sözler üyeliği kaçınılmaz hale getirmiştir (Düzgüt, 2016: 46), kimilerine göre ise AB soğuk savaşın böldüğü Avrupa’yı birleştirmek zorunda olduğu için bu ülkeleri üyeliğe kabul etmiştir (Yazgan, 2015: 255) ve gerçekten de AB bu ülkeleri üyeliğe alarak bir dönemin gerçekten kapandığının sağlamasını (ispatını) yapmıştır (Çakmak, 2014: 30).

Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Malta ve GKRY 1 Ocak 2004 yılında birliğe tam üye olarak katılmıştır. Genişleme AB’nin yüzölçümünü dörtte bir oranında, nüfusunu beşte bir oranında artırırken (Karluk, 2014: 101) yukarıda da paragrafta da bahsedildiği gibi kişi başına düşen geliri %16 azaltmıştır. Ayrıca 1.1.8

bölümde de bahsedildiği gibi, Doğu Genişlemesi Birliğin yapısının ve işleyişinin daha çok üyeye ayak uydurabilecek şekilde yeniden düzenlenmesine sebep olmuştur.

1.3.5. Sonraki Genişlemeler

2000 yılında Letonya, Litvanya, Slovakya ve Malta ile birlikte müzakerelere başlayan Romanya ve Bulgaristan (Yazgan, 2015: 255), üyelik kriterlerini henüz tam anlamıyla karşılayamadıkları gerekçesiyle 2004 yılında diğer ülkelerle birlikte birliğe katılmamış ve üyelikleri 2007 yılına ertelenmiştir. 1 Ocak 2007 tarihinde üyelik gerçekleşmiştir (Düzgit, 2016: 46). 1 Temmuz 2013 tarihinde ise Türkiye ile aynı gün ve saatte üyelik müzakerelerine başlayan Hırvatistan AB'nin en son üyesi olmuştur (Çakmak, 2014: 31).

İKİNCİ BÖLÜM

2. BREXIT KARARININ TARİHİ ARKA PLANI: BİRLEŞİK KRALLIK AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği ile olan ilişkileri, birliğe girişten günümüze kadar genelde anlaşmazlık, çatışma ekseninde ilerlemiştir. Elbette üyeleriyle ya da üye oldukları uluslararası örgütlerle ilelebet problemsiz ilişki yaşayan uluslararası örgütler veya ülkeler bulmak çok zordur. Hatta bir uluslararası örgütün kurucusu dahi kurucusu olduğu örgütle bazen yoğun çatışmalar içine girebilmektedir. Fakat Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini bundan daha farklı bir yere koymak gerekir, çünkü ilişkilerin tarihinde çatışma uzlaşmadan daha fazla yer kaplamaktadır. Çatışma ağır basmasına rağmen, Birlik ve Birleşik Krallık arasında uzlaşının olmadığı söylenemez fakat Brexit'e giden yol uzlaşma konularından değil daha çok çatışma konularından geçtiği için bu bölümde daha çok çatışma konuları üzerine odaklanacaktır.

İkinci Bölümün başlığından da anlaşılacağı gibi, geçmişten günümüze Birleşik Krallık-Avrupa Birliği ilişkileri, Brexit kararının arka planını anlatmaktadır. Bu ilişkileri incelemek Brexit kararını açıklayıcı veriler sunacaktır. İlişkilere geçmeden önce ülkeyi tanımak amacıyla Birleşik Krallık ülke profili incelenecektir. Dış politik kararları iç politikadan ve hükümetin niteliklerinden bağımsız düşünmek zor olduğu için, bir ülkenin siyasi görünümünü, ana akım siyasi ideolojilerini ve bunların davranış kalıplarını bilmek o ülkenin dış politikadaki davranışlarını anlamamızı kolaylaştıracaktır.

2.1. Birleşik Krallık Ülke Profili

2.1.1. Ülke Künyesi

Birleşik Krallık'tan bahsedenlerin farklı farklı isimleri kullandıkları görülebilir, kimileri İngiltere (England), kimileri Britanya (Britain), kimileri ise Büyük Britanya (Great Britain) ismine atıfta bulunur ve bazen bu isimler birbirinin yerine de kullanılır. Bu isimler yanlış değildir fakat Krallık'tan bahsederken kullanıldığında eksik olmaktadır. Tam adı veya resmi adı Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığıdır (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) (United Kingdom (t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>).

Birleşik Krallık 4 devletten oluşmaktadır; İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda. Resmi adında bahsedilen Büyük Britanya, İngiltere, Galler ve İskoçya'yı ifade etmektedir. İngiltere ise Birleşik Krallık'ı oluşturan dört ülkeden sadece biridir.

Bu sebeple 4 ülkeden oluşan bu Krallık'tan bahsederken İngiltere demek diğer üç ülkeyi (İskoçya, Kuzey İrlanda, Galler) dışarıda bırakacağı için, Büyük Britanya demek ise Kuzey İrlanda'yı dışarıda bırakacağı için eksik olacaktır. Resmi adının uzunluğundan dolayı hem ülke içinde hem de ülke dışında Birleşik Krallık olarak geçmektedir, hâlihazırda bu tezde de Birleşik Krallık ismi kullanılmaktadır.

Birleşik Krallık, Batı Avrupa'da Kuzey Atlantik Okyanusu ile Kuzey Denizi'nin arasında, Fransa'nın kuzeybatısında yer alır. Yüzölçümü 243.610 km² olan ülkenin Başkenti Londra'dır, Nüfusu 64,430,428'dir (Haziran 2016 Tahminleri), nüfusun çoğunluğu Başkent Londra ve çevresinde yoğunur (The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>), öyle ki Başkent Londra'nın nüfusu 8 milyonu aşmış durumdadır (Ülke profili: İngiltere, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-ingiltere>).

Din, dil ve etnik kökenden bahsedilecek olursa; Ülkenin %59.5'i Hristiyan, %4.4.'u Müslüman, %1.3'ü Hindu, %2.2'si ise diğer dinlere mensuptur. %25.7'si herhangi bir dine inanmazken, %7.2'sini dini inancını belirtmemektedir. Birleşik Krallık'ın resmi dili İngilizce'dir fakat İskoç İngilizcesi (Scots), İskoçça (Scottish Gaelic), Galce (Welsh), İrlandaca (Irish) ve Kernevekçe (Cornish) tanınan bölgesel dillerdir. Ülkenin %87.2'si Beyaz, %3'ü Afrikalı, Siyahi ve Karayipli, %2.3'ü Hintli, %1.9'u Pakistanlı, %2'si karışık ve %3.7'i diğer etnik kökenlerdendir (The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>).

20. yüzyılın başında Birleşik Krallık önde gelen küresel bir gücü fakat bu güç II. Dünya Savaşı'yla birlikte önemli ölçüye küçülmeye başlamıştır. Birleşik Krallık II. Dünya Savaşı'ndan muzaffer olarak çıkmasına rağmen dünya sahnesindeki gücü gerilemeye başlamıştır (United Kingdom country profile, 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18023389>). 1970'li yıllarda dünyada yaşanan petrol krizi Birleşik Krallık'ı da önemli ölçüde etkilemiş, ülkede ekonomik bir durgunluğa sebep olmuştur, ülkedeki bu ekonomik durgunluğu Margaret Thatcher değiştirmiştir, Demir Leydi (The Iron Lady) olarak bahsedilen Thatcher bu değişimi yoğun bir özelleştirme programı yaparak gerçekleştirmiştir (Ülke profili: İngiltere, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-ingiltere>). Thatcher ile birlikte ülke 18 yıl sürecek olan bir Muhafazakar Parti yönetimine girmiştir. Hatta bu 18 yıllık yönetim İşçi Partisinde iktidar şansı elde edebilmek için

radikal değiliklikler yapılmasına sebep olmuştur. Bu konu hakkında Siyasi Görünüm başlığında daha ayrıntılı bahsedilecektir.

Muhafazakar Parti'nin 18 yıllık iktidarına 1997'de Tony Blair liderliğindeki İşçi Partisi son vermiştir. 2008 küresel ekonomik krizine kadar süren Blair yönetimi ülke krizden dolayı ekonomik durgunluğa girince seçimleri kaybetmiştir ve Gordon Brown yönetiminde bir koalisyon hükümeti kurulmuştur (Ülke profili: İngiltere, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-ingiltere>). Mayıs 2010 Genel seçimleri David Cameron liderliğindeki Muhafazakar Parti-Liberal Demokratlar koalisyonu ile sonuçlanmıştır, 2015 seçimlerinde Cameron tek başına hükümet kurmak için gerekli olan çoğunluğu elde etmiş ve 2017'den önce AB üyeliğini referanduma götürme sözü vermiştir (James ve Byl-Knoefel, 2015).

David Cameron verdiği sözü tutmuş ve Birleşik Krallık 23 Haziran 2016'da AB üyeliği için oylamaya gitmiştir, oylamadan 51,9 ile evet çıkması üzerine (EU Referendum Results, 2016, http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results) David Cameron istifa etmiş ve Theresa May hem Muhafazakar Parti lideri hem de Birleşik Krallık'ın yeni Başbakanı olmuştur (United Kingdom (t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>). 2016'da Birleşik Krallık Başbakanı olan May, 2010-2015 Koalisyon hükümetinde ve 2015-2016 Muhafazakar Parti hükümetinde İç İşleri Bakanı olarak görev yapmıştır (United Kingdom country profile, 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18023389>).

2015 seçimlerinden sonra Birleşik Krallık 2017'de erken seçime (snap election) gitmiş ve seçim sonucunda Theresa May liderliğindeki Muhafazakar Parti'nin azınlık hükümeti kurulmuştur (UK election 2017: full results, 2017, <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2017/jun/08/live-uk-election-results-in-full-2017>). Günümüzde 20. yüzyıl başındaki dünyanın dörtde birine yayılmış olan gücü kalmış olmasa da Birleşik Krallık halen uluslararası arenada etkisi bulunan siyasi ve ekonomik bir güçtür.

2.1.2. Siyasi Görünüm

Birleşik Krallık, Anayasal Monarşidir, yani bir monark devlet başkanlığı yaparken, kanunları oluşturmak ve geçirmek seçilmiş parlamentonun görevidir. Birleşik Krallık içindeki devletlerden İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da yetki devrine (devolution) dayalı bir siyasi yapı vardır, makro konular (anayasa, savunma, güvenlik, dış politika, vatandaşlık, göç vs.) Birleşik Krallık Parlamentosunun yetkisi altındayken makro konular dışındaki alanlar bu ülkelerin parlamentoların yetkisindedir. (Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü (t.y), <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa>).

Devlet Başkanı monardır, monarklar devlet başkanlığı yapmalarına rağmen güçleri oldukça semboliktir ve başbakanlarla düzenli aralıklarla görüşürler (James ve Byl-Knoefel, 2015). Kraliçe aynı zamanda Kanada ve Avusturalya dahil 16 bağımsız ülkenin de kraliçesidir. Hâlihazırdaki devlet başkanı II. Elizabeth'tir. II. Elizabeth, babası VI. Henry'nin ölümünün ardından 1952'de Birleşik Krallık Kraliçesi olmuştur. II. Elizabeth Eylül 2015'de Kraliçe Victoria'nın rekorunu geçerek Birleşik Krallık'ın en uzun süre yönetimde kalan monarkı unvanını elde etmiştir (United Kingdom country profile, 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18023389>).

Birleşik Krallık Vatandaşlığından bahsetmek gerekirse, vatandaşlık hukukuna göre bir ülkenin bir kişiye asli vatandaşlık vermesi iki yolla olabilmektedir, bunlar soy bağı esasına (jure sanguinis) göre ve doğum yeri esasına göre vatandaşlık verilmesidir. Bu iki esasın tek başına kabul edilmesinin pratikte ortaya çıkardığı problemlerden dolayı bu iki esas birlikte uygulayan ülkeler de vardır (Doğan, 2012: 44-47). Birleşik Krallık ise vatandaşlıkta birinci esas kabul eden ülkeler arasındadır, yani doğumla kazanılan vatandaşlık Birleşik Krallık'ta geçerli değildir. Anne-Baba'dan en az biri Birleşik Krallık vatandaşı olması gereklidir. Çifte vatandaşlık geçerlidir ve gerekli ikamet süresi 5 yıldır (The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>).

2.1.2.1 Ana Akım Siyasi İdeolojiler ve Partiler

Sosyal bilimlerdeki birçok diğer terim gibi ideoloji terimi de oldukça tartışmalı bir yere sahiptir. Bu durum başlıca kavramın tanımsal analizindeki yorum çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bir diğer deyişle hem kavramı tanımlamak zordur hem de herkes tarafından kabul gören ortak bir tanıma ulaşmak zordur.

İdeolojiye yönelik tanımlamalar o kadar çeşitlidir ki bir diğerine garip gelecek tanımlara rastlamak bile mümkündür (Gerring, 1997: 957). Türkiye'de 1974 yılında bir grup üniversite öğrencisine yönelik yapılan çalışmada da bize bu konuda tek bir anlayışın mümkün olmadığını göstermektedir. Çalışma içinde sorulan bir ankete göre, öğrencilerin büyük bir bölümü için ideoloji sistematik bir fikir yapısıdır, küçük bir kısmı ise ideolojiyi gerçekleri yansıtmayan fikir yapısı olarak görmektedir (Mardin, 1992: 13).

İdeoloji her şeyden önce bir dünya görüşüdür, karmaşık ve anlaşılması zor olan toplumsal gerçekliği basitleştirerek insanların anlamasına yardımcı olur. İnsan ve toplumlar için bir nevi yol haritalardır. Bir tanım yapmak gerekirse Robert Leach'in geniş anlamdaki şu tanımını kullanabiliriz; "ideoloji, politik ve sosyal eylemleri yönlendiren normlar ve fikirler sistemidir" (Leach, 2002: 1;

Örs, 2016: 10). Toplumsal gerçekliği her insanın aynı şekilde algılaması mümkün olmadığı gibi dünya üzerinde tek bir ideolojinin mümkün olması da aynı şekilde beklenmemelidir.

Siyasi İdeolojilere, Milliyetçilik, Irkçılık, Anarşizm, Çevrecilik (ya da Yeşil Düşünce) gibi birçok hatta daha fazla örnek sayılabilir. Fakat bunlar yaygın olarak üç ana akım ideolojinin etrafında şekillenmiş ideolojilerdi, bunlar: Liberalizm, Muhafazakarlık ve Sosyalizmdir. Birleşik Krallıkta ise bu ideolojiler üç önemli partiye karşılık gelmektedir: Liberal Demokratlar, Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi. (Leach vd., 2006: 89)

Elbette politik partilerin bağlantılı oldukları ideolojilerle tamamen uyumlu olması beklenemez yani Liberal Demokratlar'ın benimsediği değerler ve izlediği politikalar Liberalizmin fikirleriyle sınırlı olmayabilir. Veya bir partinin içinde dahi zamanla farklılıklar olabilir, Örneğin Thatcher'in Muhafazakâr partisinde ve Blair'in İşçi Partisinde, öncüllerinden farklı yorum ve görüşler olduğu görülmektedir (Leach vd., 2006: 89).

Bu başlıkta tüm ideolojilerden ve ideolojilere karşılık gelen partilerden bahsedilmeyecektir, yalnızca Birleşik Krallık'ta temsil gücü nispeten daha güçlü olan ideolojiler ve o ideolojilerle ilişkilendirilmiş olan partilerden bahsedilecektir. Bunun sebebi ise iktidarda olan partileri tanımanın partinin dış politik davranışlarını anlamayı kolaylaştıracak olmasıdır.

2.1.2.1.1. Liberalizm, Liberal Demokratlar

Dünya üzerindeki birçok ülkenin ana akım ideolojilerinden biri olduğu gibi, Birleşik Krallık'ın siyasi düşünce hayatında da önemli bir yere sahip olan Liberalizm, Latince Liber (Özgür) sözcüğünden türetilmiştir. Terim 19. Yüzyılın başlarına kadar kullanılmamasına rağmen, köklerini çok daha erken dönemlerde bulabilmek mümkündür. Liberalizm, fikirselleşmesini 16. Yüzyıl reformasyonundan, 17. Yüzyıl bilimsel devriminden ve 18. Yüzyıl Aydınlanmasından almaktadır (Leach, 2002: 23; Berktaş, 2016: 49).

Liberalizm, bireyin özgürlüğünü savunur. Birleşik Krallık'ta ve diğer yerlerde kendilerini Liberal olarak tanıtan partilerdeki düşünüşe rağmen, Liberalizm halen daha modern batı dünyasının ana akım siyasi felsefesidir (Leach, 2002: 23). Çoğu batılı ülkelerin siyasi kültürü, liberal-kapitalist değerler esaslı üzerine inşa edilmiştir. İbadet özgürlüğü, ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi fikirlerin hepsi liberalizmin ürünüdür (Heywood, 2013: 42).

Liberalizm sadece batı kültüründe değil batı kültüründen etkilenen birçok ülkede pek çok akıma ilham vermiştir. İdeolojide olduğu gibi Liberalizm için de birçok farklı tanım yapılabilir. Fakat

genel anlamda bir tanım için Berktaş (2016: 49)'ın tanımını kullanabiliriz: "Liberalizm, Aydınlanma geleneğine dayanan, siyasal iktidarı sınırlandırarak bireysel hak ve özgürlükleri tanımlayıp savunmaya yönelik siyasal ve ekonomik felsefe."

Günümüzde Liberalizm terimi dünyanın değişik yerlerinde değişik anlamlara gelebilirken, aynı şekilde kendilerini Liberalizmle ilişkilendirilen oluşumlar da farklı ülkelerde farklı politikalar izleyebilir. Örneğin Birleşik Krallık'taki Liberal Demokratlar ve selefleri merkez ya da merkez sol olarak görülürken, kıta Avrupa'sındaki Liberaller daha çok sağ ile ilgilidir (Leach, 2002: 24).

Rawls'a (1993: 44) göre siyasal liberalizmin üç şartı vardır; birincisi, toplumun temel yapısı adaletin politik konseptiyle düzenlenmelidir. İkincisi, bu politik konsept kapsamlı ve makul doktrinlerin fikir birliğinden oluşmalıdır. Üçüncüsü ise kamu tartışmaları adaletin politik konseptine göre yapılmalıdır. Rawls'a göre bu üç özellik bir ülkenin siyasal felsefesinin liberalizm olduğunu gösteren özelliklerdir.

Liberal Parti ve Liberal Demokratlar

Liberal Parti Birleşik Krallık'ın köklü partilerinden biridir. 19. ve 20. Yüzyılda iki büyük politik partiden biri olan Liberal Parti I. Dünya Savaşı sırasında ikiye bölünmüştür. 1920'lerdeki işçi hareketleri de Liberal Parti'nin iktidar şansını önemli ölçüde düşürmüştür. Günümüzdeki Liberal Demokratlar ise 1988'de Liberal Parti ile Sosyal Demokratik Parti'nin birleşimiyle oluşmuştur (Warry, 2017a).

Sol İşçi Partisi ile Sağ Muhafazakar Parti arasında orta bir pozisyonu işgal eden Liberal Demokratlar'ın politikalarına AB ile iyi ilişkiler, yetki devri, gelir politikası, sanayide ortaklık, seçim ve anayasa reformu gibi örnekler sayılabilir. Liberal Demokratların politikalarına genel anlamda bireysel haklara güçlü vurgu yapan bir refah kapitalizmi adı verilebilir. Ayrıca Liberal Demokratlar sivil özgürlükler, sosyal politikalar ve uluslararası ilişkilerde insan temelli yaklaşım gibi konularda karakteristik liberal özelliklere sahiptirler (Leach, 2002: 44; Leach vd., 2006: 92).

2.1.2.1.2. Muhafazakarlık ve Muhafazakâr Parti

Muhafazakarlık ayrıntılı ve sistematik bir düşünce sistemini değil daha çok bir davranış, düşünce şeklini ifade etmektedir. Yani önceden hazırlanmış bir taslağın, bir planın uygulanmasını değil halihazırda meydana gelen olaylara karşı bir yaklaşım biçimini ifade etmektedir. Muhafazakarlığın teoride oldukça zayıf olmasının, anahtar metinlerin ve otoriter fikirlerin olmamasının nedenlerinden biri de budur (Leach, 2002: 47).

Muhafazakarlığı bir tutum olarak, mevcut durumun korunması olarak düşündüğümüzde geçmişini çok eskilere hatta toplumsal ilişkilerin ilk kurulduğu zamanlara dahi götürebiliriz. Öyle ki tarihte kurulmuş ilk toplumlardan herhangi birinde, sistemi değiştirecek bir karar karşısında değişimi değil mevcut düzenin korunması savunanların tutumu muhafazakâr bir tutumdur.

Fakat bir siyasal tutum ve hareket olarak Muhafazakarlık Aydınlanma düşüncesi ve Fransız devrimine karşı 18.yy'da ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde ortaya çıkan liberalizm, sosyalizm gibi akımlar mevcut düzende değişim, reform talep ederken, bu talebe karşı var olan düzeni korumak isteyenler de mevcuttur. Muhafazakarlığın bir siyasal hareket olarak ortaya çıkması bu şekilde başlamıştır. Muhafazakarlık terimi de oldukça yeni bir kavramdır, ilk olarak 1815'de François-René de Chateaubriand tarafından sağ kesimi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. 1835'de ise Birleşik Krallık'ta benimsenmiştir (Heywood, 2013: 83; Güler, 2016: 117-119).

Muhafazakârlar insan doğasına Liberallerle zıt şekilde yaklaşır, insanın “iyi ve özgür” olmadığı kanısındadırlar (Güler, 2016: 121). Bu yaklaşımın Uluslararası İlişkiler teorilerinden Realizme benzediği görülmektedir. Muhafazakarların dış politikada liberalizmden (idealizm) ziyade realizme daha yakın olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Muhafazakarlığın değişmeyen, sabit ve istikrarlı bir politikası yoktur, ülkeden ülkeye değişebileceği gibi zamandan zamana da değişebilir. Yani politikalar somut şartlara bağlıdır, pratik ve faydacıdır (Güler, 2016: 119). Örneğin bir ülkedeki muhafazakarların desteklediği bir konu bir başka ülkenin muhafazakarları tarafından desteklenmeyebilir veya bir ülkenin bir dönemdeki muhafazakarlarının desteklediği bir konu sonraki dönemlerdeki muhafazakârlar tarafından desteklenmeyebilir.

Muhafazakâr Parti

1834'de merkez sağ parti olarak kurulan, kapitalizm, hür teşebbüs ve minimal devlet müdahalesini savunan Muhafazakâr Parti kurulduğu dönemden beri Birleşik Krallık siyasi hayatında önemli bir yere sahiptir (Warry, 2017b). Bir siyasal görüşün başka ülkelerdeki temsilcilerinin veya aynı ülkedeki farklı dönemlerdeki temsilcilerinin farklı görüşlere sahip olabileceğinden bahsedilmişti. Bu farklılık Birleşik Krallık Muhafazakârlığında çok net bir şekilde görülebilir.

İdeolojiler kişilerden ziyade fikirler ve görüşlerle ilgiliyken, 1975 sonrası muhafazakarlığını, ona ismini veren kadına atıf yapmadan tartışmak zordur. Margaret Thatcher'ın liderliği Birleşik Krallık Muhafazakarlığının gelişiminde bir dönüm noktasını ifade eder. Thatcher ve takipçileri “Yeni Sağ” olarak bilinen bir politika izleyerek 1950 ve 1960'lar dönemi muhafazakarlığında büyük dönüşümler yapmışlardır (Leach vd., 2006: 94-96).

Thatcher öncesi muhafazakâr yönetim refah devleti, Keynesyen talep yönetimi ve karma ekonomiyi savunuyorken, Thatcherism veya Yeni Sağ otorite, egemenlik, hukuk, düzen, ulusal çıkarlar gibi yeni temalarla birlikte klasik liberalizmden alınan serbest piyasayı savunmaktaydı (Leach, 2002: 191-192). Yeni Sağ'ın fikirleri beraberinde tepkileri, bölünmeleri de getirmiştir. Öyle ki kimileri bu yeni projeye muhafazakâr denmesinin uygun olmadığı dahi ileri sürmüştür (Heywood, 2013: 84). Yeni Sağ projesi Birleşik Krallık'ta 18 yıllık bir Muhafazakâr Parti hegemonyası başlatmıştır. Öyle ki bu hegemonya bir sonraki bölümde görüleceği üzere İşçi Partisi'nin de bir dönüşüm geçirmesine sebep olmuştur.

2.1.2.1.3. Sosyalizm, Sosyal Demokrasi ve İşçi Partisi

Sosyalizm, birleşmek, paylaşmak anlamına gelen Latince “sociare” kelimesinden gelmektedir (Heywood, 2013: 117). Sosyalizm de liberalizm gibi modern dünyanın bir ürünüdür. Aydınlanma sonrası akılcılığını liberalizm ile birlikte paylaşır fakat sosyalizm aynı zamanda liberal kapitalizme karşı bir reaksiyon ve radikal bir alternatiftir. Muhafazakarlık geleneksel düzenlemelerin savunulması, liberalizm endüstriyel dönüşümün desteklenmesi iken sosyalizm var olan toplumun ve temel değer ve varsayımların dönüşümünü gerektiren radikal veya devrimsel bir ideolojidir. (Leach, 2002: 68).

Sosyalizm de Liberalizm ve Muhafazakarlık gibi 19. Yüzyıl ürünüdür. Kapitalizmin Avrupa'da meydana getirdiği sosyal ve ekonomik düzene tepki olarak ortaya çıkmıştır (Heywood, 2013: 117). 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve II. Dünya Savaşı ile büyümüş fakat 1970'lerle birlikte bir tıkanma yaşamış ve değişime gitmiştir (Çubukçu, 2016: 255).

Sosyalizm Birleşik Krallık tecrübesi ise farklıdır. Birçok ülkede sosyalizmin başka biçimleri politik partilerde temsil edilirken -komünistler, anarşistler, sosyalistler gibi- Birleşik Krallıkta İşçi Partisine rakip olabilecek önemli bir parti olmamıştır, İşçi Partisinin sosyalizmi temsil edip etmediği konusunda pek çok tartışma mevcuttur. Bazıları İşçi Partisinin sosyalist bir parti olduğunu reddetmektedir. Hatta partinin ideolojisini tanımlarken sosyalizm veya sosyal demokrasi yerine “İşçicilik” (Labourism) terimini kullanırlar. (Leach, 2002: 68-69).

İşçi Partisi

1900'de İşçi Temsil Komitesi (Labour Representation Committee) adıyla kurulan ve Fabian Sosyalizmi**'nden etkilenmiş politik kuruluş 1906'da İşçi Partisi adını almıştır (Çubukçu, 2016: 265).

* Fabian Sosyalizmi Marksizm karşıtı sosyalizm hareketidir. Fabian Society derneğinin kuruluşuyla oluşmuş Marksizm'den bağımsız sosyalizm anlayışıdır. Ayrıntılı bilgi için; (Kışlalı, 2000).

İşçileri, çalışanları temsil etmek için kurulan İşçi Partisi ilk olarak 1920’de iktidara gelmiş fakat mutlak çoğunluğu ancak II. Dünya Savaşı’ndan sonra Clement Attlee’nin beklenmedik şekilde Winston Churchill’i seçimlerde yenmesiyle elde etmiştir (Warry, 2017c).

1980’lerden sonra ise dünyadaki reformcu sosyalistler kendilerini geleneksel sosyal demokrasinin ilkelerinden uzaklaştırmışlardır. Sosyal Demokrasinin yeniden yapılandırılması anlamına gelen bu politikaya “Üçüncü yol” denmektedir. Hem kapitalizme hem de sosyalizme alternatif olma amacı güden politika, iktisadi ve sosyal liberalizmden, komuniteryanizmden ve sosyal muhafazakarlıktan etkilenmiştir (Heywood, 2013: 154).

Bu değişim Birleşik Krallık’ta da Tony Blair liderliğinde gerçekleşmiştir. Tony Blair’in Yeni İşçi Partisi Muhafazakâr Parti’nin 1979’dan 1997’e kadarki 18 yıllık hegemonyasının bir sonucu olarak görülür. Bu dönemde Blair ve ekibi parti programında ve değerlerinde temel değişiklikler yapmış, zamanı geçmiş ve popülerliğini yitirmiş politikaları bırakarak partisini yeniden seçilebilir hale getirilmeyi amaçlamıştır (Pimlott, 2005: 175).

Blair serbest pazarı kabul etmiş, Margaret Thatcher ve John Major’un özelleştirmelerini devam ettirmiş, kamu-özel ortaklıkları kullanmıştır. Bu politikalardan dolayı tepki verenler Blair’i Thatcher’in yolundan gitmekle suçlayanlar olmuştur. Hatta John Mayor Blair’i “Politik Kleptoman^{**}” olarak suçlamıştır (Leach, 2002: 210; Leach vd., 2006: 103-104).

Blair Liderliğindeki Yeni Sol, İşçi Partisinin politikalarına şunlar da eklenebilir; Toplumculuk, Paydaşlık^{***}, Ahlaki Sosyalizm ve Üçüncü Yolculuk (Leach vd., 2006: 104). Blair Liderliğindeki bu yeni atılım 1997’de iktidara gelmiş ve 2010’daki Muhafazakâr-Liberal Koalisyonuna kadar iktidarda kalmıştır. Üçüncü yol politikası, 18 yıl boyunca iktidar olamayan İşçi Partisini 13 yıl boyunca iktidarda tutmuştur. Diğer ülkelerdeki durumundan ayrı olarak bu politikanın Birleşik Krallık özelinde başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.2.1.4. Diğer Partiler

Tek tek incelediğimiz ana akım partiler dışındaki Birleşik Krallık’taki diğer partileri şöyle sıralayabiliriz: Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), Yeşil Parti, İskoç Ulusal Partisi, Gal Ulusal Partisi. Kuzey İrlanda’daki Partileri ise şöyle sıralayabiliriz: Ulster Birlikçi Parti, Demokratik

^{**} Çalma Hastası.

^{***} İngilizce karşılığı Stakeholding’dir. Gerçek Türkçe karşılığını ne olduğu üzerinde bir uzlaşma yoktur. Anlamı üzerine akademik çevrelerde yapılan tartışma için; (Munyar, 2011).

Birlikçi Parti, Sosyal Demokratik ve İşçi Partisi, Sinn Fein (United Kingdom (t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>).

2.1.2.2. Hükümet, Anayasa ve Parlamento

Birleşik Krallık Hükümeti üç bileşenden oluşmaktadır: Birleşik Krallık Başbakanı, Kabine ve Kabine dışındaki Bakanlar (Junior Minister). Bu üç bileşenin tüm üyeleri Lordlar veya Avam Kamarası üyesi olmalıdır. Birleşik Krallık Başbakanı ise ülkenin yöneticisidir. Başbakan hükümeti oluşturur ve çalıştırır, kamuyu denetler, ulusal güvenlikten sorumludur, tüm ülkeyi uluslararası konferanslarda ve toplantılarda temsil etme, anlaşmalar imzalama ve yabancı devlet başkanlarını kabul etme hakkına sahiptir (Leach vd., 2006: 182-183).

Birleşik Krallık'ın diğer ülkelerde olduğu gibi yazılı bir anayasası yoktur. Daha çok teamül hukuku ve tüzük temelli bir yönetime sahiptir. Ayrıca İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrı kendi sistemi vardır (United Kingdom (t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>).

Birleşik Krallık Parlamentosu iki bölümden oluşmaktadır, bunlardan ilki doğrudan seçimle göreve gelen Avam Kamarası (House of Commons)'dır, diğeri ise atanan temsilcilerden oluşan Lordlar Kamarası (House of Lords)'dır (James ve Byl-Knoefel, 2015). Avam Kamarası 650 kişiden oluşurken, Lordlar Kamarası 760 kişiden oluşur (The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>).

Tablo 1: Birleşik Krallık Başbakanları (II. Dünya Savaşı Sonrası)

Tarih	Başbakan	Partisi
1945-51	Clement Attlee	İşçi Partisi
1951-55	Sir Winston Churchill	Muhafazakâr
1955-57	Sir Anthony Eden	Muhafazakâr
1957-63	Harold Macmillan	Muhafazakâr
1963-64	Sir Alec Douglas-Home	Muhafazakâr
1964-70	Harold Wilson	İşçi Partisi
1970-74	Edward Heath	Muhafazakâr
1974-76	Harold Wilson	İşçi Partisi
1976-79	James Callaghan	İşçi Partisi
1979-90	Margaret Thatcher	Muhafazakâr
1990-97	John Major	Muhafazakâr
1997-2007	Tony Blair	İşçi Partisi
2007-10	Gordon Brown	İşçi Partisi
2010-15	David Cameron	Koalisyon
2015-16	David Cameron	Muhafazakâr

Kaynak: Past Prime Ministers (t.y), <https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers>

2.1.3. Ekonomik Görünüm

Birleşik Krallık önde gelen bir ekonomik güçtür. Avrupa'nın Almanya ve Fransa'dan sonra gelen üçüncü büyük ekonomisidir, ayrıca Londra, New York ile birlikte uluslararası mali piyasalara yön veren dünyanın en büyük finans merkezlerinden biridir. Tarımı yoğun ve makineleşmiştir, öyle ki iş gücünün %2'den azıyla yiyecek ihtiyacının %60'ını karşılayabilmektedir. 2015 verilerine göre kişi başı milli gelir 41,200 dolardır, işsizlik oranı ise %5,4'dür. (Ülke profili: İngiltere, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-ingiltere>; The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>).

Başlıca ihracat pazarları ABD, Almanya, Fransa ve Hollanda'dır, başlıca ithalat sağlayıcıları ise Almanya, ABD, Çin ve Hollanda'dır (United Kingdom (t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>). Petrol, kömür, doğal gaz, demir, kurşun, altın, çinko, kalker, kalay, tuz, kil, kireç taşı, alçı taşı, arduaz gibi doğal kaynaklara sahiptir fakat petrol ve doğalgaz rezervleri azalmaktadır (The World Fact Book, Europe: United Kingdom (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>).

Brexit kararı sonrası AB'den çıkışın bölge ile ilişkileri eskisi gibi tutmayacağı için ekonomi üzerine olumsuz bir etkisi olacağı düşünülmektedir, Ekonomist Intelligence Unit kuruluşunun beklentileri ise Birleşik Krallık hükümetinin odağını AB'den çıkış şartlarına yönelteceği ve çıkış durumunun ekonomi üzerine olan etkisini minimize etmeye çalışacağı yönündedir (United Kingdom

(t.y), <http://country.eiu.com/united-kingdom>). Kimilerine göre ise AB'den çıkışın ekonomi üzerine uzun vadede olumlu etkisi olacaktır. Birlikten çıkış koşulları belirlenmeden bir yorum yapmak doğru olmayacaktır, geleceğe yönelik muhtemel senaryolardan hangisinin doğru olacağını ise Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılırken yapacağı çıkış koşulları belirleyecektir.

2.2. II. Dünya Savaşı Sonrası Birleşik Krallık

İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük ve en kapsamlı savaş olan II. Dünya Savaşı sonlandığında, sadece mağlupları değil galipleri de bir dizi siyasal, ekonomik ve sosyal problemle karşı karşıya bırakmıştır. Galip ülkeler, özellikle Birleşik Krallık savaş sonrası uluslararası düzenin nasıl şekillendirileceği gibi konulara ek olarak ülkelerindeki maddi ve manevi savaş zararların karşılanması gibi önemli konularla da ilgilenmek zorunda kalmıştır.

Birleşik Krallık birkaç tarafsız ülke dışında II. Dünya Savaşında işgal edilmeyen tek Avrupa ülkesidir. Britanyalılar savaş kazanacaklarını düşünen tek millettir ve Britanyalılar dışında herkes yenilgiyi tatmıştır (Lewis, 1988: 35). Birleşik Krallık savaştan galip çıktığında kendini savaş sonrası dünyayı şekillendirecek “üç büyük” den biri olarak görmüştür. Fakat Leach'e (2006: 19) göre Birleşik Krallık'ın bu büyük devlet algısı sadece bir yanılgıydı (illusion). Birleşik Krallık savaştan galip çıkmıştır ama aynı zamanda savaştan en fazla zarar gören ülkelerden biri olarak da çıkmıştır.

Savaş sonrası yaşanan problemler genel anlamda, savaş suçluları ve esirlerle ilgili problemler, savaş mağduriyetleri yaşayanlar insanlarla ilgili problemler ve ekonomik ve maddesel gerilik ile ilgili problemler olarak kategorize edilebilir. (Crowson, 2011: 55) Fakat bu bölümde Birleşik Krallık'ın savaş sonrası yaşadığı problemlerden daha özel olarak bahsedilecektir. Çünkü savaş sonrası dönem Avrupa Birliği'nin temellerinin atıldığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemin atmosferi ise Birleşik Krallık'ın Birliğe olan yaklaşımında belirleyici etkiye sahiptir.

Ekonomik zararlardan başlanacak olunursa: Birleşik Krallık savaş sonraki ilk yıllarda tüm sömürgelerini korumasına rağmen savaş döneminde zafer için kendini çok zorlamış ve bu yüzden altın ve dolar rezervleri ve sanayisi tükenmiş hale gelmiştir. 1945'deki ihracatı 1938'in %31'i kadardı, ticaret açığı savaş öncesinin üç katıydı. Üstelik ticaret gemi filosunun dörtte birini kaybetmiştir. Resmi tahminlere göre Birleşik Krallık savaş öncesi tüm varlıklarının dörtte birini kaybetmiştir. 1939'da dünyanın en büyük borç veren (creditor) ülkesi olan Birleşik Krallık 1945'de dünyanın en borçlu (debtor) ülkesi haline gelmiştir, Birleşik Krallık ekonomik ve siyasal anlamda artık dünyanın merkezinde değildir (Erhan, 1996: 263; Crowson, 2011: 57).

Savaşta 60 binden fazla Britanyalı sivil yaşamını yitirmiştir, 690 bin çocuk başka yere taşınmış ve bu Birleşik Krallık tarihindeki en büyük sivil nüfus taşınmasını ifade etmektedir. Savaş sonrası

yeniden inşa çalışmaları ancak yıkılanın çok düşük kalitede yeniden inşasıyla mümkün olabilmıştır (Black, 2017: 190-191). Savaş sonrası Almanya'nın durumu, galip ülkelerin en fazla gündem ayırdıkları konulardan biridir. Aynı zamanda savaş sonrası dönemde Birleşik Krallık'ın yüklerinden de biridir.

Şöyle ki Almanya savaş sonrasında egemen ülkeler arasında bölünmüştür ve Birleşik Krallık'a Aşağı Saksonya (Lower Saxony), Schleswig-Holstein, Kuzey Ren-Westfalya (Northern Rhein-Westphalia) gibi bölgelere ek olarak Bonn, Hannover ve Hamburg şehirleri de bırakılmıştır. Almanya'nın Birleşik Krallığa düşen bu kısımlarını sürdürebilmenin maliyeti çok yüksek olmuştur, yiyecek ihtiyacının %70'ı ihraç edilmek zorundayken, bölgede 200 milyon yeri değiştirilmiş insan mevcuttur ve sadece ilk yıl için bölgeyi yönetimin maliyeti 80 milyon sterlindir (Crowson, 2011: 56)

Savaş süresince ABD'nin yardımlarıyla ayakta kalabilmiş olan ve savaş sonunda bu yardımları kesilen Birleşik Krallık'ın (Erhan, 1996: 263) kaybettiği varlıklarına, ekonomisinin hassaslığına, yaşanan sosyal problemlerine ve Anglo-German bölgesinin yönetim maliyetine ek olarak kolonilerinin maliyeti de eklenince savaş sonrası dönemde Birleşik Krallık'ın yükünün boyutları anlaşılabilir.

2.3. Birleşik Krallık'ın İkilemi; Avrupa mı, Commonwealth mı?

Bilindiği üzere Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nin kuruluş döneminde birlikten uzak durmuş fakat sonraki yıllarda bu politikasından vaz geçerek birliğe üye olma yolunu tercih etmiştir. Bir önceki bölümde bundan kısaca bahsedilmiş ve ikinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı söylenmişti. Bu bölümde bu konudan ana hatlarıyla bahsedilecektir. Başlıktan da anlaşılacağı gibi Birleşik Krallık Birliğin kuruluş yıllarında kendini iki seçenek arasında tercih yapmak zorunda hissetmiştir: Savaş sonrası yakın iş birliğini Commonwealth ile mi yoksa Avrupa ülkeleri mi yapacaktı? Birleşik Krallık bu tercihinin Commonwealth'den yana kullanmış ve Birliğin kuruluşunda yer almak istememiştir. Birleşik Krallık'ın bu tercihinin altında yatan birkaç sebep vardır:

Birinci sebep savaş sonraki dönemdeki Birleşik Krallık ile Kıta Avrupası'nın kaynakları ve durumları arasındaki farktır. Birleşik Krallık, savaş sonrası iyileşme için kendi kaynakları (Commonwealth, koloni kaynakları, Londra'nın finansal pozisyonu, ABD'nin müttefikliği ve askeri gücü) tarafından desteklenen ulusal bir stratejiye sahiptir (Gowland vd., 2010: 20). Bir önceki bölümde savaş sonrasında Birleşik Krallık'ın durumunun kötülüğünden bahsedilmişti, fakat yine de Birleşik Krallık tüm Avrupa'dan çok daha iyi durumdadır.

Fransa savaşta tüm varlıklarının neredeyse yarısını kaybetmiştir. Almanya'nın sanayi üretimi savaş öncesinin üçte biri kadardır. İtalya tüm varlıklarının üçte birini kaybettiğini hesaplamıştır,

Hollanda ise kayıplarının yıllık gelirlerinin üç katı olduğunu düşünmektedir. Birçok ekonomistin tahminlerine göre Avrupa'nın ekonomik anlamda iyileşmesi 25 yıl sürecektir (Crowson, 2011: 57).

İkinci sebep bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi Birleşik Krallık'ın büyük devlet yanılıdır. Birleşik Krallık savaşı kazanmıştır, savaştan galip olarak çıkmış, diğer Avrupa ülkelerinin aksine herhangi bir işgal yaşamamıştır, Nazi Almanya'sını yenen "üç büyük" den (Sovyetler Birliği, ABD ve Birleşik Krallık) biridir ve bunun gururunu yaşamaktadır ayrıca halen büyük bir denizası filoya sahiptir ve bu yüzden Avrupa ülkelerini kendine denk olarak görmemiş ve yakın bir ilişki ihtiyacı da duymamıştır.

Winston Churchill'in 1946'da Zurih Konferansı'nda yaptığı meşhur konuşmada "Avrupa Birleşik Devletleri'nden bahsetmesinin Avrupa bütünleşmesine katkısı yadsınamaz. Bahsedilen konuşma o dönem de dahil birçokları tarafından Birleşik Krallık'ın entegre olmuş bir Avrupa'nın içinde olmak istediği şeklinde anlaşılmıştır. Fakat Churchill, bahsettiği bütünleşmeye Birleşik Krallığı dahil etmemiştir (Saygın ve Ultan, 2016). Churchill'in Birleşik Krallık'ın herhangi bir konudaki egemenliğini herhangi bir kuruma verme düşüncesi yoktur. Bütünleşmiş bir Avrupa istiyordu özellikle Fransız-Almanya yakınlaşmasını sağlayıp bu iki ulusun yıkıcı rekabetine son vermek istemiştir fakat Birleşik Krallık'ın bunun bir parçası olarak değil tıpkı ABD gibi bir destekleyicisi olarak kalmasını amaçlamıştır. (Young, 1993 :20). Çünkü Birleşik Krallık büyük devlet yanılıyla kendini Birliği kuracak olan Avrupalı devletlerin düzeyinde değil, birliğin kuruluşuna destek verecek olan ABD'nin düzeyinde görmüştür.

Üçüncü sebep, Commonwealth ülkelerinin Avrupa ülkelerine baskın gelen önemidir. Sıradan bir Britanyalı ile Commonwealth ülkesi vatandaşı arasında Britanyalı ile Avrupa vatandaşı arasından olduğundan daha fazla yakınlık mevcuttur. Ulusal kimlikteki bu farklılık ekonomiye de yansımıştır. O dönemde Commonwealth ülkeleriyle olan ticaret Avrupa'dan çok daha fazladır (George, 1996 :133). Birleşik Krallık ticaretinin %50'si Commonwealth ile yapılmaktadır. Tüm Avrupa ile olan ticareti ise yalnızca %20'ye tekabül etmektedir. Ve Avrupa ile olası bir gümrük birliğinin Commonwealth ile olan bu ticarete zarar vereceği ve gümrük birliğinin bu zararı karşılayamayacağı ileri sürülmüştür (Gowland vd., 2010: 24). Ayrıca Avrupa ithalatının %42'si Birleşik Krallık'a olduğu için Avrupa'nın Birleşik Krallık'ı vazgeçilmez bir ülke olarak göreceği umulmuştur (Crowson, 2011: 57).

Dördüncü sebep ise ABD'nin Birleşik Krallık'a yönelik politikasındaki değişimdir. ABD'nin ekonomik yardım sözü, sonrasında ABD öncülüğündeki Atlantik İttifakı (NATO) göstermiştir ki ABD'nin Birleşik Krallık ile özel bir ilişkisi olacak ve Birleşik Krallık kaynaklarını Avrupa'nın ötesindeki kaynaklarını sürdürebilmek için kullanabilecektir. Bu gelişmeler Birleşik Krallık'ın

bölgesel bir Avrupa gücü olmaktan ziyade ABD ile olan özel ilişkisinden dolayı bir Kuzey Atlantik gücü olabileceğini göstermekteydi (Gowland vd., 2010: 27).

Aslında Birleşik Krallık'ın savaş sonrası dönemde Avrupa'ya yönelik politik tutumunu 1949'da Whitehall yetkililerinin hazırladığı ve Clement Attle yönetiminin de uyduğu bir raporun sonuç bölümünde bulabilmek mümkündür; *“Bizim Politikamız Avrupa'nın iyileşmesine elimizden geldiği kadar yardım etmektir... Fakat konseptimiz “Sınırlı Sorumluluk” (Limited Liability) olmalıdır. Birleşik Krallık hiçbir şartta, bizi ABD'ye müttefik olmak için zayıf hale düşürecek düzeyde Avrupa'ya yardım yapmamalıdır. Egemenliğimizi teslim alacak ve bizi dönüşü olmayan yollara götürecek iş birliklerine girişmemelidir”* (Gowland vd., 2010: 18-19).

Tüm bunlar göstermiştir ki savaş sonrası dönemde Avrupa, Birleşik Krallık için hayati öneme sahip değildir ve Commonwealth daha ağır basmaktadır. Yukarıda bahsedilen sebepler özetlenecek olunursa; Birleşik Krallık'ın savaş sonrası durumunun Avrupa'dan daha iyi olması, büyük devletlik yanılışı, ABD ile olan özel ilişki, Commonwealth ülkelerinin ağır basan önemi Birleşik Krallık hükümetini savaş sonrası dönemde Avrupa'dan uzak tutmuştur.

2.4. Toplulukların Kuruluşu ve Birleşik Krallık (1950-1960)

1950-1960 dönemi II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa devletlerinin entegrasyon girişimlerine gerçek anlamda başladıkları ve birçok yazara göre mecazen “Avrupa Treni”nin kalktığı dönemdir. Bir önceki bölümde (2.3.) Birleşik Krallık'ın Avrupa'ya uzak durma sebepleri genel anlamda değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise Birleşik Krallık'ın AKÇT ve AET'nin kuruluşundaki politikalarına ve sonra FTA (Free Trade Area) ve EFTA örgütlerini kurma çabalarına özel olarak değinilecektir. Bölümler halinde incelemek konuyu daha anlaşılır hale getireceği için konu üç bölüme ayrılmıştır.

2.4.1. Schuman Planı

Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın ismiyle anılan planın, Avrupa Birliği'nin temel taşlarından biri olduğu birinci bölümde (1.1.4.) bahsedilmiştir. Bu bölümde ilk bölümdeki gibi Schuman Planı'na geniş bir biçimde değinilmeyecek daha ziyade Birleşik Krallık ana odağa alınarak plana ve AKÇT'nin kuruluşuna bakılacaktır. Bir önceki bölümde de görüldüğü üzere Birleşik Krallık bu planın ve bu planla kurulan AKÇT'nin içinde yer almamıştır. Birleşik Krallık'ın yer almamasının, bu oluşumlara ilgisiz kalmasının birkaç sebebi vardır.

Birinci ve en önemli sebep planın supranasyonel (ulusüstü- supranational) yönüdür (Gowland v.d, 2010: 28). 1950'lerin başında R. Schuman, Clement Attlee'nin İşçi Partisi hükümetini AKÇT'nin kurulması için görüşmelere katılması için davet etmiştir. (Crowson, 2011: 65) Fakat bu davette imzalanacak planın pratik detayları yoktur ve katılacak olan devletlerden bir ön taahhüt (pre-commitment) yapması beklenmiştir (Hörber, 2006: 306). Fakat Birleşik Krallık için kabul edilebilir bu durum değildir, bazılarında göre Birleşik Krallık da Hollanda gibi, pratikte uygulanamaz hükümler olursa kabulün geri çekilmesine yönelik bir madde koydurabilirdi. Dışişleri ise Hollanda ile Birleşik Krallık'ın karşılaştırılmayacağını, görüşmelere girilise dönüşü olmayan bir yola girileceği, görüşmelere girdikten sonra çıkıldığı takdirde ise tutarsızlık ve kötü niyetli olmakla suçlanacaklarını düşünmekteydi (Gowland vd., 2010: 30; Young, 1993: 32).

Supranasyonellik konusundaki ayrıntıları bilmeden görüşmelere katılma riskini göze almayan İşçi Partisi Hükümeti, 2 Temmuz 1950'de bu daveti geri çevirdi. Bu Birleşik Krallık için en önemli çekinceyi oluşturmaktadır. E. Bevin'e göre egemenlik paylaşımı Fransa için problem olmayabilirdi çünkü sağda Gaullistler ile solda komünistler arasında sıkışmış kırılğan bir koalisyon hükümetine sahip Fransa'nın zaten feda edeceği kaydadeğer bir egemenliği yoktu (Crowson, 2011: 66).

İkinci sebep planın bizzat önerdiği uygulamaya yöneliktir, kömür ve çelik kaynaklarının yönetiminin devredilmesi. Schuman Planıyla birlikte Alman kömür kaynaklarına erişimini sağlama almak isteyen Fransa'nın aksine Birleşik Krallık kömür ve çelik kaynaklarının üzerindeki ulusal kontrolünü sağlama almak istemekteydi. Plan önerildiği dönemde İşçi Partisi Hükümeti kömür endüstrisini yeni millileştirmiş aynı hamleyi çelik endüstrisinde de yapmak üzeredir. Ayrıca Birleşik Krallık kömür ve çelik ihracatının %60'ını Commonwealth ülkelerineyken, Avrupa ülkeleri yalnızca %5'lik bir oranı ifade etmekteydi. Doğal olarak ihracatın %5'ine denk gelen Avrupa'ya kömür kaynaklarının kontrolünü vermek istemiyor daha ziyade, Commonwealth ve küresel pazara odaklanmak istemekteydi (Crowson, 2011: 67; Gowland vd., 2010: 33). Maliye Bakanı Stafford Cripps'in (1950 Hansard içinden aktaran: Hörber, 2006: 308) "*Kömür ve çelik endüstrimizi zayıflatacak en küçük şey Commonwealth ve İmparatorluk ilişkilerimize ek olarak tüm iç ve dış ticaretimize büyük etkileri olacaktır*" sözleri bu konudaki eğilimi özetler niteliktedir.

Üçüncü sebep ise Fransa'nın Schuman Planı'na Birleşik Krallık'ı katma konusunda istekli olmamasıdır. Bir başka deyişle; Fransa Birleşik Krallık'ın katılımına karşı değildir fakat istekli de değildir, yani Birleşik Krallık'ın katılımını Altılar'ın diğer ülkelerinin katılımı kadar önemsememiştir. Çoğu kez tek taraflı olarak Birleşik Krallık'ın ilgisizliğinden bahsedilir fakat Fransa'nın bu konudaki tutumunu gözden kaçırmamak gerekir. Bu tezi destekleyecek örnekler söylenebilir.

R. Schuman'ın ilk oluşturduğu taslak Birleşik Krallık'ın üyeliğini gerektirmemekteydi, ayrıca Schuman Planı resmi olarak duyurulmadan önce plan hakkında Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Ernest Bevin hariç diğer devlet adamlarıyla ön bilgilendirilme ve görüş alışverişi yapılmıştır. Bu konuda Fransa'nın Birleşik Krallık Büyükelçisi de kendi hükümetini eleştirmiştir. Hatta Londra'daki bir görüşmede E. Bevin, R. Schuman'a bu tavırdan duydukları rahatsızlıkları iletmıştır. Dönemin birçok akademisyeni ve siyasetçisi bunu Birleşik Krallık'ı plandan uzak tutmak için Fransa'nın "kasıtlı" çabası olarak yorumlamıştır (Young, 1993: 29-33).

İşçi Partisi hükümetinin bu politikası muhalefetteki Muhafazakâr parti tarafından eleştirilmiştir fakat şunu belirtmek gerekir ki Muhafazakâr partinin muhalefeti AKÇT'ye girilmemesine yönelik değil sadece görüşmelere katılmamaya, masada olmamaya yöneliktir. Edward Heath'e göre (1950 Hansard içinden aktaran: Hörber, 2006: 308) Birleşik Krallık görüşmelerde olsaydı, kabul edilebilir bir anlaşma oluşturabilmek ve yapıcı katkıda bulunmak için daha iyi bir imkânı olabilirdi.

Özetle, Birleşik Krallık'ın kömür ve çelik kaynaklarını tek başına yönetmek istemesi ve kömür ve çelik kaynaklarını yönetecek kuruluşun (AKÇT) ulusüstü niteliğe sahip olması gibi sebeplere Fransa'nın Birleşik Krallık'ı plana dahil etme konusundaki isteksizliği de eklenince, Birleşik Krallık Schuman Planı'na ve plan doğrultusunda yapılan Paris Anlaşmasıyla kurulan AKÇT'nin kuruluşuna katılmamıştır.

2.4.2. Messina Görüşmeleri

AKÇT'nin Altılar arasında oluşturduğu ekonomik ivme, entegrasyonun ekonomi alanında daha da ileri götürülmesi fikrini güçlendirmiştir. Bu yüzden Altılar 1955'de Messina'da ekonomik entegrasyonu daha da ileri taşıyacak olan "gümrük birliği" önerisini görüşmek için toplanmışlardır (Crowson, 2011: 71). Messina Konferansı'nda ortak pazarın görüşmelerine Birleşik Krallık'ın da davet edilmesine karar verilmiştir, bu kez Birleşik Krallık'tan Schuman Planı'ndan farklı olarak ulusüstü prensipler konusunda herhangi bir ön taahhüt istenmemiş ve Muhafazakâr hükümet bu amaç için kurulan Spaak Komitesine temsilci gönderme kararı vermiştir (Young, 1993: 44).

Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi Muhafazakârlar, İşçi Partisi Hükümetinin Schuman Planı'nda görüşmelere katılmamasına muhalefet etmiştir. Bu kez iktidarda olan Muhafazakârlar görüşmelere katılıp, Altılar'ı kabul edilebilir bir çizgiye çekmeyi amaçlamıştır. Fakat daha görüşmelerin başında Altıların ulusüstülük konusunda taviz vermeyecekleri görülmüştür (Young, 1993: 45).

Birleşik Krallık'ın bu plana yönelik ana muhalefeti ise gümrük birliği fikrinin kendisine yöneliktir. Gümrük Birliği'ne katılmanın iyi olacağını savunanlar da kötü olacağını hatta felaket olacağını savunanlar da olmuştur ve bu iki grubun savlarını destekleyecek veriler mevcuttur. Şöyle ki, ticaret rakamları gümrük birliğine girişin zararlı olacağını söylemiştir; Birleşik Krallık Altılara olan ihracatı %14'dür ve tüm Avrupa sadece %25'e tekabül etmektedir. Yetkililer gümrük birliğinin Commonwealth ülkelerine de zarar vereceğini düşünmüşlerdir çünkü Birleşik Krallık'a sattıkları tarımsal ürünler ihracatlarının %50'sine tekabül etmektedir. (Crowson, 2011: 71).

Tarımsal ürünler konusu Birleşik Krallık için önemli bir konuyu ifade etmektedir. Birleşik Krallık'ın tarımsal ürün ihtiyacı yüksektir ve bu ihtiyacı Commonwealth ülkelerinden gümrüksüz bir şekilde sağlamaktadır. Daha önceden ücretsiz giriş yapan bu ürünler gümrük birliğine girildiği takdirde vergiyle karşılaşacağı düşünülmüştür (Diebold, 2016: 4). Gümrük Birliğine girişin zararlı olduğunu savunanların argümanları bu şekilde özetlenebilir.

Destekleyenlere göre ise Commonwealth ülkelerinin Birleşik Krallık'ın en büyük pazarı olduğu bir gerçektir fakat bu pazar Avrupa pazarı gibi dinamik ve genişleyen bir pazar değildir (Hörber, 2006: 314). Bir diğer deyişle Birleşik Krallık'ın bu ülkelerle olan ticareti büyüme değil küçülme eğilimindedir, Commonwealth ile olan ticaret 1938'de tüm ticaretin %39'una tekabül ederken 1956'da bu oran %27'ye düşmüştür (Crowson, 2011: 71). Ayrıca tekil olarak bakıldığında da Altılar karşısında Birleşik Krallık'ın büyüme oranı daha düşüktür, 1950-55 arasında Birleşik Krallık 2.9 ortalamayla büyürken, Fransa 4.4, İtalya 6.3, Almanya ise 9.1 ortalamayla büyümüştür (Cairncross, 1981: 376).

Bu rakamlar ekonomik geleceğin Avrupa pazarında olduğunu göstermiştir. Rakamlara göre Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı sonrası iyileşme planlarında Birleşik Krallık'tan daha iyi gitmiş, ekonomik büyümeyi daha iyi yapmışlardır. Dönemin güncel verileri girişin zararlı olacağını gösterirken, uzun vadeli trendler girişin kârlı olacağını göstermiştir. Birleşik Krallık'ın ise bu konuda uzun vadeli düşünmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Son olarak Birleşik Krallık'ın Süveyş Krizi dolayısıyla Fransa ile birlikte Nasır Mısır'ına gerçekleştiği operasyonda birliklerini tek taraflı çekmesi Fransa ile arasını bozmuştur ve tüm bunlara Birleşik Krallık'ın egemenlik devri fobisi de eklenince 11 Kasım 1955'de Birleşik Krallık Spaak Komitesi'nden çekilme kararı almıştır (Crowson, 2011: 71-72). Londra hükümeti Roma Anlaşmalarıyla kurulan AET'nin yanında Euratom'a da karşı çıkmıştır. Fakat bu örgüte karşı çıkma sebebi AET ile aynı değildi. Birleşik Krallık yürüttüğü atom silahı programına uymadığı için Euratom'a katılmamıştır (Young, 1993: 47). En sonunda Altılar Birleşik Krallık olmadan anlaşmaya varmış ve AET ve Euratom'u oluşturan Roma Anlaşmalarını 1957'de imzalamıştır.

2.4.3. FTA ve EFTA

AKÇT'nin Altıları AET'yi kurunca, dışarıda kalan Birleşik Krallık bu konuda bir şeyler yapma ihtiyacı duymuştur. Bu amaçla Ekim 1956'da Muhafazakâr hükümet, Altılar ve OEEC'nin diğer üyelerinin de katılması umuduyla endüstri ürünlerinde bir Serbest Ticaret Alanı (Free Trade Area - FTA) oluşturacak "Plan G"yi önermiştir. Altını çizmek gerekir ki önerilen plan sadece endüstri ürünleri içindir, tarım ürünleri bu planın dışında tutulmuştur (Crowson, 2011: 72).

AET'nin aksine Plan G'nin ekonomik entegrasyon amacı bulunmamaktadır ve merkezi kurumlardan yoksundur (Young, 1993: 50). Sadece üye ülkeler arasında endüstri ürünlerinde serbest ticareti oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca FTA üyesi olmayanlara uygulanacak vergileri de ülkelerin inisiyatifine bırakmaktadır (Gowland vd., 2010: 45). Böylece Birleşik Krallık iki seçim arasında sıkışmış olmayacaktır hem Commonwealth ülkeleriyle tarımsal ticaretini korumuş olacak, hem de Avrupa ülkeleriyle endüstriyel ticaretini serbest bir şekilde yapabilecektir.

Fakat Birleşik Krallık'ın umulduğu gibi olmamıştır. Plan birçokları tarafından Birleşik Krallık'ın ortak pazarı bozma girişimi olarak algılanmıştır. Fransa'nın ise plana dahil olmamak için birçok sebebi bulunmaktadır. İlk olarak Ekonomisinin serbest ticaret rekabetiyle baş edemeyeceğini düşünmektedir. İkinci olarak Birleşik Krallık'tan benzer bir erişim ayrıcalığı almadan Birleşik Krallık'a böyle bir ayrıcalık vermek istememiştir. Üçüncü olarak Birleşik Krallık'ın bir seçim yapması gerektiğini iki ayrı ticaret kulübüne (Avrupa ve Commonwealth) ait olamayacağına ısrar etmektedir. (Crowson, 2011: 74; Gowland vd., 2010: 47). Ve son olarak Fransa halen daha Avrupa'nın sözcüsü olmak istiyordu ve Birleşik Krallık'ı bu konumu tehdit edebilecek bir rakip olarak görmüştür (Diebold, 2016: 4).

Diğer beş ülke de Roma anlaşmasına olan sadakatlerinden dolayı farklılıkları bir kenara koyarak Fransa'yı desteklediler. Roma Anlaşmalarından kendini dışlayan ve Altıları planına dahil edemeyen Birleşik Krallık bunun yerine daha küçük yedi üyeden (Birleşik Krallık, Danimarka, Norveç, İsveç, Avustralya, Portekiz ve İsviçre) oluşan EFTA'yı kurmuştur (Crowson, 2011: 75-76).

2.5. Adaylığa Giden Yol ve Başvurular (1960-1975)

Bilindiği üzere Birleşik Krallık AET ve AKÇT'nin kuruluş dönemlerinde bu topluluklardan bir önceki bölümlerde bahsedilen sebeplerden ötürü uzak durmuş fakat 1961'de bu topluluklara katılmak için başvuruda bulunmuştur. Birleşik Krallık Hükümeti'nin bu kararı birdenbire alınmış bir karar değildir, uzak durmaya yönelen sebepler olduğu gibi başvuruya yönelen de bir dizi sebep

mevcuttur. Bu bölümde Birleşik Krallık Hükümeti'ni bu karara iten hem iç hem dış siyasi ve ekonomik sebeplerden bahsedilecek sonrasında ise üç başvuru döneminden bahsedilecektir.

Teknolojik canlanmayla birlikte gittikçe büyüyen Sovyet tehdidi en önemli siyasi sebeplerden biridir. Berlin Duvarı'nın inşası ve Macmillan'ın Nikita Kruşçev ile yumuşama çabalarının başarısız olması Sovyet tehdidinin önemini yinelemiştir (Crowson, 2011: 78). Birleşik Krallık'ın AET üyeliği Batı Avrupa'daki iki ayrı ticaret bloğunu tek bir blok haline getirecek ve bu da bütünlük oluşturarak Batı bloğunun Sovyetler Birliği karşısındaki pozisyonunu güçlendirecektir (Gowland vd., 2010: 56).

Commonwealth ile olan siyasi ilişkilerin bozulması da Birleşik Krallık'ı AET'ye yönlendiren sebeplerden biridir. Öyle ki Birleşik Krallık'ın Commonwealth üzerindeki etkisi eskisi gibi değildi, özellikle 1956 Süveyş Krizi bu etkiyi önemli ölçüde azaltmıştır. Kanada ve Hindistan Süveyş Operasyonuna en şiddetli karşı çıkan ülkeler arasına yer almışlardır (May, 2001: 86). Son olarak Avrupa'nın liderliğinin Fransa'ya doğru kaydığını gören Birleşik Krallık'ın liderliği tekrar elde etme amacı da siyasi sebepler arasındadır (Kaiser, 1999: 116).

Ekonomik sebeplere Commonwealth ile azalan ekonomik ilişkilerden bahsederek başlanabilir. Öyle ki 1956-1962 yılları arasında Birleşik Krallık'ın Commonwealth ülkelerine olan ihracatı 1,26 milyar sterlinden 1,19 milyar sterline düşmüştür. Aynı dönemde Altılara olan ihracat ise 468 milyon sterlinden 762 milyon sterline yükselmiştir (Kaiser, 1999: 110). Görüldüğü üzere 6 yıllık bu dönemde Commonwealth'e olan ihracatta %5,5'lik bir düşme yaşanırken ve ticaret düşme trendindeyken, AET'ye olan ihracatta %62,8'lik bir artış gerçekleşmiştir. Avrupa'ya bu dönemdeki ihracatta ayrıca gümrük vergilerinin olduğunu da hesaba katmak gerekir. Yaşanan bu artışın gümrük vergileri olmadığı takdirde çok daha büyük ve daha kazançlı olacağı görülmektedir.

Bir diğer ekonomik sebep ise Altıların ekonomik göstergelerinin Birleşik Krallık'tan daha iyi olmasıdır. 1955-1960 döneminde Birleşik Krallık 2,5 ortalamaıyla büyürken, Fransa 4.8, Almanya 6.4 İtalya 5.4 ortalamaıyla büyümüştür. AET ortalaması bile 5.3 oranıyla Birleşik Krallık'ın üstündedir (Cairncross, 1981: 376). Yine aynı dönemde kişi başına düşen milli gelir Birleşik Krallık 100 olarak alındığında, Fransa'nın 124, Almanya'nın 144'dür. Ayrıca Birleşik Krallık'ın dünya ihracatındaki payında da düşme yaşanmıştır, öyle ki 1950'de %25,5 olan oran 1960'da %16,5'e düşmüştür (Alford, 1988: 14-15).

Ayrıca ABD'nin Birleşik Krallık'a yönelik tavrındaki değişim hem siyasi hem de ekonomik sebeplerden sayılabilir. ABD'nin II. Dünya Savaşı dönemi ve hemen sonrasındaki dönemde Birleşik Krallık'la olan özel ilişkisi devam etmemekteydi. Öyle ki 1960'da ilk kez, ABD'nin Batı Avrupa doğrudan yatırımlarının %50'si AET ülkelerine gitmeye başlamıştır, Birleşik Krallık'ın payı ise %40'a düşmüştür (Kaiser, 1999: 113). Birleşik Krallık'ın deniz aşırı kaynaklarını hızla kaybetmesi

bir diğer deyişle İmparatorluğunun dağılması da büyük devlet algısını kırmasıyla siyasi, kaynaklardan gelen gelirlerin kesilmesiyle de ekonomik sebepler arasında sayılabilir (Leach vd., 2006: 270).

İç politik sebeplere ise, Avrupa destekçisi lobilerin güçlü faaliyetlerini, iş toplulukları ile bazı büyük basın kuruluşlarının desteği sayılabilir (Crowson, 2011: 78). Ayrıca Hazine Bakanlığı Müsteşarı Frank Lee'nin adını taşıyan Lee Raporunun hem iç politikada hem de karar alıcılar üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Şöyle ki; Macmillan, Hazine Bakanlığı müsteşarı Frank Lee'den topluluğa giriş hakkında bir rapor oluşturmasını istemiştir. Rapora göre EFTA'nın aksine daha geniş ve hızla büyüyen AET Birleşik Krallık için çok daha büyük avantajlar sunmaktaydı. Ayrıca Birleşik Krallık ABD'nin doğrudan yatırımlarını da eski seviyesinde tekrar elde edebileceği düşünülmekteydi (Kaiser, 1999: 112-113). Lee Raporunun ardından Birleşik Krallık'ta AET üyeliği, Birleşik Krallık'ın ekonomik problemlerinin ve politik izolasyonun tek çaresi olarak görülmeye başlanmıştır (May, 2001: 88). Birleşik Krallık'ın topluluğun dışında kalmaya gücü yetmeyecekti; Stephen Lee (1996: 142)'e göre Macmillan Dünya sahnesinde kalabilmek için Avrupa sahnesine girmek zorundaydı.

Özetle; Birleşik Krallık kaynaklarını kaybetmektedir, ekonomik anlamda Altıların gerisine düşmüştür, Commonwealth ile olan bağlantıları zayıflamaktadır ve ABD ile olan ilişkileri artık eskisi gibi değildir. Dikkat edilecek olursa bunlar Birleşik Krallık'ı daha önceden topluluktan uzak tutan sebeplerdir. Ve şimdi bu sebeplerin tersine dönmüş olması Birleşik Krallık'ın AET'ye neden üye olmak istediğini açıklamaktadır.

2.5.1. İlk Başvuru (1961)

Haziran 1960'da Harold Macmillan Hükümeti AET'ye girmenin ihtimallerini görüşmeye hazırlandığını resmi olarak duyurmuştur (Gowland vd., 2010: 53). Altılar ve Birleşik Krallık arasındaki ilk bakanlar konferansı 10 Kasım 1961'de gerçekleşmiş ve Birleşik Krallık adına görüşmeci Edward Heath Birleşik Krallık'ın Roma anlaşmasının tüm maddelerinin kabul etmeye hazır olduğunu yalnızca Commonwealth ülkelerinin AET pazarlarına girişi için bir ayrıcalık istediğini belirtmiştir fakat bu ayrıcalık ısrarı görüşmelerde ana anlaşmazlık konusunu oluşturmuştur. Birleşik Krallık ise Commonwealth konusuna açıklık getirmeden nihai bir karar almak istememekteydi. Commonwealth ülkeleriyle yapılan konferansta Commonwealth'ın güçlü olması için Birleşik Krallık'ın güçlü olması gerektiği ve bunun içinde birliğe girişin gerekli olduğunu belirten Macmillan, Commonwealth ülkelerinin çekincelerine rağmen konferans sonunda AET başvurusunun devam ettirilmesi yönünde bir kararı baskıyla aldırılmıştır. (Young, 1993: 77-78).

Altılar ve Birleşik Krallık arasındaki görüşmeler devam ederken, 14 Ocak 1963'de bir basın konferansında Fransız Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle topluluğun doğasını değiştireceğini söyleyerek Birleşik Krallık'ın üyeliğine karşı olduğunu duyurmuştur (Young, 1993: 83). De Gaulle'nin veto kararının altında yatan birkaç sebep vardır. Bunlardan ilki De Gaulle'un, Birleşik Krallık üyeliğinin birliğin gelecek gelişmelerine büyük engel olacağını düşünmesidir. İkinci sebep ise Birleşik Krallık'ın ABD ile olan yakın ilişkisidir. De Gaulle Birleşik Krallık'ı, ABD'nin stratejik çıkarlarına göre hareket edecek bir nevi "Truva Atı" olarak görmekteydi ve topluluğun ABD ve SSCB'nin yanında üçüncü bir güç olma planlarını engelleyeceğini düşünmektedir (May, 2001: 101).

Üçüncü sebep ise Fransa'nın liderlik rolünü devam ettirmek isteğidir. De Gaulle, Birleşik Krallık'ın bu rolün altını oyacağından, Fransa'ya liderlik konusunda rakip olacağından çekinmekteydi (Lewis, 1988: 37). Dördüncü bir sebep ise Birleşik Krallık'ın Commonwealth konusundaki ısrarıdır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı döneminde Birleşik Krallık'ın Fransa'ya ait bir gemiyi batırmasının da veto kararında etkili olduğu iddia edilmektedir (Ülger, 2011'den aktaran: Saygın ve Ultan, 2016: 75). Birleşik Krallık kimilerine göre Birliğe girmekte çok geç kalmıştı, De Gaulle'ye göre ise daha çok erkendi (Lewis, 1988: 37).

De Gaulle'nin bu tavrı Altılar arasında ortak bir tavır değildi, diğer beş ülke tarafından memnuniyetle karşılanmamıştır çünkü diğerleri Birleşik Krallık'ın birliğe girişini desteklemişlerdir (Crowson, 2011: 88). Fransa ile diğer beş ülke arasındaki bu görüş ayrılığı sonraki anlaşmazlıkların başlangıcı olmuştur. Birinci bölümde anlatıldığı gibi (bkz: Bölüm 1.1.6.) Fransa ile diğer beş ülke arasında OTP'ye fon sağlama konusunda yaşanan anlaşmazlıktan ötürü "Boş Sandalye Krizi" olarak bilinen bir kriz ortaya çıkmıştır.

Fransa'nın vetosu Macmillan hükümetinin iç politikadaki güvenilirliğini sarsmıştır, bu da 1964 seçimlerine etki etmiş ve Muhafazakârlar iktidarı kaybetmiş, Harold Wilson'lu İşçi Partisi seçimi az bir çoğunlukla (narrow majority) kazanmıştır (Crowson, 2011: 88-90).

2.5.2. İkinci Başvuru (1967)

Birleşik Krallık 1961'deki ilk başvurusundan altı sene sonra AET'ye girebilmek için ikinci kez başvuru yapmıştır. Önceki bölümde Birleşik Krallık'ın AET'ye yönelme sebeplerinden ve Fransa'nın veto etme sebeplerinden ayrıntılı olarak bahsedilmişti. İkinci başvurunun ve Fransa'nın tekrar veto etmesinin nedenleri ilk başvurunun nedenlerinden pek farklı olmadığı için aynı sebepler bu bölümde tekrarlanmayacaktır.

Harold Wilson göreve ilk geldiğinde öncelikleri ekonomik planlama, Commonwealth ile ilişkilerin geliştirilmesi, bilimsel ve teknolojik modernizasyon gibi konulardı. Ne AET ne de EFTA öncelikleri arasında bulunmamaktaydı. Hatta öyle ki 1964 seçim kampanyasında dahi Commonwealth ile ilişkilere yönelik vaatler vermiş, Muhafazakâr iktidarın aksine rotasını Commonwealth'e çevireceğine dair sözler vermiştir (Gowland vd., 2010: 63-66). Fakat buna rağmen Commonwealth ile ilişkilerde çarpıcı bir artış kaydedilmemiş, Macmillan gibi AET'ye yönelmiş ve AET'ye ikinci başvuruyu gerçekleştirmiştir.

Göreve geldikten sonra izlediği, daha doğrusu izlemeye mecbur kaldığı politikalar ilk başta hesaplandığı gibi olmamıştır. Ekonominin kötü gidişatının devam etmesi, AET'nin istikrarlı bir biçimde gelişmeye devam etmesi, Commonwealth ülkeleriyle ilişkilerin umut verici düzeyde olmaması gibi sebeplere ek olarak Fransa dışındaki beşlinin (Dost Beşli- Friendly Five) üyelik konusundaki desteği ve 1966 Sterling Krizi Wilson'un rotasının AET'ye doğru dönüşünü açıklamaktadır (Young, 1993: 87-93).

Aslında 1966 Sterling krizi hem ekonomik hem de siyasi etkilerinden dolayı en önemli sebep olarak görülmektedir. Öyle ki krizle birlikte Birleşik Krallık altın rezervlerinde ciddi bir azalma ve ödeme dengesinde bozulma gerçekleşmiş ve bunun sonucunda hükümet büyük bir kesintiye gitmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bu krizden sonra Birleşik Krallık Süveys'ten tamamen çekilmiştir (Alexander, 2001: 142).

Wilson'un AET'ye yönelmesinde iç politikada AET'ye başvurmaya yönelik artan destekten bahsetmek de yerinde olacaktır. Gallup şirketinin 1965-1967 yılları arasında yaptığı anketler iç politikada AET'ye yönelik halk desteği konusunda bu konuda bize bilgi vermektedir.

Tablo 2: Gallup Poll Şirketinin Ortak Pazar Anketi

Tarih	Onaylıyorum %	Onaylamıyorum%	Bilmiyorum %
1965*			
Şubat	59	19	22
Mart	65	14	21
Nisan	61	25	24
Mayıs	60	19	21
Haziran	56	20	24
Temmuz	56	22	22
Ağustos	47	18	35
Eylül	55	15	30
Ekim	54	18	28
Kasım	60	17	23
Aralık	66	15	19
1966*			
Ocak	60	15	25
Şubat	59	18	23
Mart	68	14	18
Mayıs	70	10	20
Haziran	61	16	23
Temmuz	71	12	17
Ağustos	70	12	18
Eylül	67	13	20
Ekim	68	14	18
Kasım	65	14	21
Aralık	66	16	18
1967**			
Ocak	65	18	17
Şubat	61	20	19
Mart	57	27	16
Nisan	43	30	27
Mayıs	49	34	17
Kasım	37	44	19
Aralık	43	40	17

Kaynak: Kitzinger, 1968: 172-173

Tablo 2'deki ankete bakıldığında 1965 yılında %50-60 aralığında olan destek 1966'ya gelindiğinde %60-70 bandına çıktığı görülmektedir. Bu veriler iç politikada AET'ye üyeliğine ciddi

*Britanya hükümeti, Britanya'nın çıkarlarına en iyi şekilde Avrupa Ortak Pazarına girilerek hizmet edileceğine karar verirse, bunu onaylar mısınız onaylamaz mısınız?

*Hükümet, Britanya'nın çıkarlarına en iyi şekilde Avrupa Ortak Pazarına girilerek hizmet edileceğine karar verdi, onaylıyor musun onaylamıyor musunuz?

**Hükümetin Avrupa Ortak Pazarına üyelik için başvurmasını onaylıyor musunuz onaylamıyor musunuz?

bir desteğin olduğunu göstermektedir. %70 gibi bir halk desteğinin olduğu bir konuda seçilmiş bir başbakanın beklenti aksinde hareket etmesini beklemek doğru olmayacaktır.

Wilson'un isteği doğrultusunda Birleşik Krallık hükümetinin Avrupa Komitesi tarafından hazırlanan raporda Birleşik Krallık'ın AET'ye yakın gelecekte üye olacağını iddia etmenin gerçekçi olmayacağını, üyelik önünde iki büyük engelin bulunduğu, bunlardan birisinin Fransa'nın vetosu diğerinin ise Birleşik Krallık'ın ekonomik durumu olduğundan bahsedilmiştir. Bu rapora rağmen Harold Wilson 10 Mayıs 1967'de AET'ye yazdığı bir mektupla resmi olarak başvuruda bulunmuştur (Kitzinger, 1968: 177; Young, 1993: 91-92).

Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle bu kez ilk başvurunun aksine doğrudan veto hakkını kullanmamış, bunun yerine Fransa'nın Birleşik Krallık için tam üyelik dışında "ortaklık" (associate) statüsü gibi alternatifler üzerinde çalışmaya istekli olduğunu duyurmuş fakat bu teklif Birleşik Krallık tarafından geri çevrilmiştir. Daha sonra De Gaulle 16 Mayıs 1967'de bir basın konferansında Birleşik Krallık'ın üyeliğe hazır olmadığını belirtmiş, üyeliğinin topluluğun yapısını bozacağını duyurmuştur. Bu açıklama birçokları tarafından "kafide(yumuşak) veto" (velvet veto) olarak yorumlanmıştır. Wilson ise bu cevabı hayır olarak kabul etmediğini belirtip üyelik çalışmalarına devam etmiştir. Fakat tüm bu çabaları bitiren Fransa'nın resmi vetosu De Gaulle tarafından 22 Kasım 1967'de bir basın toplantısında açıklanmıştır (Gowland vd., 2010: 69; Young, 1993: 97-101).

Bir kez daha, Fransa dışındaki diğer beş arasında Fransa'nın veto kararına karşı bir kızgınlık olmuştur, hatta Hollanda Dış İşleri Bakanı sert bir şekilde "Basın Toplantıları bir müzakere metodu değildir." demiştir. Eleştirilere ise De Gaulle "Britanya bir gün ortak pazara girecek fakat şüphesiz o zaman ben burada olmayacağım" diye cevap vermiştir (Urwin, 2014: 112-112). De Gaulle'nin bu açıklaması göstermektedir ki De Gaulle görevde olduğu sürece Birleşik Krallık'ın ortak pazar üyeliği imkansız yakın bir ihtimaldedir.

Tablo 2'e tekrar bakıldığında Mart 1967'den itibaren desteğin %50'nin altına düştüğü görülmektedir, bu düşüşün Fransa tarafından umut verici herhangi bir tavrın ortaya koyulmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Wilson'un, kabinesinin Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan rapora rağmen başvurması ve üyelikte ısrarcı olması mevcut durumda başka bir alternatifi olmadığı anlamına gelmektedir.

2.5.3. Üçüncü Başvuru ve Giriş (1973)

Birleşik Krallık'ın AET'ye girmek için yaptığı ikinci başvurunun da vetoyla sonuçlanmasının ardından, 1970 yılında göreve gelen yeni Muhafazakâr hükümetin Başbakanı Edward Heath, seçim

zaferinden tam on iki gün sonra Birleşik Krallık'ın topluluğa üçüncü kez başvurusunu başlatmıştır (Crowson, 2011: 96). Seleflerinin aksine Heath'ın gündemine AET üyeliği sonradan girmemiştir. Birleşik Krallık'ın yeni Başbakanı Edward Heath'ın 1961 ve 1967 başvurularının görüşmecisi olduğu ve bu yüzden topluluk konusunda tecrübeli olduğu da unutulmamalıdır.

Edward Heath, kendisini seleflerinden ayıran bazı özelliklere sahiptir. İlk olarak Heath 1945'den beri olan Başbakanlar arasında en Avrupa Merkezci (European-centred) Başbakandır. ABD ile "özel ilişki" yürütme ilgisi yoktur hatta "özel ilişki" terimini kullanmaktan bile kaçınmıştır ayrıca, Commonwealth'e yönelik duygusal/manevi bir bağlılık da duymamıştır (Gowland vd., 2010: 72; Young, 1993: 107). Fakat o da önceki Başbakanlar gibi AET üyeliğinin Birleşik Krallık'ın ferahı ve eski gücüne kavuşabilmesi için hayati öneme sahip olduğu görüşünü paylaşmaktaydı. Bu durum Heath'ın "*Batı Avrupa'da büyüyen bir birliğin içinde olmanın güvenliğimizi ve refahımızı korumanın en iyi yolu olduğu düşüncesiyle Topluluğa giriyoruz.*" sözlerinden anlaşılmaktadır (Pedaliu, 2013: 171).

Birleşik Krallık 1970'de 1961 ve 1967 başvurularında olduğundan daha iyi durumdadır, sterlinin durumu, ticaret dengesi devalüasyondan dolayı iyileşmiş durumdadır (Young, 1993: 108). Birleşik Krallık'ın sadece durumu değil üçüncü başvuruda kullandığı yöntemler de öncekilerden farklıdır. Önceki başvuruların aksine Heath AET politikalarında değişim talebinde bulunmamakta, bunun yerine AET'yi olduğu gibi kabul etmektedir. Yine önceki Başbakanların aksine bu kez Fransa dışındaki beşliyi Fransa'ya karşı mobilize etmekten kaçınmıştır (Crowson, 2011: 97; Gowland vd., 2010: 73).

Heath'ın avantajlarından birisi de önceki başvurulardaki en büyük engel olan ve açıkça görevde olduğu sürece Birleşik Krallık'ın AET'ye giremeyeceğini söyleyen De Gaulle'nin istifa etmiş olmasıdır. Fransa'da ortaya çıkan iç problemlerden olayı senato ve bölgeler konusunda anayasal bir reform yapmak isteyen De Gaulle bu değişikliği referanduma götürünce sonuç hüsrana dönüşmüş, sandıktan %53,17 ile hayır çıkınca De Gaulle Cumhurbaşkanlığı görevinden istifa etmiştir. Yerine ise oyların %57,58'ini alan Georges Pompidou gelmiştir (Jackson, 1970: 156-166).

Pompidou biraz sempati gösterse de Birleşik Krallık'ın girişi konusunda diğer beş kadar ilgili olmadığı açıktır (Urwin, 2014: 120). Fransa ve Birleşik Krallık arasında net bir ilişki yoktur ve Pompidou Birleşik Krallık'ın girişi konusunda henüz karara varmamıştır (Pedaliu, 2013: 169). Fransa'nın bu tavrı ise 20-21 Mayıs 1971'de başarılı geçen bir Heath-Pompidou görüşmesinin ardından yumuşamıştır. Hatta Heath'ın siyasi sekreteri Douglas Hud'a göre bu ikili görüşme Heath'ın başkanlığındaki dönemdeki en büyük başarısıdır (Young, 1993: 112).

Fransa'nın yumuşama sebebi sadece Pompidou ile olan görüşme değildir. ABD'nin Avrupa'da yeni müttefiki olarak Batı Almanya'yı görmesi de sebeplerden bir diğeridir. Ekonomik anlamda Almanya'nın yükselişi ABD'nin dikkatini çekmiş ve birçok bakımdan Birleşik Krallıktan sonra ABD'nin Avrupa'daki yeni müttefiki haline gelmiştir (Crowson, 2011: 97). Urwin (2014: 120)'e göre Fransa, Birleşik Krallık'ı Batı Almanya'ya karşı potansiyel bir müttefik olarak görmeye başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler neticesinde Ocak 1972'de İrlanda, Danimarka ve Norveç'le birlikte Birleşik Krallık Giriş Anlaşmasını imzalamış ve bir yıl sonra on yıllık bir bekleme süresinin ardından resmi olarak o dönemki ismiyle AT üyesi olmuştur (Urwin, 2014: 120). Giriş anlaşmasının referandumla oylanması yönünde yapılan çağrılara Heath milletvekilleri halkın temsilcisidir, bir temsili demokraside Avam Kamarası'nın iradesi egemendir diyerek üyeliği referanduma götürmemiştir (Crowson, 2011: 99). Üyeliğin kabul şartları ve referanduma götürülmemesi eleştirilere yol açmış ve bir sonraki bölümde görüleceği üzere İşçi partisi, iktidara geldikten sonra üyeliğin yeniden görüşülmesini ve referandumu gündeme getirmiştir.

2.6. AET Üyeliği Referandumu (1975)

Üyelik maddelerinin parlamentoda görüşüldüğü sırada İşçi Partisi mevcut maddelere muhalefet etmiştir, Harold Wilson partisi iktidara geldiğinde şartları yeniden görüşmeye çalışacağını ve üyelik konusunu referanduma götüreceğinin sözünü vermiştir (Urwin, 2014: 121). İşçi Partisi AT kurallarının Birleşik Krallık için çok pahalıya mal olduğunu aynı zamanda çok da kısıtlayıcı olduğu savunmuştur (Glencross, 2015: 26). Bu yüzden Şubat 1974'deki İşçi Partisi Genel Seçim Manifestosu, Birleşik Krallık'ın AT'de yeniden görüşülmüş şartlarda kalmalı mı yoksa ayrılmalı mı diye bir referandumu resmi olarak taahhüt etmiştir (Miller, 2015: 6). Seçeneklere bakıldığında, İşçi Partisinin mevcut şartlarda toplulukta kalma konusunda herhangi bir seçenek sunmadığı görülmektedir. Birleşik Krallık bu referandumla bir nevi “ya şartlar yenilir ya da üyelikten çıkarız” mesajı vermeyi amaçlamıştır.

Takip eden seçimlerde, Heath hükümetinin güç kaybetmesi üzerine İşçi Partisi hükümeti kurulmuştur. Nisan 1974 AT Bakanlar Konseyi toplantısına Dış İşleri Bakanı James Callaghan yeniden görüşme konusundaki niyetlerini resmi olarak bildirmiştir. Hükümetin yeniden görüşme yapılması istedikleri başlıklara; OTP'de büyük değişiklikler, Topluluk bütçesinin fonlanmasında yeni ve daha adil bir yol, ödeme dengeleri ve çalışma politikalarını koruyacak sermayenin dolaşımı konusunda anlaşma ve Katma Değer Vergisi konusunda bazı değişiklikler sayılabilir (Miller, 2015: 7-8; Young, 1993: 119)

Pompidou'nun ölümünün ardından Fransa Cumhurbaşkanı olan Valéry Giscard d'Estaing ilk olarak Birleşik Krallık'a imtiyaz vermeye istekli gözükmemiştir. Bu konuda Federal Almanya Şansolyesi Helmut Schmidt'in Birleşik Krallık ve Fransa arasında yürüttüğü görüşmelerin etkisi büyük olmuştur. İlk olarak Wilson ile görüşen Schmidt, Birleşik Krallık kalma konusunda kararlı olursa Giscard d'Estaing'i yeniden görüşme konusunda ikna edebileceğini söylemiştir. Wilson ise şartlarda anlaşıldığı takdirde Britanya halkına kalma konusunda oy vermelerini tavsiye edeceğinin sözünü vermiştir. Schmidt'in yardımıyla Giscard d'Estaing'a Birleşik Krallık'ın AP'de doğrudan seçim önerisine destek vermesi koşuluyla, yeniden görüşme konusunu kabul edeceğini belirtmiştir (Gowland vd., 2010: 82; Young, 1993: 123).

Yeniden görüşmelerin ana başarıları Aralık 1974'deki Paris Zirvesinde ve Dublin'deki Avrupa Konseyi toplantısında gerçekleşmiştir. Wilson'un elde ettiği önemli ayrıcalıklara; Birleşik Krallık'ın İtalya'dan sonra ikinci lehtar (faydalanıcı- beneficiary) olacağı bir Bölgesel Gelişim Fonu'nu kurulması, bütçe katkılarına düzeltici bir mekanizmanın getirilmesi gibi yenilikler sayılabilir. Fakat OTP gibi bazı konular henüz çözüme kavuşturulmuş değildir. Şubat 1975 AT Bakanlar Toplantısında OTP'nin gözde geçirileceği konusunda sözler de verilince (Miller, 2015: 11; Young, 1993: 124-126) Wilson'a sadece evet konusunda oy vermeleri için halka tavsiye verme sözü kalmıştır.

Wilson hükümetinin amaçlarının önemli bir kısmını elde ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır hatta Callaghan da 1974 Manifestosundaki yeniden görüşme amaçlarının çoğunun elde edildiğini ileri sürmüştür (Glencross, 2015: 26). 9 Nisan 1975'de Parlamento yeniden görüşmeyi ve AET üyeliğinin devamını 396'ya 170 ile onaylamış ve halkın da onaylaması için referandum tasarısı oluşturmuştur (Miller, 2015: 18). Parlamento oylamasında İşçi Partililer kendi aralarında bölünmüşken, Muhafazakarların neredeyse hepsi üyeliğin devamı için oy vermiştir (Williamson, 2015: 4). Parlamento oylamasında başlayan bu bölümde referandum kampanyası boyunca da devam ettiği görülmektedir.

Referandum kesinleşince evet ve hayır cepheleri de oluşmaya başlamıştır. "Evet" cephesi, eski Dışişleri Diplomatı Con O'Neil'in liderlik ettiği "Avrupa'da Britanya (Britain in Europe)" grubu tarafından yönetilmiştir. "Hayır" cephesi ise, Muhafazakâr Milletvekili Neil Marten'in liderlik ettiği "Ulusal Referandum Kampanyası (National Referendum Campaign)" grubu tarafından yönetilmiştir (Crowson, 2011: 102).

Görüldüğü üzere iki grupta çok partili koalisyonlardan oluşmaktadır, evet tavsiyesi yapan Wilson İşçi Partiliyken, partisinin büyük bir bölümü hayır cephesinde toplanmış, Muhafazakarların çoğu evet için oy vermişken Muhafazakâr bir milletvekili hayır cephesinin liderliğini yürütmüştür.

Çıkış yanlılarının ana argümanları AT'nin parlamento egemenliğini tehdit ettiği, fiyatları yükselteceği ve işsizliği artıracığı yönünde olmuştur. Buna karşılık kalma yanlılarının argümanları ise üyeliğin yeni iş fırsatları oluşturacağı bu yüzden işsizliği artırmayacağı aksine azaltacağı, üyeliğin Birleşik Krallık geleneklerine zarar vermeyeceği ve aynı zamanda üyelik dışında başka bir alternatif olmadığı yönünde olmuştur (Young, 1993: 128).

Evet cephesi başlıca ICI ve Shell gibi büyük şirketlerin destekleriyle 1 Milyon Sterlin'i aşan bağış elde edebilmişken, hayır cephesi yalnızca 9 bin sterlin bağış toplayabilmiştir, 100 sterlini aşan sadece tek bir bağış olmuştur. Basın desteği de aynı şekilde eşit değildir, The Daily Mail, The Sun, The Telegraph gibi büyük basın kuruluşları evet cephesini desteklerken, hayır cephesini sadece The Morning Star kuruluşu desteklemiştir (Williamson, 2015: 4). Ana akım üç büyük partinin lideri, İşçi Partisi'nden Wilson, Muhafazakâr Parti'den Thatcher (1975'de Heath'ın yerine geçmiştir) ve Liberal Parti'den Jeremy Thorpe evet cephesini desteklemiştir (Gowland vd., 2010: 83).

5 Haziran 1975 yapılan referandumun sonunda, sandıktan ezici bir evet üstünlüğü çıkmıştır. Toplulukta kalma konusunda halk desteğinin beklenenden daha fazla olduğu görülmüştür. Öyle ki toplam 25.903.1194 oyun (katılım oranı Ulusal Sayım Ofisine -National Counting Office- göre %65, The Time'a göre %64,5) 17.378.581'i yani %67,2'si evet, 8.470.073'ü ise yani %32,8'i hayır çıkmıştır (Butler ve Kitzinger, 1996: 263-264).

Wilson'un Heath'den daha fazla ayrıcalık elde edebilmesini Heath'ın hatası olarak görmek doğru olmayacaktır. Çünkü topluluğa girişte ayrıcalık elde etmek için uğraşmanın girişi zorlaştırdığı ve beyhude olduğu ilk ve ikinci başvurularda görülmüştür. Fakat alınmak istenen ayrıcalıkları girdikten sonra almaya çalışmak, girişte almaya çalışmaktan çok daha isabetli bir politika olduğu açıktır.

Ayrıca hatırlanacağı üzere birlikten çıkış seçeneği 2007 yılında Lizbon Anlaşması ile getirilmiştir, henüz çıkış seçeneğinin olmadığı 1974-75 yılında, referandumdan hayır çıkması durumunda Birleşik Krallık'ın topluluktan nasıl çıkılacağı konusu belirsizdir. Fakat Wilson'un üyelikten çıkma uyarısını hedeflediği ayrıcalıkları elde edebilmek için siyasi bir blöf olarak kullandığı yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

2.7. Birleşik Krallık'ın Bütçe Sorunu

1980'lerin sonlarına doğru Birleşik Krallık topluluğa girişin ekonomik getirilerini henüz görmüş değildir. Bu durum kısmen de Birleşik Krallık'ın topluluğa, topluluğun şeklini ve gelişimini etkilemek için çok geç girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü AT orijinal olarak altı üyenin

ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş bir topluluktur ve Birleşik Krallık da girişinden sonra bu kurallara uymak zorunda kalmıştır (Leach vd., 2006: 272).

Topluluğa girişten sonra ekonominin dzeleceğin beklentisinin aksine ekonomik problemlerin devam etmesi ve 1979 Petrol Krizi giriş öncesindeki iyimserliği ortadan kaldırmıştır. AT'ye ödenen paralar Birleşik Krallık'ın ekonomik durumunun bir günah keçisi olarak görülmeye başlanmıştır (Urwin, 2014: 168).

Bir nceki konudan da hatırlanacağı üzere bt mekanizmasında değişiklik isteği toplulukla yapılan yeniden görüşmelerin de konularından biridir. Yeniden görüşmelerde Topluluğun yaptığı neri Wilson'un talep ettiğinden azı olmasına rağmen kabul etmiştir fakat bu öneri sorunun üzümünde yetersiz kalmıştır ve birkaç yıl sonra tartışmanın tekrardan gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur (Dinan, 2008: 228).

Yeniden görüşme tartışmalarının başlamasından beri tartışma konusu olan bt sorununun önemli iki sebebi vardır, ilki Birleşik Krallık'ın en fakir (kişi başi milli gelire göre) nc ülke olmasına rağmen, Almanya'dan sonra topluluk btesine en çok katkı yapan ikinci ülke olmasdır (Young, 1993: 130; Whitman, 2005: 26).

Bir diğeri ise Birleşik Krallık'ın bteden çok az pay almasıdır. Birleşik Krallık küçük bir tarım sektörüne sahipken, Topluluk harcamalarının büyük bir bölümünü (1984-85 döneminde btenin yaklaşık %70'i) tarım sektörüne gitmektedir ve bu yüzden Birleşik Krallık bteden çok fazla destek alamamıştır (d'Alfonso, 2016: 3).

Bir diğer deyişle Birleşik Krallık hem en fakir nc ülke olmasına rağmen en fazla katkı yapan ikinci ülkedir hem de en az ödeme yapılan ülkelerden biridir. Kuşkusuz bu durum Birleşik Krallık gibi bir ülkeden katlanması beklenmeyecek bir eşitsizliktir.

Tablo 3: Birleşik Krallık AT Bütçe Rakamları

Yıllar	Bütçeye katkı	Bütçeden Gelir	Fark	Geri Ödeme
1976	168	207	+39	0
1977	369	181	-188	0
1978	822	329	-493	0
1979	948	371	-577	0

Kaynak: David Butler ve Gareth Butler, 2000: 512

Thatcher, Haziran 1979'da Strazburg'da kendisinin ilk Avrupa Konseyi toplantısında talebini iletmiş ve bunun üzerine Komisyon'dan Kasım 1979'da Dublin'de yapılacak bir sonraki Avrupa Konseyi toplantısına kadar bu sorun için bir rapor hazırlanması istenmiştir. Dublin Zirvesi'nde Thatcher bütçe sorununa ilişkin öneriyi yetersiz bularak reddetmiş bunun üzerine Birleşik Krallık'a üç yıllık bir dönem için üçte iki oranında geçici bir indirim önerilmiştir. Thatcher gönülsüz olarak bu öneriyi kabul etmiştir fakat konuyu tamamen kapatmış değildir (Dinan, 2008: 230; George, 1994: 46).

Bütçe sorunu Birleşik Krallık 1983 seçiminin de gündemlerinden biri olmuştur. Öyle ki Muhafazakâr parti 1983 seçim manifestosunda bu konuya kalıcı bir çözüm getirileceği sözü verilmiştir (Wall, 2008: 19). Thatcher (1995: 65) göre Birleşik Krallık topluluğa bağlıydı ve kriz oluşturmaktan kaçınılmaktaydı fakat bütçe problemi çözülmezse Topluluğun karşılaştıklarına kimsenin şüphesi yoktu. Ve seçim manifestosunda söz verildiği gibi Thatcher 1983 seçimlerinde güven tazeledikten hemen sonra bütçe konusuna kalıcı bir çözüm getirmek için çalışmalara başlamıştır.

AT liderleri uzun zamandır devam eden bütçe meselesini sonunda 1984 Haziran'ında Fontainebleau Zirvesinde çözüme kavuşturmuşlardır. Meselenin çözülmesinde topluluk gündemini esir almış bütçe meselesinin iki tarafı da yormasının bu yüzden iki tarafın da sorunu çözüme kavuşturmak istemesi ve daha yapıcı yaklaşmasının etkisi büyük olmuştur. Thatcher en başta ısrar ettiği %70 sınırının altına inmiş, diğerleri de %60 teklifinin üzerine çıkmıştır ve %66'da anlaşılmıştır (Dinan, 2008: 236-237; George, 1994: 46).

Uzlaşmaya göre Birleşik Krallık'ın topluluğa katkısıyla topluluktan aldığı para arasındaki farkın %66'ı Birleşik Krallık'a geri ödenecektir (d'Alfonso, 2016: 2). Örnek vermek gerekirse eğer Birleşik Krallık Topluluk bütçesine 200 milyon sterlin verip 100 milyon sterlin geri alırsa aradaki 100 milyon sterlin farkın %66'sı olan 66 milyon sterlini geri alacaktır.

2.8. Yeni Sağ ve Avrupa Birliği (1985-1995)

Topluluk gündemini yoğun bir şekilde meşul eden bütçe tartişmaları çözüme kavuştuktan sonra topluluk üyeleri yeni konuları tartişmaya başlayabilmişlerdir. Topluluk kurumlarında reform ve tek pazara (Single Market) giriş konusunda yapılan tartişmalar 1985-95 arası dönemde topluluk gündemini meşul eden başlıca konular olmuştur. ATS ve Maastricht Anlaşması ilk bölümde anlatılmıştı bu bölümde ise bu iki konu daha çok Birleşik Krallık ekseninde yorumlanacaktır.

2.8.1. Avrupa Tek Senedi

Bütçe sorunun çözüme kavuşturulduğu Fontainebleau Zirvesi ise Birleşik Krallık'ın AT ilişkilerinde bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Birleşik Krallık bu zirveden sonra söz verdiği gibi yapıcı katkılar yapma çabasına girişmiştir. Bu konuda oluşturduğu raporda ulusal vetoyu savunmuş ve karar almada Komisyon'dan ziyade üye devletlerin daha fazla inisiyatif alması gerektiğini belirtmiştir (George, 1994: 47). Birleşik Krallık'ın bu önerisinin Hükümetlerarasıcılık (Intergovernmentalism) teorisıyla bağdaştığı yorumunu yapmak mümkündür.

Birleşik Krallık'ın bu önerisinden sonra kurulan Dooge Komite'sinin raporu (Dooge Report) kurumsal reformun gerekliliğinden bahsetmiştir. Fakat Birleşik Krallık'ın önerisinin aksine oybirliği uygulamasından vazgeçilip nitelikli çoğunluk uygulamasına dönülmesini önermiştir (George, 1994: 48). Tezin Birinci Bölümünde bulunan "Füzyon Anlaşması ve Avrupa Tek Senedi" bölümünden (Bölüm 1.1.6.) de hatırlanacağı gibi bu öneriye Birleşik Krallık, Danimarka ve Yunanistan karşı çıkmışlardır. Daha sonra Dooge Raporu'nun önerileri Milano Zirvesinde tartişılmış ve bu üç ülkenin muhalefetine rağmen bu önerileri görüşmek için bir HAK'a gidilmesi kararı alınmıştır.

ATS üzerine anlaşılan Avrupa Konseyi 1985 Lüksemburg Zirvesi'nde ortak pazara giriş için bir takvim (1992) belirlenmiş ve nitelikli çoğunluğun uygulanma alanı genişletilmiştir. Fakat Birleşik Krallık oybirliğinin mali politikalarda ve insanların serbest dolaşımında devam etmesini sağlamıştır. Ayrıca Parlamente'ya Komisyon'a düzenleme önerme yetkisi getirilmiştir. Birleşik Krallık, daha önemli olan Tek pazar için nitelikli çoğunluk uygulamasını getiren ATS'yi istemeyerek de olsa kabul etmiştir (Geddes, 2004: 81). Tek Pazar fikri "Muhafazakârlık ve Muhafazakâr Parti" (Bölüm 2.1.2.1.2.) bölümünden de hatırlanacağı gibi Thatcherism veya Yeni Sağ'ın görüşlerine uygun bir fikirdir, Thatcher bu yüzden bu fikre yönelik her adımı sonuna kadar desteklemiştir.

Birleşik Krallık'ın ATS için öncelikleri açtı, dış politik iş birliğinin yanında ortak Tek Pazar fikrini desteklemekteydi. Egemenliği sınırlayacak her türlü girişime de karşı olduğu için Komisyon'un gücünün artırılmasını istememiş, Bakanlar Konseyi'nde veto hakkının

sınırlandırılmasını istememiş, en azından serbest dolaşım ve işçi hakları gibi konularda devam etmesini istemiştir. Son olarak AP'nin istişari bir kurum olarak kalmasını da istemiştir (Wall, 2008: 67; Young, 1993: 151). Nitelikli çoğunluk uygulamasının mali politikalarda ve insanların serbest dolaşımını konularında hariç tutturan Birleşik Krallık'ın, ATS'de istediklerini elde edebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.8.2. Maastricht Anlaşması

ATS'den sonra topluluk gündemini meşgul eden diğer konu Maastricht anlaşmasına yönelik tartışmalar olmuştur. Thatcher, Haziran 1988 Hannover Zirvesinde parasal birlik konusunda Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın öncülük ettiği bir koalisyonla karşılaşmıştır. Önerilen parasal birlik üç aşamadan oluşmaktadır; Devletlerin Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (European Exchange Rate Mechanism- ERM)'na gireceği birinci aşama, geçiş döneminden oluşan bir ikinci aşama ve döviz kurlarının sabitlendiği ortak tek bir para biriminin ve Avrupa Merkez Bankası'nın kurulduğu bir üçüncü aşama (Gowland vd., 2010: 109; Young, 1993: 152).

Almanya ve Fransa ortak para biriminin iç pazarın serbestleşmesi (freeing) için gerekli olduğunu savunmuşlardır. Fakat Thatcher bu fikre şiddetle karşı çıkarak iç pazarın serbestleşmesi ile ortak para arasında bir bağlantı olmadığını savunmuştur. Ona göre Sterlin ulusal egemenliğin bir sembolüdür ve 'ömrü boyunca bir Avrupa Merkez Bankası görmek istemediğini' söylemiştir (George,1994: 50; Young, 1993: 155). Thatcher ayrıca ATS'nin kurumsal yenilik anlamdaki spillover(dağılma) etkilerine de karşı çıkmaktaydı, Avrupa Komisyon başkanı Jacques Delors hakkındaki bir konuşmasında; *"Evet, Komisyon gücünü artırmak istiyor. Evet seçilmiş bir organ değil ve gücünün bir parlamento düzeyine çıkarılmasını istemiyorum. Bu konuda ayrışıyoruz. Komisyon Başkanı, Delors Bey, bir basın konferansında Parlamento'yu Komisyon'un bir organı olmasını, Komisyon'un yürütme, Bakanlar Konseyi'nin de Senato olmasını istediğini söyledi. Hayır, Hayır, Hayır"* demiştir (Geddes, 2004: 83).

Thatcher Parasal Birlik planını kast ederek topluluğun insanların refahı ve güvenliğini sağlamak gibi çok daha önemli meseleleri olduğunu bu meselerli hallettikten sonra bir sonraki hamleyi düşünmemiz gerekir diyerek Topluluğun gündemini Parasal Birlik planından uzaklaştırmak istemiştir (Wall, 2008: 80). Fakat bu işe yaramayınca alternatif bir plan sunmuştur, planına göre ulusal para birimlerinin yanında bir Avrupa para birimi olacaktır. Birleşik Krallık'ın bu önerisine şüpheyle yaklaşmış, Birleşik Krallık'ın başka bir oyalama taktiği olduğu düşünülmüştür. Thatcher'ın bir basın mensubunun Avrupa para birimine yönelik sorusuna Avrupa para biriminin Birleşik Krallık'ta kullanılmayacağı yanıtını vermesi de diğer ülkelerin şüphelerini doğrular nitelikte olmuştur (George,1994: 51).

Thatcher'ın Topluluğa yönelik tavrının sertleşmesi hem partisi içinde hem de kendi yönetimi içinde bölünmelere yol açmıştır. Thatcher'ın en uzun dönemli bakanlarından olan George Howe görevinden Thatcher'ın liderliğini ve Avrupa ile olan ilişkilerini sert bir şekilde eleştirerek istifa etmiştir. Bu konuşma Thatcher yönetimini sona götüren olayların başlangıcı kabul edilmiştir (Rawnsley, 2015). Bu konuşmadan sonra parti içinde birkaç isim Thatcher'e karşı liderlik mücadelesi başlatmış ve mücadelenin sonunda Thatcher'ın istediği bir isim olan John Major liderlik görevini devralmıştır (Geddes, 2004: 83-84).

John Major göreve gelince Birleşik Krallık- AT ilişkilerine yeni bir soluk vermeyi amaçlamıştır. Hatta ilk açıklamalarından biri Birleşik Krallık'ı Avrupa'nın kalbinde görmek istediği şeklinde olmuştur. Thatcher'ın agresif tavırlarına karşın daha uzlaşmacı bir tavır içinde olan Major Parasal Birliğin üçüncü bölümünden ve anlaşmasının Sosyal Bölüm (Social Chapter)'ünden den opt-out'lar elde ederek imtiyazlı şekilde Maastricht Anlaşmasını imzalamıştır (Geoffrey Smith, 2016: 40-41). Thatcher ve Major aynı siyasal partiden geldikleri için politik hedefler bazında ortak noktaları vardır, fakat bu politikaları uygulama noktasında kişisel özelliklerden kaynaklanan farklılıkları mevcuttur.

Ortak özelliklerine örnek verilecek olunursa, Thatcher da Major da tek pazarı desteklemiş, egemenlik kısıtlayıcı uygulamalara karşı çıkmışlardır. İkisi de parasal birliğe, ortak para birimi, sabit döviz kurları ve merkez bankası konularında karşı çıkmışlar, opt-outlarla birlikte kalmak istemişlerdir. Farklılıklarından bahsedilecek olunursa, Thatcher yıpratıcı, inatçı ve çatışmacı bir üsluba sahip iken, Major yumuşatıcı, müzakereci ve yapıcı bir üsluba sahiptir (Gowland vd., 2010: 104-105).

Thatcher'ın son dönemlerinde başlayan, yönetimini sona götüren, bir parti içi bölünmeden edilmişti, partideki bu bölünme John Major'un yatıştırma çabalarına rağmen devam etmiştir. Muhafazakâr Parti'nin 18 yıl boyunca (11 yıl Thatcher, 7 yıl Major) iktidarda olması, İşçi Partisi'ni iktidara gelmek için kendisini yenilemeye zorlamıştır. İşçi Partisinin 1997 seçimlerini kazanmasında, bu yenilenmenin yanında Muhafazakâr partide yaşanan bu bölünmenin de etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.9. Yeni Sol ve Avrupa Birliği (1997-2010)

Muhafazakâr partinin 19 yıllık hegemonyasından sonra 1997'ye Tony Blair ile seçimleri kazanan İşçi Partisi Avrupa'ya yönelik sıcak bir yaklaşımla göreve gelmiştir. 1980'lerin ilk yarısı boyunca Avrupa şüpheci (Euroseptic) olan İşçi Partisi ılımlı bir Avrupa destekçisi olmuştur. Yeni yönetimde birlik üzerinde etkili olabilmek için birlikte etkin olmak gerektiği düşüncesi hakimdir (Holden, 2011: 157-158). Tony Blair, Birleşik Krallık Başbakanı olarak Avrupa hakkında yaptığı ilk

konuşmada Birleşik Krallık'ın hedeflerinin Avrupa devletlerinin hedefleriyle bir olduğunu söylemiştir. Bu konuşmadan birkaç hafta sonra ise Maliye Bakanı -ve Tony Blair'den sonraki Başbakan- Gordon Brown Avrupa'da öncü olmaktan bahsetmiştir (Hughes ve Smith, 1998: 93).

Tony Blair “Britanya'nın dünyadaki yeri” konuşmasında ise Birleşik Krallık'ın Avrupa konusunda üç seçeneği olduğundan bahsetmiştir. Bunlardan birincisi ayrılmak, ikincisi etkisiz bir şekilde kalmak, üçüncüsü ise önce şekilde kalmaktır. Ve Birleşik Krallık'ın hedefinin önce şekilde kalmak olacağını vurgulamıştır (Wall, 2008: 162). Tony Blair'in bu yeni yaklaşımı ses getirmiş öyle ki The Observer gazetesi bu yeni yaklaşımdan “Güle Güle Ksenofobi (Yabancı Düşmanlığı - Xenophobia)” diye bahsetmiştir (Geddes, 2004: 90). Partinin söylemleri geride bırakıp pratikte bir analiz yapılacak olunursa, Avrupa yanlısı bir imaja sahip İşçi Partisi hükümetinin selefi hükümetlerden çok da farklı olmadığı görülebilir.

Bunu anlamak için Yeni Sol olarak bilinen Blair'li İşçi Partisi'nin politikalarını selefi Muhafazakâr Partiyle karşılaştırmakta fayda vardır. İki hükümet de genişlemeyi, tek pazarı ve dış politik iş birliğini desteklemiştir. İki hükümet de OTP reformu talep etmiştir. İki hükümet de birliği federalist bir yapı değil egemen devletlerden oluşan bir birlik olarak görmüş, federalist eğilimlere ve parasal birliğe karşı olmuştur. Örneğin Blair Federalist Avrupa düşüncesini bir ejderhaya benzetip, böyle bir ejderha oluşturulursa onu kendinin öldüreceğini söylemiştir, ayrıyeten 2004'de federalist Guy Verhofstadt'ın seçilmesi de engellenmiştir (Holden, 2011: 160; Wall, 2008: 161-163).

İki hükümetin farklılaştığı bir konu ise, İşçi Partisi'nin nitelikli çoğunluk uygulamasının vergi, sosyal güvenlik ve savunma gibi konular haricinde genişletilmesine Muhafazakâr Parti'den daha açık olmasıdır (Schweiger, 2007: 39-40). Muhafazakâr hükümetin opt-out aldığı Maastrich Anlaşmasının Sosyal Bölümü olmuştur. Muhafazakâr parti opt-out'a devam edeceğini söylerken İşçi Partisi imzalayabileceğini duyurmuştur (Geddes, 2004: 90). Bu duyuru ise İşçi Partisinin söylemlerindeki ciddiyetini göstermek için yaptığı bir hamle olarak yorumlanabilmektedir.

2.9.1. Amsterdam Anlaşması

Yeni seçilmiş İşçi Partisi göreve geldiğinde kendini Amsterdam anlaşmasının görüşmelerinin ortasında bulmuştur. Amsterdam anlaşması “Amsterdam, Nice ve Anayasa Anlaşmaları” (Bölüm 1.1.8.)'den de hatırlanacağı gibi kurumsal reform amacıyla yapılmıştır. Anlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için ilk bölüme bakılabilir. Bu bölümde ilk bölümde anlatılanlar tekrarlanmayacak sadece Amsterdam Anlaşmasının Birleşik Krallık açısından önemli özellikleri söylenecektir.

Amsterdam anlaşmasının bu bölümde bahsedilecek en önemli özelliği, Birleşik Krallık'ın Muhafazakâr Parti ile opt-out aldığı Maastricht Anlaşmasının Sosyal Bölümü'nü imzalamayı kabul etmesidir. Anlaşmanın bir diğer özelliği ise, 1985 yılında Fransa, Almanya ve Benelux ülkeleri arasında topluluktan ayrı olarak imzalanan, tek pazarın bir parçası olarak serbest dolaşıma izin veren Schengen Anlaşmasının hükümetlerarası alandan alarak topluluk içine getirilmesidir. Schengen anlaşmasına göre imzacı ülkeler tüm iç sınırlarının kontrolünü 5 yıl içinde kaldıracaklardır. Fakat Birleşik Krallık sınırları ve göç konusunda sıkı kontrolleri olduğu gerekçesiyle bu anlaşmadan da opt-out elde etmiştir (Gowland vd., 2010: 150; Crowson, 2011: 136).

2.9.2. Parasal Birlik

Parasal Birlik konusu İşçi Partisi'nin Muhafazakâr Partiyle aynı politikayı paylaştığı bir konudur. İşçi partisi kabul etmeye yatkın gözükse de aslında iki parti de parasal birliği kabul etme taraftarı değildir ayrıca kabul edilse bile bunu referanduma götürmeden kabul edemeyeceklerini söylemişlerdir (Wall, 2008: 171). İşçi partisinin biraz kabul etme yanlısı gözükmesinin sebebi ise şudur; Kasım 1997'de Maliye Bakanı Gordon Brown mevcut parlamentoyla parasal birliğe girebileceklerini fakat önce Euro'nun beş maddeden oluşan ekonomik testi geçmesi gerektiğini vurgulamıştır (Crowson, 2011: 137).

Gordon Brown'nun Birleşik Krallık'ın parasal birliği kabul etmesi için Euro'nun geçmesi gereken beş test şunlardır (Garland, 2001: 207);

1. Birleşik Krallık ve Tek Para ülkelerinin ekonomileri arasında sürdürülebilir bir yakınsama olmalıdır.
2. Euro Bölgesi ekonomik değişimlerle başa çıkabilecek yeterli esnelikte olmalıdır.
3. Euro'nun yatırıma olumsuz etkisi olmamalıdır.
4. Euro'nun finansal hizmetlere etkisi olumlu olmalıdır.
5. Euro'nun çalıştırma (employment) üzerine etkisi iyi olmalıdır.

İşçi Partisinin bu beş şartının önceki meselelerde olduğu gibi bir oyalama taktiği olduğu açıktır. Birleşik Krallık burada yeni çıkan bir para birimi için “bekle-gör” politikası izlemeyi tercih etmiş, Euro'nun başarılı olup olmayacağını görmek istemiştir. Euro, Sterlin karşısında daha başarılı bir para birimi olduğu takdirde Birleşik Krallık AT'nın başarılarını fark ettiğinde girmeye yöneldiği gibi Euro'ya da yöneleceği söylenebilir. Fakat Euro'nun Birleşik Krallık parası karşısındaki durumu, Birleşik Krallık'ı Euro bölgesine girmeye bugüne kadar zorlamamıştır.

2.9.3. Nice Anlaşması

Nice Anlaşması “Amsterdam, Nice ve Anayasa Anlaşmaları” (Bölüm 1.1.8.) bölümünden hatırlanacağı gibi, Amsterdam Anlaşması beklentiyi karşılayamadığı için yapılmıştır. Birleşik Krallık için bu anlaşmada rahatsızlık veren tek şey nitelikli çoğunluk uygulamasının daha da genişletilmesi, dolayısıyla ulusal veto hakkının kısıtlanması olmuştur. Yine de Blair Hükümetinin bu konudaki hassasiyeti Muhafazakâr parti kadar sert olmadığı için nitelikli çoğunluk uygulamasının genişletilmesini kabul etmiştir. Ayrıntılı bilgi için ilgili bölüme (Bölüm 1.1.8.) bakılabilir.

2.9.4. Anayasa Anlaşması

Yine “Amsterdam, Nice ve Anayasa Anlaşmaları” (Bölüm 1.1.8.) bölümünden hatırlanacağı gibi, Amsterdam ve Nice Anlaşmaları beklenen etkiyi yapamayınca üye ülkeler bu kez, tüm problemleri çözecek ve aynı zamanda şimdiye kadar yapılan tüm anlaşmaların yerini alacak bir anayasanın oluşumu için çalışmalara başlamışlardır. Federalist eğilimi aşikâr olan bu girişimin en fazla karşısında olan ülke Birleşik Krallık olmuştur. Ayrıntılı bilgi için ilgili bölüm incelenebilir.

Federalist özelliğine ek olarak, Birleşik Krallık hükümeti tüm anlaşmaların yerini alacak yeni bir anayasanın, önceki anlaşmalarda büyük uğraşlar sonucu elde edilen ayrıcalıkları tehlikeye atabileceğine yönelik bir endişeyi taşımaktaydı. Anayasa görüşmelerinde Birleşik Krallık temsilcisi olan Peter Hain, birliğin gücünün genişletilmesi, yazılı bir anayasanın olması, seçilmiş bir Avrupa Başkanı'nın olması gibi federal eğilimlere karşı çıkmıştır (Crowson, 2011: 146-147).

Birleşik Krallık'ın yıpratıcı uğraşlarına rağmen imzalanan Anayasa taslağı için Birleşik Krallık referanduma götürme kararı vermiştir. Tarihsel anlamda bakıldığında, referandum özellikle önemli ulusal ve bölgesel meselelerde Birleşik Krallık'ın anayasal geleneğinde olmadığı görülmektedir. En erken referandum olan 1975 referandumundan 30 yıl sonra 2005 yılında hükümet, 2006'nın başlarında yapılacak bir referandum için parlamentoya öneride bulunmuştur (Windlesham, 2006: 103).

Fakat ilk bölümden (Bölüm 1.1.8.) hatırlanacağı gibi Fransa ve Hollanda referandumlarında hayır sonucu çıkınca Birleşik Krallık'ın referanduma gitmesine gerek kalmamıştır. Özellikle Fransa'dan yani Birliğin kurucu bir ülkesinden gelen ret sonucu büyük bir şok yapmıştır. Şok o kadar ciddi olmuştur ki, Birlik diğer ülkelerin referandumlarından gelebilecek yeni hayır kararlarının vurucu etkisini önleyebilmek için onaylama sürecini süresiz olarak uzatmıştır (Cohen-Tanugi, 2016: 80).

2.9.5. Lizbon Anlaşması

Lizbon Anlaşması da “Lizbon Anlaşması” (Bölüm 1.1.9.) bölümünden hatırlanacağı gibi Anayasa Anlaşması başarısızlığa uğradıktan sonra anayasayla getirilmek istenenlerin büyük bir kısmını tekrar getirebilmek için yapılmış bir anlaşmadır. Fakat bu kez eski yöntem olan anlaşma yöntemi izlenmiştir. Anlaşma hakkında daha fazla bilgi için ilgili bölüm incelenebilir. Bu bölümde Lizbon Anlaşma Birleşik Krallık ekseninde incelenecektir.

Birleşik Krallık anlaşma metnine Temel Haklar Şartı'nın girmesini engellemiş, aynı zamanda Avrupa mahkemelerinin Birleşik Krallık hukukuna karşı kanun koyamayacağına garantisini almıştır. Ayrıca vize ve sığınma konularında opt-out hakkını korumaya devam etmiştir. Görüşmelerin bittiği ve imzalanmaların kaldığı dönemde göreve gelen Gordon Brown, Lizbon Anlaşması'nın imza törenine katılmayarak ve ertesi gün Birleşik Krallık'ın anlaşmayı imzalayacağı toplantıya geç gelerek anlaşmadan olan memnuniyetsizliklerini belirtmiştir. Muhalefetteki Muhafazakârlar ise Parlamento'da öneri vererek anlaşmayı referanduma götürmek istemiş fakat İşçi Partisi hükümeti bunu engellemiştir (Crowson, 2011: 151-152).

Yeni Sol olarak da adlandırılan İşçi Partisi hükümeti göreve gelirken yaptığı söylemlerle oluşturduğu algı öncülü hükümetlerin politikalarından çok farklı olmamıştır. Bazı dikkate değer yaklaşımlarına rağmen, Yeni Sol'un Avrupa politikaları özellikle Avrupa tarafından beklentileri karşılama konusunda başarılı olamamıştır. Dikkate değer yaklaşımları ise 2004'de başlayan Irak Savaşı konusundaki yaklaşımının gölgesinde kalmıştır (Hull vd., 2010: 96-97). İşçi Partisi iktidarının 2010 yılında sonra ermesinden sonra göreve gelen Muhafazakâr Partili David Cameron, Birleşik Krallık'ı Brexit referandumuna götüren başbakanıdır. O yüzden 2010 sonrası ilişkiler Üçüncü Bölüm (İlişkilerde Dönüm Noktası: AB Üyelik Referandumu ve Ayrılma Kararı)'de incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İLİŞKİLERDE DÖNÜM NOKTASI: AB ÜYELİK REFERANDUMU VE AYRILMA KARARI

Birleşik Krallık'ın, ilk başvurusunu yaptığından beri Avrupa Birliği ile olan ilişkileri, tartışmalar, problemler, sorunlar ekseninde 2010 yılına, yani Birleşik Krallık'ı üyelik referandumuna götüren Muhafazakâr Başbakan David Cameron'un göreve gelme tarihine kadar incelendi. Gerek ilk gerekse ikinci bölümden anlaşıldığı gibi Avrupa Birliği'nin en çok problem yaşadığı ülke Birleşik Krallık olmuştur. En çok problem yaşanan ülkenin Birleşik Krallık olduğu doğrudur, fakat en çok problem çıkarıcı ülkenin Birleşik Krallık olduğu yorumu doğru değildir. Birleşik Krallık'a problem çıkarıcı tek ülke gözüyle bakmak doğru olmayacaktır.

Avrupa Birliğinde yaşanan çoğu anlaşmazlarda Birleşik Krallık karşısında hep bir Fransız-Alman koalisyonu bulmuştur. Birleşik Krallık anlaşmazlığın bir tarafıyken, Fransız-Alman koalisyonu diğer tarafıdır. Anlaşmazlığın sadece bir tarafının oyun bozucu olarak lanse edilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Problemin kimden kaynaklandığı bir kenara, ilişkilerin problemli olduğu gayet isabetli bir yorumdur. Bu bölümde bu problemli ilişkinin, anlaşmazlıkların, kaçınılmaz sonucu olan üyelik referandumu incelenecektir. Referanduma nasıl gidildiği, yeniden görüşmeler, seçim taraflarının oluşması ve argümanları, referandumun sonuçlarına ve etkilerine odaklanılacaktır.

2010 yılında Muhafazakâr Parti-Liberal Demokratlar koalisyon hükümetinin Başbakanı olarak göreve gelen David Cameron 2015 seçimlerinde iktidara gelmesi durumunda ülkeyi üyelik referandumuna götüreceğini, referandum konusundaki tavrını ise Birlikten bazı ayrıcalıklar elde etmek için talep ettiği yeniden görüşmelerin (renegotiation) sonucuna göre açıklayacağını söylemiştir. 1975 referandumu hatırlanacak olursa, David Cameron'un hesaplarının Harold Wilson'un hesaplarıyla aynı olduğu görülmektedir.

AET Üyeliği Referandumu (1975) (Bölüm 2.6.) Bölümünden hatırlanacağı üzere, yeniden görüşme talep eden Harold Wilson, istekleri kabul edildiği takdirde halka birlikte kalma yönünde çağrı yapacağını söylemişti ve isteklerinin büyük bir çoğunluğunu elde edince kalma çağrısı yapmış ve referandumdan %67,2 gibi büyük bir çoğunlukla kalma kararı çıkmıştı. David Cameron'un Harold Wilson'un yolundan gittiği açıktır.

Cameron da Wilson gibi yeniden görüşmeler sonucunda birlikte kalma çağrısı yapmış fakat bu kez sonuç 1975 ile aynı olmamış, bu kez sandıktan ayrılma kararı çıkmıştır, Cameron da bu başarısızlığını kabul etmiş ve istifa etmiştir. Bu sürece birkaç tanımsal analizle başlamak yerinde olacaktır.

3.1. Brexit ve Avrupa Şüpheliği (Eurocepticisim)

3.1.1. Brexit

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden çıkışını ifade eden Brexit kelimesi, İngilizcede Britanya (Britain) ve çıkış (exit) kelimelerinin birleşiminden oluşturulmuştur. Kelime kalıbı Birleşik Krallık'ın çıkış tartışmalarıyla popülerlik kazanmış ve her ülkedeki Avrupa Birliği'nden çıkış taraftarlarının kullandığı bir kalıp haline gelmiştir. Örneğin, Nexit (Hollanda), Dexit (Almanya), Spexit (İspanya), Frexit (Fransa), Bexit (Belçika), Grexit (Yunanistan) şeklinde kullanımlar yaygınlaşmıştır. Ayrıca kalıbın ne kadar yaygınlaştığını anlamak için, sosyal medya sitesi Twitter'da herhangi bir AB ülkesinin ismiyle "exit" kelimesinin birleşimi aratılarak o ülkedeki Avrupa Birliği karşıtlarının paylaşımlarına ulaşabilmek mümkündür. Örneğin Çekya'daki birlik karşıtlarının görüşlerine "chexit" aratılarak ulaşılabilir.

Kelimenin kökeni ise çok eskilere dayanmamaktadır. Oxford İngilizce Sözlüğü (The Oxford English Dictionary), kelimenin ilk olarak 2012 yılında, British Influence adında bir düşünce kuruluşunun kurucusu ve yöneticisi olan Peter Wilding tarafından Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron'un AB üyeliği için referandum sözü vermesinden sekiz ay önce kullanıldığını söylemiştir. Peter Wilding ise kelimeyi, o tarihten daha önce Yunanistan'ın Euro Bölgesinden çıkış tartışmalarında kullanılan "Grexit" kelimesinden ilham olarak oluşturduğunu söylemiştir (Moseley, 2016).

3.1.2. Avrupa Şüpheliği (Eurocepticisim)

Avrupa Şüpheliği, geniş anlamda Avrupa entegrasyonuna karşıt olma fikri tarafından hareketlendirilen siyasi bir hareketi veya doktrini ifade etmektedir. Şüpheliler, birçok diğer şeyle birlikte, Avrupa'nın faydasız, gereksiz, sorumsuz, yozlaşmış, korumacı, antidemokratik ve en önemlisi yabancı olduğunu düşünürler. Entegrasyon sürecinin ise bürokratik, aldatıcı ve şeffaflıktan uzak olmasından şikâyet ederler (Morgan, 2007: 56).

Avrupa şüpheciliği kavramına yönelik en popüler sınıflandırmayı yapan Taggard ve Szszerbiak (2004'ten aktaran: Gülmez, 2015: 96)'a göre iki çeşit Avrupa Şüpheciliği mevcuttur, Sert Avrupa Şüpheciliği ve Yumuşak Avrupa Şüpheciliği. Sert Avrupa Şüpheciliği kayıtsız şartsız bir bütünleşme karşıtlığını ifade ederken, Yumuşak Avrupa Şüpheciliği ise kısmi ve koşullu bir karşıtlıktan söz etmektedir. Birinci durumda aktörler birliğin tüm politikalarına karşılarken, ikinci durumda aktörler birliğe prensipte destek verirken bazı konularda eleştiri yaparlar.

Aslında Birliğe yönelik her eleştiri Avrupa Şüpheciliği anlamına gelmemektedir. Bu noktada belirleyici unsur Avrupa Birliği'nin, Avrupa Birliğini Avrupa Birliği yapan ana, temel politikalarına karşı olup olmama meselesidir. Örneğin tek pazara, gümrük birliği, OTP gibi birliğin ana politikalarına karşı çıkmak Avrupa Şüpheciliği olarak değerlendirilirken, ana konuları destekleyip balıkçılık, süt ürünleri gibi spesifik konulardaki politikalarına eleştiriler getirmek Avrupa Şüpheciliği olarak değerlendirilmemektedir (Gülmez, 2015: 97.)

Birleşik Krallık'ta ise Avrupa şüpheciliği özellikle 1990'larda artmıştır. Avrupa şüphecisi olan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP)'in kuruluş yılının da bu dönemde olması bu artışı doğrular niteliktedir (Julie Smith, 2016: 2). UKIP gibi parti olarak Avrupa Şüpheci olmasa da Birleşik Krallık'taki ana akım partilerde Avrupa Şüpheci üyeler vardır. Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi tek başına ne Avrupa Şüpheci ne de Avrupa destekçisi olarak nitelenebilir.

Muhafazakâr Parti'de Margaret Thatcher döneminde özellikle çoğalmış bir Avrupa Şüpheci grup vardır. Sonraki bölümlerde görüleceği gibi Muhafazakâr Parti 2016 referandumunda herhangi bir cepheyi resmi olarak destekleyememiş ve tarafsız kalmıştır. Muhafazakâr Parti gibi bölünmeler yüzünden tarafsız kalmamasına, referandumda kalma tarafında olmasına rağmen İşçi Parti'sinin geçmişte özellikle 1980'lerde sert Avrupa Şüpheci tavırlarda olduğu unutulmamalıdır.

Birleşik Krallık'ta görülen Avrupa Şüpheciliğinin kıta Avrupasındaki ülkelerde görülen Avrupa Şüpheciliğinden farklı olduğunu da söylemek gerekmektedir. Bahsedilen bu farklılık Avrupa şüpheciliğini mobilize eden sebeplerle ilgilidir. Birleşik Krallık'daki Avrupa Şüpheciliğini mobilize eden unsur kurumsal ya da yapısal faktörler değildir.

Bir başka deyişle Britanyalılar Avrupa Birliği'nin kurumlarından kaynaklanan bir eleştiriye sahip değillerdir. Britanyalıların Avrupa Şüpheciliği, "daha yakın birlik (Ever Closer Union)" idealine yani birliğin daha da yakınlaşarak sonunda federalist bir çatı altında tek bir Avrupa devletinin oluşması fikrine yöneliktir (Glencross, 2016: 8).

Tablo 4: Avrupa’da Avrupa Şüphesizliği, 2011 (AB üyeliği ülkeniz için iyi bir şey midir?)

Ülkeler	İyi bir şey %	Kötü bir şey %	Ne iyi ne kötü %	Bilmiyorum %
Avusturya	37	25	36	2
Belçika	65	11	23	1
Bulgaristan	48	10	38	5
Güney Kıbrıs	37	25	36	2
Çek Cumhuriyeti	31	19	48	2
Almanya	54	16	26	4
Danimarka	55	16	28	1
Estonya	49	9	40	2
İspanya	54	17	22	6
Finlandiya	47	19	32	1
Fransa	46	19	33	2
Yunanistan	38	33	28	1
Macaristan	32	22	44	2
İrlanda	63	12	18	6
İtalya	41	17	36	6
Litvanya	49	16	31	4
Lüksemburg	72	13	13	2
Letonya	25	21	51	3
Malta	42	18	37	3
Hollanda	68	12	20	1
Polonya	53	10	34	4
Portekiz	39	26	29	5
Romanya	57	11	28	4
İsveç	56	16	25	2
Slovenya	39	21	39	1
Slovakya	52	11	37	1
Birleşik Krallık	26	32	37	5
AB Ortalama	47	19	31	3

Kaynak: EC Public Opinion , Mayıs 2011, <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion>

Tablo 4’e bakıldığında, 2011 yılı verilerine göre, Avrupa Birliği üyeliğini ülkeniz için nasıl değerlendirirsiniz sorusuna verilen cevaplarda hem “İyi bir şey” cevabının en düşük olduğu, hem de “kötü bir şey” cevabının en yüksek verildiği ikinci ülke Birleşik Krallıktır. İki seçenekte de birinci ülkeler aynı olmadığı için Avrupa’nın en Avrupa Şüphesi ülkesinin Birleşik Krallık olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. 2016 referandum sonuçlarında çıkış seçeneğinin oranını AB üyeliğini “kötü bir şey” olarak görenlerin oranı diye kabul edebiliriz. O yüzden 2011’de -sapma payıyla birlikte-%30’larda olan Avrupa Şüphesizliği 2016 yılında %50’lere ulaşmıştır yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

3.2. Referandum Kararı

Muhafazakâr Parti’de, Margaret Thatcher’ın son dönemlerinde başlayan, Thatcher’ın istifasından sonra göreve gelen John Major’un Maastricht Anlaşmasını imzalamasıyla büyüyen bir bölünme vardır. Bölünme Avrupa’ya yönelik bir bölünmedir. Bölünme Birleşik Krallık’ın Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasından çıkmasında etkili olmuştur ve Major, 1997’de görevi bırakana kadar bu bölünmüş Muhafazakâr partiye liderlik etmekte zorlanmıştır (Lamond ve Reid, 2017: 53). Bu grubun sayısı seçimlerde partileri muhalefete düşmesiyle iyice artmıştır. Öyle ki İşçi Partisi’nin imzaladığı her AB anlaşmasına Parlamento’da karşı gelmişlerdir (Liddle, 2015: 3). Lizbon Anlaşması (Bölüm 2.9.5.) bölümünden hatırlanacağı gibi, Muhalefetteki Muhafazakârlar Lizbon Anlaşmasının Parlamentodayken referanduma götürmek istemişler fakat İşçi Partisi bunu engellemiştir.

Referandum talepleri engellenince Cameron liderliğindeki Muhafazakâr parti 2010 seçimlerinde iktidara geldikleri takdirde Lizbon Anlaşmasını referanduma götüreceklerinin sözünü vermişlerdir. Fakat Lizbon Anlaşmasının onaylanması 2010 seçimlerinden 6 ay önce gelince bu sözde boşa çıkmıştır. Muhafazakârlar AB dönem başkanı olan Çek Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı Václav Klaus’dan, onaylama sürecini Birleşik Krallık’ın seçimlerinden sonraya ertelemelerini istemiş fakat Klaus bu isteği kabul etmemiştir. Lizbon Anlaşması onaylanınca bu kez göreve geldiklerinde gücü Brüksel’den geri alacaklarına dair söz vermişlerdir (Lamond ve Reid, 2017: 53; Liddle, 2015: 7).

2010 seçimlerinde David Cameron Liberal Demokratlar ile yapılan koalisyon hükümetinin Başbakanı olarak göreve gelmiştir. David Cameron’un ilk dönemi Koalisyon hükümeti olduğu için verdiği sözlerini yerine getirememiştir. Koalisyon hükümeti manevra kabiliyetini kısıtladığı için Cameron kendi gündemini takip edememiştir. (Smith, 2017: 4) Koalisyon hükümeti olmasına rağmen 2011 Avrupa Birliği Yasası (European Union Act 2011) ile Avrupa şüphecileri sevindirecek bir yasa geçirmiştir. Yasa bir nevi referandum kilidi işlevi görmektedir, yasaya göre artık gücü Brüksel’e geçirecek herhangi bir anlaşmanın referandum yapmadan kabul edilmesi mümkün olmayacaktır (Liddle, 2015: 8).

Avrupa Birliği anlaşmaları genelde üye ülkelerin iç hukukuna göre Parlamento veya Referandum ile onaylanmaktadır. Birleşik Krallık’ın iç hukukunda ise daha önce bu konuda belirlenmiş bir yasa olmadığı için Birleşik Krallık genelde Parlamento yolunu seçmiştir fakat referanduma gitme hakkı da vardır, örneğin hatırlanacağı üzere Tony Blair, 2004 Anayasa Anlaşmasının referandum ile kabul edeceğini duyurmuştu. 2011 Avrupa Birliği Yasası ise Birleşik Krallık’a AB anlaşmalarını iç hukukta onaylama yöntemi getirmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki

referandum sadece Brüksel'e yetki verileceği durumlarda zorunludur, diğer durumlarda uygulanmak zorunda değildir.

Koalisyon hükümetiyle istediklerini yapamayan David Cameron, Ocak 2013'de, 2015 seçimlerinde iktidara geldikleri takdirde, Birleşik Krallık ile Avrupa Birliği ilişkilerinin yeniden görüşmek (renegotiation) istediği ve bu görüşmeler sonucunda, Birleşik Krallık halkına basit bir seçenek sunacağını duyurdu: yeni şartlar altında Avrupa Birliği'nde kalmak veya Avrupa Birliği'nden ayrılmak (David Cameron promises in/out referendum on EU, 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282>). David Cameron bu sözüyle Birleşik Krallık seçmenlerine özellikle üyelik referandumu isteyen seçmenlere “İşçi Partisi ve Liberal Demokratlar sizi referanduma götürmeyecek, UKIP ise referanduma götüremez, referanduma sadece Muhafazakâr Parti götürebilir” mesajı vermiştir. (Julie Smith, 2016: 2). Görüldüğü üzere David Cameron da Harold Wilson gibi ya yeni şartlar altında kalırız ya da ayrılırız mesajı vermek istemiştir. Cameron da Wilson gibi mevcut şartlarda kalmak gibi bir seçenek sunmamıştır.

Cameron'un bu konuşması, uzun zamandır üyelik referandumu için çalışmalar yapan Avrupa Şüphecileri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. AB kanadından ise Fransa ve Almanya Cameron'un bu konuyu iyice düşünmesi gerektiğini söylemiştir. İşçi Partisi Lideri Ed Miliband ise Cameron'un ülkenin ekonomisiyle kumar oynadığını ve UKIP'in yükselişinden endişelendiği için böyle bir adım attığını söylemiştir (David Cameron promises in/out referendum on EU, 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282>).

Aslında bu söz yalnızca UKIP'in yükselişine yönelik atılmış bir seçim taktiği değildir elbette 1975 referandumundan beri Birleşik Krallık'ta AB üyeliğine yönelik referandum yapılması konusunda süregelen bir talebin olduğu açıktır. Öyle ki Cameron söz verdiği sırada bu fikrin seçmenler arasında zaten popüler olduğunu anketler göstermiştir (Glencross, 2016: 9).

2015 seçimlerinde Muhafazakâr Parti sürpriz bir şekilde %36,9 oy oranıyla parlamentoda çoğunluğu sağlayabilmiştir. Seçimde yaşanan bir sürpriz ise UKIP'in yükselişi olmuştur %12,6 oy alarak meclise 1 koltukla da olsa girebilmiştir (UK 2015 general election results in full, 2015, <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2015/may/07/live-uk-election-results-in-full>).

UKIP'in yükselişi Avrupa Birliği'ne olan karşıtlığın da arttığı anlamına gelmektedir. David Cameron çoğunluğu sağlayarak göreve gelince referandumu ve yeniden görüşme meselelerini gündemine almıştır. Sonraki bölümde referanduma gidilmeden önce AB ile yürütülen yeniden görüşmeler incelenecektir.

3.3. Yeniden Görüşmeler (Renegotiation)

2015 seçimlerinde yeniden iktidara gelmesi halinde Birleşik Krallık Avrupa Birliği ilişkilerini yeniden görüşeceğini ve görüşmeler sonunda referandum yapma sözü veren David Cameron seçimleri kazanmadan önce hangi konularda yeniden görüşme yapmak istediğini de belirtmiştir. Mart 2014’de AB ile yapacağı yeniden görüşmelerde elde etmek istediği 7 amacını açıklamıştır (David Cameron: my seven targets for a new EU, 2014, <https://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/eureferendum/10700610/David-Cameron-my-seven-targets-for-a-new-EU.html>):

1. Geniş göç dalgalarını durdurabilmek için yeni kontroller.
2. Birleşik Krallık’a turistik amaçlarla değil de çalışmak amacıyla gelen göçmenlere yönelik yeni kurallar.
3. İstenmeyen Avrupa düzenlemelerini engelleyebilmesi için ulusal parlamentolara yeni güçler.
4. İşletmelere yönelik Brüksel’den uygulanan “aşırı müdahalelerin” azaltılması.
5. Birleşik Krallık polisi ve mahkemelerinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin “gereksiz müdahalelerinden” kurtarılması.
6. Avrupa Birliği’nin merkezileştirilmesinden ziyade gücün Brüksel’den üye devletlere doğru dağıtılması.
7. Birleşik Krallık için doğru olmayan “Daha yakın Birlik (Ever Closer Union)” fikrinden vazgeçilmesi.

2015 seçimlerinden sonra gündemi yeniden görüşmeler ve referandum olan Cameron çalışmalarına başlamıştır. AB’nin diğer üye ülkelerinin desteğinin yeniden görüşmelerde hedeflere ulaşmak için önemli olduğunun farkında olan Camoran Maliye Bakanı George Osborne, Dış İşleri Bakanı Philip Hammond ve Avrupa Bakanı David Lidington ile birlikte AB üyesi liderlerle ikili görüşmeler yapmaya başlamışlardır (Julie Smith, 2016: 2). 10 Kasım 2015’de ise Avrupa Komisyonu Başkanı Donald Tusk’a yeniden görüşmeler konusundaki niyetini belirten ve Şubat 2016 Avrupa Konseyi toplantısına kadar anlaşmaya varmayı umduğunu söyleyen bir mektup yazarak yeniden görüşme talebini resmi olarak iletmıştır (Smith, 2017: 6). Cameron’un mektubunda Birleşik Krallık’ın talep ettiği dört ana konu bulunmaktadır (The four key points from David Cameron's EU letter, 2015, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-34779250>):

1. Euro Bölgesi dışındaki ülkelerin korunması: Euro bölgesi ülkelerinin Birleşik Krallık’a ayrımcılığını önlemek, Birleşik Krallık’ın Euro bölgesinde sıkıntı yaşayan ülkelere yardım etme zorunluluğunun kaldırılması, AB’nin çoklu para birimine sahip bir birlik olarak tanınması.

2. Rekabetçilik: Tek pazarı daha da genişletmek ve “Brüksel bürokrasisi” olarak eleştirilen aşırı düzenlemelerin azaltılması.

3. “Daha yakın birlik” fikrinin bitirilmesi: Birleşik Krallık’ın bu fikirden opt-out elde etmesi

4. Göç: AB içindeki yüksek düzeyli mevcut göçü azaltmak.

David Cameron’un mektupta belirttiği istekler kendi partisindekiler dahil birçok Avrupa karşıtına yetersiz gelmiştir. Mektup gönderildikten sonra Parlamenta okununca birçok Milletvekili Cameron’un taleplerinden etkilenmemiştir. Öyle ki Muhafazakâr Milletvekili Bernard Jenkin “Yeniden görüşmelerde hükümetin tüm talepleri bunlar mı?” diyerek taleplerin yetersizliğine dikkat çekmiştir. Fakat diğer yandan, bu istekler diğer 27 AB üyesi ülke için aşırı bulunmuştur (Julie Smith, 2016: 2; Smith, 2017: 6). AB’nin birçok düzenlemesinden opt-out elde etmiş, diğer düzenlemelerine de muhalefet etmiş olan Birleşik Krallık’ın şimdi tekrardan ayrıcalık istemesinin AB tarafından ayrıcalık olarak görülmesi elbette şaşırtıcı değildir.

Cameron, milletvekillerinden, gönderilen mektuptan memnun olmasalar da görüşmeler sonuçlanana kadar referandum kararlarını açıklamamalarını istemiştir. Milletvekilleri de bu isteğe uymuş ve görüşmeler sonuçlanana kadar görüşlerini açıklamaktan geri durmuşlardır (Smith, 2017: 6). Görüşmeler sırasında ne Almanya’nın ne de Fransa’nın tavrı olumlu olmuştur. Fransa özellikle yeniden görüşmeleri bir anlaşma ekseninde yapmaktan kaçınmıştır. Bu da yeniden görüşmelerin yasal yönden sorgulanmasına sebep olmuştur (Glencross, 2016: 28). Angela Merkel’in yaklaşımı da açıktı, Birleşik Krallık’ın taleplerine karşı “*Ortak Pazar’a erişiminizin olmasını istiyorsanız, AB’nin ana kurallarını ve yükümlülüklerini kabul etmek zorundasınız. Bu herkes için olduğu gibi Birleşik Krallık için de geçerlidir*” diye konuşmuştur (Woodcock, 2016:). Hem Fransa’nın hem de Almanya’nın tavrından Birleşik Krallık’ın yeniden görüşmelerden tatmin edici bir sonuç elde edemeyeceği görülmektedir.

Şubat 2016 Avrupa Konseyi toplantısında yürütülen yeniden görüşmeler, 19 Şubat 2016’da sonuçlanmıştır. Buna göre (EU reform deal: What Cameron wanted and what he got, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105>):

1. Euro bölgesi dışındaki ülkelerin korunması: Cameron Birleşik Krallık gibi Euro bölgesi dışında olan ülkelerin euro kurtarma planlarının fonlanmasından muaf tutulmasına dair bir taahhüt elde etmiştir.

2. Egemenlik: Cameron Birleşik Krallık'ın "daha yakın birlik" fikrinden muaf tutulmasına yönelik taahhüt elde etmiştir. Ayrıca ulusal parlamentoların %55'i anlaşdığı takdirde komisyonun önerilerini veto edebilecekleri bir "kırmızı kart" da elde etmiştir.

3. Göç: Cameron çalışma amaçlı gelen göçmenlere yönelik 4 yıllık bir "imdat freni" elde edebilmiştir. Buna göre Birleşik Krallık yeni üye ülkelerden çalışma amacıyla gelen göçmenlere 4 yıllık bir limit koyabilecektir. Bu dört yıl en fazla 7 yıla kadar uzatılabilecektir.

4. Rekabet: Bu konu ise Birleşik Krallık'ın talepleri arasında en az tartışma konusu olan taleptir. Cameron bu konuda talep ettiği kadarını elde edebilmiştir.

Görüşmeler bir anlaşmayla sonuçlanmadığı için bir nevi prensipte kabul edilmiştir. Fakat uygulanması için tüm üyeler tarafından onayı gerekmektedir, ayrıca birçoğu sembolik öneme sahiptir (McKinney, 2016). Cameron ise sonuçları Birleşik Krallık için bir zafer olarak duyurmuştur. Cameron'a göre hükümeti istediğini elde ettiği için şimdi "tüm kalbiyle" kalma yönünde kampanya yürütebilirdi (Kelemen ve Matthijs, 2016: 111). Fakat Glencross (2016: 29)'a göre yeniden görüşmelerin sonuçları Birleşik Krallık'ın zaten sahip olduğu ayrıcalıkların küçük bir genişletilmesinden ibarettir ve bu sonuçlarla Birleşik Krallık'ın statüsünün büyük ölçüde değiştiğini söylemek zorlama bir yorumdur.

2016 Üyelik Referandumunun resmi hayır cephesi olan Vote Leave'in resmî sitesinde yeniden görüşmelere yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. Onlara göre, Hükümetin yeniden görüşmeleri yasal olarak bağlayıcı değildi, anlaşmada değişiklik yapılabilseydi bağlayıcı olurdu, ayrıca AİHM'in yetkisi halen aynı olduğu için Cameron'un yeniden görüşmelerde elde ettiği ayrıcalıkları referandumdan hemen sonra çöpe atabilme yetkisi vardır (Renegotiation (t.y), http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_renegotiation.html).

Hesaplananın aksine, yeniden görüşmeler çıkış yanlılarına hız vermiş, Muhafazakâr Milletvekili Iain Duncan Smith istifa ederken, Cameron'u görüşmeleri Merkel'in vesayeti altında yürütmekle suçlamıştır. Norman Lamont ise bu sonuçların hiçbir şey ifade etmediğini belirtmiştir. Birlik yanlısı Yvette Cooper ve Theresa May yaşanan memnuniyetsizlik karşısında referandumdan kalma kararı çıktıktan sonra AB ile göç konusunda yeni bir görüşme yapılabileceğini duyurmuştur (Glencross, 2016: 32-33; Smith, 2017: 7). Bu vaat yeniden görüşme sonuçlarının etkisizliğinin kalma yanlıları tarafından da kabul edildiğini anlamına gelmektedir.

Özetle, David Cameron yeniden görüşmelerde 2015 öncesi söz verdiği konuların hepsini talep edememiştir. Talep ettiği konuların da hepsini elde edememiştir. Beklenen etkiyi yapamayan,

beklentileri karşılamada yetersiz kalan yeniden görüşmelerin başarısız olduğu açıktır ve hesaplananın aksine ayrılık yanlılarının lehine bir gelişme olmuştur.

3.4. Referandum Kampanyası

Yeniden görüşmeler sonunda gündem yapılacak referanduma odaklanmıştır. Referandum 2017'nin ikinci yarısından önce yapılması planlanmaktaydı, aslında 2017'den önce yapma konusunda herhangi bir yasal gereklilik yoktu fakat 2017'nin ikinci yarısında Avrupa Birliği dönem başkanlığı Birleşik Krallık'a geçeceği için dönem başkanı olduğu bir zamanda referandum yapmanın etik açıdan doğru olmayacağı düşünülmektedir (Julie Smith, 2016: 3). İç politika hesaplamalar da en uygun tarihin 2016 yazı olduğunu göstermekteydi. Anketler kalma seçeneğinin önde olduğunu gösteriyordu ve Hükümet bunun değişmesini istemiyordu çünkü referandum uzarsa ayrılık kampının güç toplayacağını, AB yanlısı mesajların etkisini kaybedeceğini düşünüyordu. Bu düşüncenin kaynağı da İskoçya Bağımsızlık referandumundan gelmekteydi. İlk başlarda bağımsızlık kampına destek daha fazla olmasına rağmen 18 ay süren seçim kampanyası boyunca bu destek sürekli azalmıştır ve sonunda bağımsızlık kampı referandumu kaybetmiştir (Glencross, 2016: 23).

Tüm bu hesaplamalar sonunda David Cameron, 20 Şubat'ta, Birleşik Krallık'ın AB üyeliği için referanduma gideceği tarihi 23 Haziran 2016 olarak açıklamıştır (EU referendum: Cameron sets June date for UK vote, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-35621079>). Seçim Komisyonun önerisi ile, ilk başta "Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyeliğinde kalmalı mı?" olarak belirlenen referandum sorusu AB yanlısı olduğu gerekçesiyle "Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyeliğinde kalmalı mı yoksa Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılmalı mı?" olarak değiştirilmiştir (Sonny ve Buuren, 2015).

Şekil 1: Referandum Oy Kâğıdı

Referendum on the United Kingdom's membership of the European Union	
Vote only once by putting a cross ☒ in the box next to your choice	
Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?	
Remain a member of the European Union	☐
Leave the European Union	☐

Kaynak: McCann, 2016

Yeniden görüşmelerden sonra referandum gününe kadar hız kesmeden devam eden seçim kampanyaları vahim bir olay sonunda 3 gün askıya alınmıştır. Referanduma bir hafta kala 16 Haziran 2016 günü, Kalma yanlısı İşçi Partisi Milletvekili Jo Cox, Thomas Mair isimli 52 yaşındaki, Nazi, Apartheid ve beyaz ırk takıntılı olan ayrılık yanlısı tarafından öldürülmüştür. Katil, “Bu Britanya için”, Britanya’yı bağımsız tutun” ve “Önce Britanya” gibi sloganlarla cinayeti işlemiştir. 41 yaşındaki vekil kurtarılamamış ve ölümünün ardından referandum kampanyaları saygı amaçlı 3 gün askıya alınmıştır (Cobain ve Taylor, 2016; EU referendum campaigns suspended until Sunday after Jo Cox attack, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36553442>).

3.4.1. Taraflar

23 Haziran 2016’da yapılması kararlaştırılan referandum için taraflar belirlenmiştir. David Cameron daha önce görüşlerini açıklamaları için yeniden görüşmelerin sonuçlanmasını beklemelerini istediği milletvekillerine referandum konusunda baskı yapmamıştır. Kabine üyelerinin yanında tüm Muhafazakâr milletvekili ve Avrupa Parlamentosu vekillerine hem görevlerine devam edip hem de özgürce dilediği tarafın kampanyasını yürütme izni vermiştir (Wright, 2016).

Avrupa Birliği üyeliği konusu partileri aşan bir konu haline gelmiş ve birçok partide görüş farklılıkları oluşmuştur. Bu konuda her partide bölünmeler olmuştur fakat hiçbiri Muhafazakâr partide olan çatlak kadar büyük olmamıştır. Genel Başkanı kalma yanlısı olan Partinin neredeyse yarısı çıkış yanlısı kampanyayı desteklemiştir.

3.4.1.1. Kalma Tarafı (In, Remain)

Kalma yanlısı seçim kampanyası resmi olarak “Britanya Avrupa’da Daha Güçlü (Britain Stronger in Europe)” grubu tarafından yönetilmiştir. Britanya Avrupa’da Daha Güçlü kampanyası 12 Kasım 2016’da Marks and Spencer şirketinin eski patronu Lord Stuart Rose tarafından başlatılmıştır, Britanya Avrupa’da Daha Güçlü grubu kampanya boyunca 12,1 milyon sterlin bağış toplamıştır (Maclean, 2015; Hunt ve Wheeler, 2018).

Önceki Başbakanlardan John Major ve Tony Blair, Genel Kurmay eski Başkanı Peter Wall, Westham United spor kulübü başkan yardımcısı Baroness Karren Brady, BT Grup şirketi başkanı Mike Rake ve ünlü TV Sunucusu June Sarpanğ kalma cephesini destekleyen önde gelen isimler arasındadır. Muhafazakâr Avrupa Grubu (Conservative Europe Group), Anaakım Avrupalı Muhafazakârlar (Conservative European Mainstream), Yeni Avrupa için İş (Business for New Europe), Avrupa Hareketi (the European Movement), Açık Avrupa (Open Europe), Avrupa Reform

Merkezi (the Centre for European Reform) gibi gruplar ise Britanya Avrupa’da Daha Güçlü grubunun dışında kalma kampını destekleyen alt gruplar arasındadır (Maclean, 2015).

David Cameron ‘un partisine seçme özgürlüğü vermesi partinin neredeyse yarısının çıkış kampına geçmesinin önünü açmıştır. Kelemen ve Matthijs (2016: 112)’e göre Cameron yeniden görüşmeler sonucunda partisinin onu destekleyeceğini düşünüyordu. Partide bu denli büyük bir çatlak olacağını tahmin etmeyen Cameron yeniden görüşmelerin verdiği özgüvenle partisine istedikleri kampı destekleme özgürlüğü vermiştir.

Bölünme o kadar etkili olmuştur ki Cameron’un en yakınlarından bile ayrılmalar olmuştur. Öyle ki Cameron’un hem arkadaşı hem de uzun zamandır yanında olan müttefiği Adalet Bakanı Michael Gove ayrılma kampına geçmiş hatta Vote Leave grubunun eş başkanı olmuştur. Ayrıca yine Muhafazakâr partinin önde gelen isimlerinden eski Londra Belediye Başkanı Boris Johnson da ayrılık kanadına geçen isimlerden olmuştur. David Cameron 1975 Referandumunda Wilson’un aksine kilit isimlerinin karşı cepheye geçmesiyle karşılaşmıştır (Smith, 2017: 7).

Başbakan David Cameron, Bakan George Osborne, Dış İşleri Bakanı Philip Hammond, İş İşleri Bakanı Theresa May, İş Bakanı (Business Secretary) Sajid Javid, Galler Bakanı Alun Cairns, Uluslararası Gelişim Bakanı Justine Greening, Sağlık Bakanı Jeremy Hunt, İletişim ve Yerel Yönetimler Bakanı Greg Clark, Ulaşım Bakanı Patrick McLoughlin, Çevre Bakanı Elizabeth Truss, Lancaster Düklüğü Bakanı Oliver Letwin, Eğitim Bakanı Nicky Morgan, İskoçya Bakanı David Mundell, Lordlar Kamarası Başkanı Baroness Stowell, Savunma Bakanı Michael Fallon, Enerji Bakanı Amber Rudd, Çalışma ve Emeklilik Bakanı Stephen Crabb, Haznedar Matt Hancock, Hazine Müsteşarı Greg Hands, Küçük İşletmeler Bakanı Anna Soubry, Devlet Bakanı Robert Halfon, Baş Savcı (Attorney General) Jeremy Wright kalma yanlısı kabine üyeleri arasındadır. Bakan dışında sayılan isimle ise Birleşik Krallık’ta Muhafazakâr Parti’nin kabine toplantılarına katılan isimlerdir (EU vote: Where the cabinet and other MPs stand, 2016: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946>).

3.4.1.2. Çıkış Tarafı (Brexit, Exit, Leave, Out)

Kalma yanlılarının aksine çıkış yanlıları tek bir grup altında toplanamamışlardır. Ayrılık kampanyası iki grup tarafından yürütülmüştür, ağırlıklı olarak Muhafazakârlar tarafından yürütülen “Ayrılığa Oy Ver (Vote Leave)” ile ve UKIP’ın yönettiği Leave.EU. Fakat Seçim Komisyonu Vote Leave grubu resmi yürütücü olarak ilan etmiştir. Michael Gove, Boris Johnson, Gisela Stuart, Graham Stringer, Matthew Elliott, Dominic Cummings, Douglas Carswell gibi isimler Vote Leave grubunun önde gelen isimleridir. Kampanya boyunca Vote Leave grubu 9,8 milyon sterlin, Leave.EU

ise 3,2 milyon sterlin bağış toplamıştır, çıkış yanlısı grup toplamda 13 milyon sterlin bağış toplamıştır. Britanya Çiftçileri (Farmers for Britain), Britanya Müslümanları (Muslims for Britain), Çıkış ve Gurur (Out and Proud), Bruges Grubu (The Bruges Group), En iyisi çıkmak (Better off out), Harrogate Günemi (The Harrogate agenda) ve Bağımsız Britanya için Kampanya (Campaign for an Independent Britain) gibi gruplar iki büyük grup dışında ayrılığı destekleyen alt gruplardır (Hunt ve Wheeler, 2018; Maclean, 2015).

Muhafazakâr Kabinenin büyük çoğunluğu kalma kampını desteklerken altı ismi ayrılık kampını desteklemiştir. Parlamento başkanı Chris Greylong, Kültür Bakanı John Whittingdale, Kuzey İrlanda Bakanı Theresa Villiers, Adalet Bakanı Michael Gove, Çalıştırma Bakanı Priti Patel ve Eski Londra Başbakanı Boris Johnson ayrılık kampını destekleyen kabine üyeleri arasındadır (EU vote: Where the cabinet and other MPs stand, 2016: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946>).

Tablo 5: AB Üyelik Referandumda Milletvekillerinin Tutumları

Partiler	Kalma	Ayrılma
Muhafazakâr	185	138
İşçi Partisi	218	10
İskoç Ulusal Partisi	54	0
Liberal Demokratlar	8	0
Demokratik Birlik Partisi	0	8
Sinn Féin	4	0
Sosyal Demokrat İşçi Partisi	3	0
Plaid Cymru	3	0
Diğer	4	2

Kaynak: EU vote: Where the cabinet and other MPs stand, 2016: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946>

Tablo: 5'den anlaşıldığı üzere Avrupa Birliği üyeliği konusu partileri aşan bir konu haline gelmiş nerdeyse her partiden çatlaklar olmuştur ama en fazla çatlak bizzat genel başkanının ülkeyi referanduma götürdüğü Muhafazakâr partide gerçekleşmiştir.

3.4.1.3. Karar Öncesi Dış Tepkiler

Brexit Referandumu dünya çapında etki yapmış birçok ülke liderleri ve siyasetçiler bu konuda yorum yapmış bazıları referandumdan çıkmasını istedikleri sonuçları açıklamışlardır. Bu bölümde bu tepkilerden bazılarında bahsedilecektir.

Referandum bizzat Avrupa Birliği’ni ilgilendirdiği için AB liderlerinden başlayacak olursak, Polonya Cumhurbaşkanı Andrzej Duda “Birleşik Krallık’ın birlikten ayrılması Polonya’nın çıkarları arasında değildir, bizce bu büyük bir krize hatta birliğin çöküşüne bile sebep olabilir, biz referandumda Britanya halkının kalmayı seçmelerini istiyoruz” diyerek kalma kampını desteklediğini açıklamıştır (Holehouse, 2016a).

ek Cumhuriyeti Başbakanı Bohuslav Sobotka ise Cameron’u desteklemiş, ek Cumhuriyeti’nin de Birleşik Krallık’ın izlediği yolu izleyebileceğini söylemiştir. “Eğer Birleşik Krallık Avrupa Birliği’nden ayrılırsa biz de birkaç yıl içinde Avrupa Birliğinden ıkışı tartışmaya başlayabiliriz” demiştir (Holehouse, 2016b).

Hollanda’nın sağcı popülist siyasetçisi, aynı zamanda koyu bir Müslüman karşıtı olan Geert Wilder ise “1940’larda olduğu gibi, Britanya bir kez daha Avrupa’nın totaliter bir canavardan kurtulmasına yardımcı olabilir, bu seferki canavara Brüksel diyorlar” diyerek Avrupa Birliği karşıtlığını ifade etmiş ve Birleşik Krallık’ı çıkış için desteklemiştir (Foster ve Boztaş, 2016).

İsveç Dış İşleri Bakanı Margot Wallström referandumun bir dağılma etkisi (spillover effect) olacağını, çıkış olsa da olmasa da diğer ülkeleri olumsuz etkileyeceğini söylemiştir. “Birleşik Krallık birlikten çıkarsa diğer ye ülkeler biz de referandum yapalım veya çıkalım diyeceklerdir, Birleşik Krallık birlikte çıkmazsa diğer üyeler biz de reform talep edelim biz de ayrıcalıklı statü elde edelim diyeceklerdir” diyerek referandumun her hlkrda olumsuz bir kıvılcıma sebep olacağını açıklamıştır (Dearden, 2016).

Avrupa kıtası dışındaki liderlerden ise ABD eski Başkanı Barack Obama “dost acı söyler” diyerek Birleşik Krallık’ı çıkış konusunda uyarımıştır. Brexit’in Birleşik Krallık’ı ticaret görüşmelerinde sıranın en sonuna götüreceğini vurgulamıştır (Asthana ve Mason, 2016). ABD’nin halihazırdaki Başkanı Donald Trump ise “zellikle bir g krizi çılgınlığı” zamanında Birleşik Krallık için en mantıklı kararın Brexit olacağını söyleyerek Birleşik Krallık’ın üyelikten çıkışını açıkça desteklemiştir (Oli Smith, 2016).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliğinden ıkmasının “Rusya’nın bir meselesi” olmadığını, Birleşik Krallık halkının bileceği bir iş olduğunu söylemiştir. Ayrıca David Cameron’un üyelik referandumu Avrupa’yı şantaj için kullandığı yorumunu da yapımıştır (Worley, 2016). Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ise Avrupa’yı birleşik görmek istediklerini Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nde kalmasını desteklediklerini duyurarak, kalma kampını açıkça destekleyen liderlerden olmuştur (Bounds, 2015).

3.4.1.4. Medya

Lamond ve Raid (2017: 54), Loughborough Üniversitesi Kültür ve İletişim Araştırmaları Merkezi'nin, Brexit süresince medyanın taraflarını analiz ettikleri çalışmayı özetlemiştir. Buna göre; The Sun, The Daily Mail, The Daily Telegraph, The Daily Star çıkış kampını destekleyen medya organlarıdır. The Times, The Daily Mirror, The Guardian, The Financial Times, The Mail on Sunday ise kalma kampını destekleyen medya organlarıdır. Geleneksel Medya çıkış kampına daha çok destek vermiştir. Ayrıca ayrılma kampı etkili reklamlar kullanmış sosyal medyada daha etkili varlık gösterebilmişlerdir (Smith, 2017: 10).

3.4.2. Argümanlar

Referandum kampanyası süresince hem kalma tarafını hem de çıkma tarafını destekleyen birçok argüman ileri sürülmüştür. Genel argümanların yanında birçok kişisel argümanlar dahi öne sürülmüştür. Birçok siyasetçi, bilim adamı, gazeteci ve sanatçı kalmayı ya da çıkmayı destekleyecek söylemlerde bulunmuşlardır. Kısacası iki cephe de argüman sıkıntısı çekmemiştir denebilir. Bu bölümde kalmayı ya da çıkmayı destekleyen her argümandan bahsedilmeyecektir. Tarafların argümanlarının tarafsız bir şekilde ortaya konulabilmesi amacıyla referandum taraflarının resmi kampanya yürütücüleri olan Britain Stronger in Europe ile Vote Leave'in resmi argümanlarına odaklanılacaktır.

Hem çıkış hem de kalma yanlısı argümanlarda en çok öne çıkan konu ekonomik meselelerdir. İki tarafta argümanlarının büyük bölümünü ekonomik veriler üzerinden temellendirmiştir. Örneğin çıkış cephesi AB'den çıkışın ülkeyi ekonomik anlamda rahatlatacağını iddia ederken, kalma cephesi AB'den çıkıldığı ekonominin kötü bir hal alacağını ileri sürmüştür. Tabi ki bu argümanları verilere dayandırarak savunmuşlardır. Çıkış cephesinde ekonomik meselelerden ayrı göç ve göçmenler meselesi de en az ekonomik meseleler kadar konuşulmuştur. Şimdi bu argümanlara bakılacaktır.

3.4.2.1. Kalma Argümanları

AB üyelik referandumunda kalma yanlısı kampanyanın resmi yürütücüsü olan Britain Stronger in Europe'nin birlikte kalmaya yönelik tüm argümanlarının bulunduğu "Why Britain Stronger in Europe (Britanya neden Avrupa'da daha güçlü?)" ((t.y.), https://www.strongerin.co.uk/for_campaigners#wZsZB6VdXfy8LCAP.97) isimli rapora raporuna göre:

- Avrupa'nın ve tek pazarın parçası olmak ticareti ve yatırımları kolaylaştırmaktadır. Düşük fiyatlar, ticaretin ve yatırım artmasıyla her ev yılda ortalama 3 bin sterlin AB üyeliğinden faydalanmaktadır.
- Avrupa Birliği, Birleşik Krallık'ın en büyük ticaret ortağıdır, ihracatının %44'üne karşılık gelmektedir.
- 500 milyon tüketiciye sahip tek pazar, Birleşik Krallık şirketlerine büyüme ve daha fazla insan çalıştırma imkânı sağlamaktadır. İki yüz bin Birleşik Krallık işletmesi AB ile ticaret yapmaktadır.
- Birleşik Krallık yalnızca tek pazardan değil, Avrupa Birliği'nin elliden fazla ülkeyle yaptığı ticaret anlaşmalarından da faydalanmaktadır.
- Tüm bu yatırımlar ve ticaret yeni iş imkanları da oluşturmaktadır. Birleşik Krallık'taki 3 ila 4 milyon arasındaki iş AB ile olan ticaretle ilgilidir. Tek Pazar genişledikçe, 2030'a kadar 790 bin yeni iş imkânı ortaya çıkacaktır.
- Birleşik Krallık'a 2004-2014 arasında Avrupa ülkelerinden her yıl ortalama 24 milyar sterlin yatırım gelmektedir.
- Birleşik Krallık terör, organize suçlar gibi problemlere AB ile ortak çalışarak daha iyi karşılık verebilme, önleme faaliyeti yürütebilmektedir. AB ülkeleri Avrupa Tutuklama Emri (European Arrest Warrant) ile uzun ve karmaşık suçlu iadesi prosedürlerinden olmadan hızlıca suçlu iadesi yapabilmektedir.

Raporda ayrıca çıkış yanlıları tarafından AB üyeliğine alternatif olarak gösterilen Norveç Modeline de değinilmiştir. Onlara göre Norveç Modeli çok daha kötüdür çünkü Birleşik Krallık'ın AB kurallarına, kurallar üzerinde söz hakkı olmadan uyacağı anlamına gelmektedir. AB bütçesine katkı sağlayacak, düzenlemelerine ve kurallarına uyacak fakat birlik üyesi olmadığı için ne kurallar ne düzenlemeler ne de bütçe üzerine söz söyleme hakkı olacaktır.

3.4.2.2. Çıkış Argümanları

AB üyelik referandumunda çıkış yanlısı kampanyanın resmi yürütücüsü olan Vote Leave grubunun birlikten ayrılmaya yönelik tüm argümanlarının bulunduğu "Why should we Vote Leave on 23 June? (23 Haziran'da neden ayrılma oyu vermeliyiz?)" (Why should we Vote Leave on 23 June? (t.y), <http://view.publitas.com/vote-leave/why-vote-leave-1/page/1>) isimli rapora raporuna göre:

- Birleşik Krallık Birliği üye olduğu 1973'den beri yarım trilyon sterlinden daha fazla para birliğe göndermiştir. AB, Birleşik Krallık'a haftada 350 milyon sterlin paraya mal olmaktadır, bu tam teşekküllü bir hastane parasıdır. Yılda ise 20 milyar sterlin paraya mal olmaktadır, bu ise İngiltere'deki tüm okulların bütçesinin yarısı etmektedir.

- AB'den Birleşik Krallık'a her yıl yarım milyon göçmen gelmektedir. Bu her yıl New Castle şehri büyüklüğünde insan demektir.
- AB Mahkemeleri Birleşik Krallık'ın terör şüphesi AB vatandaşlarını sınır dışı etmesine izin vermemektedir.
- Euro Bölgesi çoğunlukta, Birleşik Krallık azınlıktadır. Birleşik Krallık her zaman her kararda azınlıkta bırakılmıştır.
- Birleşik Krallık şirketlerinin %5'i AB'ye ihracat yaparken, %100'ü Brüksel'in "ağır bürokrasisine" uymak zorundadır. Bu brokratik işlemler küçük işletmelere pahalıya mal olmaktadır.
- Birleşik Krallık hâlihazırda İzlanda'dan Rusya'ya kadar uzanan bir serbest ticaret bölgesini içinde bulunduğu için ayrıldıktan sonra da ticarete serbestçe devam edebilecektir ve ayrıldıktan sonra çıkış şartlarını Birleşik Krallık'a en faydalı olacak şekilde görüşecektir.

Raporda Türkiye'nin AB üyeliği ihtimali de çıkış için bir argüman olarak kullanılmıştır. AB'nin 9 üye ile başladığı şimdi 28 üyeye ulaştığı sürekli genişlediğinden bahsedilmiştir. 76 milyon nüfuslu Türkiye'nin de girmesiyle yeni göçlerin geleceğinden bahsedilmiştir.

Kalma yanlıları Birleşik Krallık'ta 3 ila 4 bin arası işin AB ile alakalı olduğu söylemektedirler, fakat birlikten çıkıldığı takdirde bu işlerin ne kadarının tehlikeye gireceğine yönelik bir kanıt yoktur. Diğer yandan Ayrılık yanlıları Birleşik Krallık'a Avrupa'dan gelen göçlerden bahsetmiştir ama bu tek taraflı bir bakış açısıdır. Çünkü AB üyesi ülkelerde yaşayan hatırı sayılır Birleşik Krallık vatandaşı da mevcuttur. Yaklaşık 1,4 milyon Birleşik Krallık vatandaşı da Avrupa Birliği ülkelerinde yaşamaktadır. (EU Membership: Reasons For And Against Leaving, 2015, <https://news.sky.com/story/eu-membership-reasons-for-and-against-leaving-10358558>)

Aslında bu göçmenlere yönelik rahatsızlığın asıl kaynağı da ekonomiktir. Başlarda problem olarak görülmeyen göçmen akışı ekonomik problemler ve işsizlik arttıkça problem olarak görülmeye başlanmıştır. Göçmenler halkın gözünde ülkedeki işsizliğin sebebi olarak görülmeye başlanmıştır, yersiz bir endişe olduğunu söylemek doğru olmayacaktır zira 2009'da 278 bin Birleşik Krallık vatandaşı işini kaybederken, çalışan göçmenlerin sayısı 214 bine çıkmıştır. Aslında bu Birleşik Krallık'ın 2004'de yaptığı bir tercihten kaynaklanmaktadır. Öyle ki 2004 yılında, AB'ye 10 yeni ülke girdiğinde mevcut üye ülkeler yeni üye ülkelere gelecek olan iş gücünü 7 yıla kadar kabul etmeme politikası izlemişlerdir. Fakat o dönem işgücü kıtlığı çeken Birleşik Krallık o ülkelere gelecek olan işgücü hemen kabul etmeyi seçmiştir. Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkelere gidemeyen tüm göçmenler Birleşik Krallık'a yönelmiştir ve yıllar sonra Birlikten çıkışın en güçlü argümanlarından olan göçmen problemi ortaya çıkarmıştır (Shapiro, 2016: 90-91).

Tablo 6: Referandum Argümanlarının Karşılaştırılması

Konular	Ayrılma Cephesi Argümanı	Kalma Cephesi Argümanı
Göç	Birleşik Krallık Birlikte ayrılmadığı sürece göçü kontrol edemez.	Birlikten Ayrılmak problemi çözmeyecektir çünkü kıtadaki sınır kontrolü Fransa'dan Birleşik Krallık'a gelecektir.
Suç	Avrupa Tutuklama Emri sayesinde suçlular başka ülkelerde düşük cezalar alabilmektedir.	Avrupa Tutuklama Emri sayesinde suçlular kaçınca ülkeye geri getirilmektedir.
Ticaret	Birlikten ayrılma Çin, Hindistan gibi büyüyen pazarlara yoğunlaşmamıza imkân verecektir.	Birleşik Krallık'ın ihracatının %44'ü Avrupa ülkelerine gitmektedir.
Hukuk	Birçok Birleşik Krallık yasası Brüksel'den dikte edilen kurallar tarafından etkisiz hale gelmektedir.	Avrupa Komisyonu'nun tarafından belirlenen yasalar abartılmaktadır.
İş	İşlerin kaybedileceği tehlikesi abartılmaktadır.	3 ile 4 milyon iş AB ile ilişkilidir ve ayrılma durumunda bu işlerin geleceği belirsiz olacaktır.
Finans	Londra önde gelen finans merkezlerinden biri olmaya devam edecektir.	Çıkma durumunda Bankalar Birleşik Krallık'tan ve Londra'dan ayrılacaktır.
Egemenlik	Birleşik Krallık Parlamentosu'nun artık bir egemenliği kalmamıştır.	Globalleşen dünyada, her ülke diğer ülkelerle yakın iş birliği içinde olmalıdır.
Savunma	Birleşik Krallık'tan yakında AB Ordusuna katkı yapması istenecektir. Bu Birleşik Krallık bağımsız ordu gücüne zarar verecektir.	Avrupa ülkelerinin DAES gibi, yeniden dirilen Rusya gibi ortak problemleri vardır. Bunlar için ortak çalışmak ne doğru yöntemdir.

Kaynak: Riley-Smith, 2016

3.5. Anketler

Kamuoyu nabzını ölçmek için neredeyse her ülkede etkin olarak kullanılan anket uygulaması, Birleşik Krallık'ın üyelik referandumunda da çokça kullanılmış, bu anketlerin tahminleri hem kampanya süresince hem de kampanyanın öncesinde büyük etkiler oluşturmuştur, öyle ki David Cameron'un referandumu bir an önce yapmayı istemesinin sebeplerinden biri de anketlerde kalma seçeneğinin önde gözükmesidir ve bu durumun değişmeden referanduma yansiyabilmesi için referandumun olabilecek en yakın tarihte yapılmasını uygun görmüştür.

Bu bölümde çeşitli firmalar tarafından yürütülmüş olan hem hükümeti hem de kamuoyunu etkileyen AB üyelik anketlerinden bahsedilecektir. Anketler 2012'den 2015'e kadar yapılan anketler ile Eylül 2015 ile Haziran 2016'da arasında yapılan anketler olarak iki ayrı tabloya şekilde bölünecektir.

Tablo 7: 2012-2015 Arası Yougov Referandum Anketleri

Anket Tarihi	AB'den ayrılmak %	AB üyesi olarak kalmak %	Oy vermeyi düşünmüyor %	Kararsız %
21 Şubat 2012	48	30	6	17
17 April 2012	49	31	6	14
1 Haziran 2012	48	31	6	16
28 Eylül 2012	47	33	7	14
27 Şubat 2013	42	36	6	16
31 Mayıs 2013	43	35	5	17
30 Ağustos 2013	44	35	6	15
20 Aralık 2013	42	35	7	16
27 Şubat 2014	39	40	5	16
6 Mayıs 2014	38	39	6	17
31 Temmuz 2014	40	38	6	16
26 Kasım 2014	43	38	4	15
6 Ocak 2015	40	40	4	16
28 Nisan 2015	33	47	3	17

Kaynak: If there was a referendum on Britain's membership of the EU, how would you vote? (t.y), <https://whatukthinks.org/eu/questions/if-there-was-a-referendum-on-britains-membership-of-the-eu-how-would-you-vote-2/>

Tablo 7'de 2012-2015 yılları arasında YouGov şirketi tarafından yürütülen anketlere bakıldığında AB'den ayrılma referandumunun Birleşik Krallık halkının büyük bir bölümünde yıllardır beklendiği görülmektedir. Fakat başlarda desteği yüksek olan ayrılma fikri 2016'ya doğru gelindiğinde desteği azalmıştır, 2015 sonrasında AB'de kalma düşüncesi destek toplamaya başlamıştır.

Tablo 8: Eylül 2015- 22 Haziran Arası Referandum Anketleri

Anket Tarihi / Anket Yürütücüsü	AB üyesi olarak kalmak %	AB'den ayrılmak %	Kararsız %
6 Eylül 2015/ ORB	55	45	0
13 Eylül 2015/ ICM	43	40	17
12 Ekim 2015/ YouGov	43	41	16
19 Ekim 2015/ Ipsos MORI	52	36	12
1 Kasım 2015/ ICM	44	38	18
19 Kasım 2015/ ORB	48	52	0
6 Aralık 2015 / ICM	43	39	17
13 Aralık 2015/ ComRes	56	35	8
10 Ocak 2016/ ICM	44	38	18
21 Ocak 2016/ ORB	52	48	0
14 Şubat 2016/ ComRes	49	41	10
16 Şubat 2016/ Ipsos MORI	54	36	10
6 Mart 2016/ Populus	49	35	14
14 Mart 2016/ ORB	47	49	4
3 Nisan 2016/ ORB	51	44	5
18 Nisan 2016/ Ipsos MORI	49	39	12
12 Mayıs 2016/ Kantar	38	41	21
17 Mayıs 2016/ ComRes	52	41	7
22 Haziran 2016/ YouGov	51	49	0
22 Haziran 2016/ Ipsos MORI	49	46	5
22 Haziran 2016/ ComRes	48	42	10
22 Haziran 2016/ Populus	55	45	0

Kaynak: Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?(t.y), <https://whatukthinks.org/eu/questions/should-the-united-kingdom-remain-a-member-of-the-eu-or-leave-the-eu/>

2015 ve sonrasında yapılan anketler incelendiğinde ise AB'de kalma fikrinin daha çok desteklendiği görülmektedir, özellikle AB ile yeniden görüşmelerin yapıldığı dönemdeki anketlerde AB'de kalma seçeneğinin üstünlüğü gözükmemektedir. David Cameron'un bu nedenle referandumu

uzatmak istemediği daha önce de söylenmişti. Referandumdan bir gün önce yapılan anketlere bakıldığında ise referandum sonucunu tahmin edebilen bir anket görülmemektedir. Aksine Ipsos Mori, Comres, Populus gibi şirketlerin 22 Haziran anketlerinin referandum sonucundan çok uzak tahminlere sahip olduğu görülmektedir. Referandum anketlerinin sonucu tahmin etme konusunda başarısız olduğu açıktır ama hem hükümeti hem de kamuoyunu kampanya süresince büyük ölçüde etkilediği de bir gerçektir.

Referandum anket şirketlerinin tahminlerinden yani beklenenden çok farklı çıktığı için sonuç tüm ülkede şok etkisi yaratmıştır ve Britanyalılar, anket şirketlerini bu şokun sorumlusu olarak görmüşlerdir, anket şirketlerine tepki göstermişlerdir. Anketlerin başarısızlığı büyük boyutlardadır öyle ki referandum sorusu belirlendikten sonra yapılan 168 anketten sadece 55'i ayrılma kararının çıkacağını bilmiştir. 55 anketten de sadece 16'sı 52/48 oranını yakalayabilmiştir, bu da başarısızlığın boyutlarını göstermek açısından önemlidir (Duncan, 2016).

Brexit sonuçları anket şirketlerinin son yıllardaki başarısız tahminlerinin sadece bir örneğidir. Daha önce 2014 İskoçya referandumunun sonucunu da yanlış tahmin etmişlerdir, 2015 Birleşik Krallık Genel Seçimlerinde de Muhafazakâr Parti'nin tek başına iktidara gelebileceğini tahmin etmekteydiler, 2015 seçimlerinde Muhafazakâr Parti'nin iktidarına “sürpriz bir sonuç” olarak değerlendirilmesinin sebebi de budur. Ayrıca anket şirketleri 2016 ABD seçimlerinde de yanılmıştır, Bernie Sanders- Hilary Clinton ön seçiminde, Donald Trump- Hilary Clinton yarışında da sonucu doğru tahmin edememişlerdir (Edwards, 2016; Saiidi, 2016).

Peki anketler neden başarısız olmuştur? Böylesine bir bilgi çağında, anketler neden sonuçları doğru tahmin edememiştir? Birleşik Krallık'ta merak edilen bu konuya bazı anket şirketleri özeleştiride bulunarak cevaplar vermiştir. SurveyMonkey firmasının araştırma müdürü Jon Cohen'e göre özellikle genç kesimin referanduma beklentiden yüksek katılım oranı ile Jo Cox cinayeti nihai sonuçlar ile anket sonuçları arasındaki uyumsuzluğun sebebidir (Saiidi, 2016). YouGov firmasının araştırma müdürü Antony Wellse göre ise şirketler ulaşılması zor seçmenlere ulaşamadığı için, sadece örnek seçmene anket yapmayı yeterli gördüğü için, katılım düzeyleri modellemelerini yanlış yaptığı için (anketlerde tahmin edilenden yüksek katılım gerçekleşmiştir) ve son olarak kararsızların oylarının dağıtımında yanlış modellemeler kullanıldığı için anketler başarısız olmuştur (Edwards, 2016).

Anketlerin sadece Brexit oylamasında değil son yıllarda başka ülkelerde de tahminlerinde başarısız olduğu görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki veri sağlama konusunda iyi olsalar da seçim anketlerinin tahminlerine %100 bir güven doğru değildir. Seçim anketlerine göre karar almanın Brexit referandumunda görüldüğü gibi ters etkileri olabilmektedir.

3.6. Referandum Sonuçları

23 Haziran 2016 Perşembe günü yapılan Birleşik Krallık, Avrupa Birliği Üyelik Referandumunda, 33.551.983 geçerli oyun 17.410.742'si yani %51,9'u AB'den Ayrılma yönünde, 16.141.241'i yani %48,1'i ise AB'de kalma yönünde sonuçlanmıştır. Referanduma katılım oranı ise %72,2'dir (EU referendum results (t.y), <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>).

Brexit Referandumunu %72,2 oranıyla son yılların en büyük katılım oranına sahip seçimdir. 1992 seçimlerinden beri Birleşik Krallık seçimlerindeki en yüksek katılım oranına sahiptir. Üyelik referandumu katılım oranı, oran olarak ikinci sırada olsa da kullanılan oy sayısı bakımından birincidir, 33 milyon oy ile Birleşik Krallık tarihinde yapılmış en büyük seçimdir (Goodwin ve Heath, 2016: 325).

Tablo 9: Büyükşehirlere Göre Referandum Sonuçları

Şehirler	Kalma %	Ayrılma %	Katılım %
Londra	75,3	24,7	73,6
Birmingham	49,6	50,4	63,8
Liverpool	58,2	41,8	64,1
Nottingham	49,2	50,8	61,8
Sheffield	49,0	51,0	67,3
Bristol	61,7	38,3	73,2
Glasgow	66,6	33,4	56,2
Leicester	51,1	48,9	65,2
Edinburg	74,4	25,6	73,0
Leeds-Bradford	50,3	49,7	71,4
Southampton	46,2	53,8	68,1
Manchester	60,4	39,6	59,8
Newcastle	50,7	49,3	67,7

Kaynak: EU referendum result visualisations (t.y), <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-result-visualisations>

Yukarıda referandum sonuçları gösterilen 13 büyük şehirden 9'u kalma yönünde karar verirken kalan 4 büyük şehir ayrılma yönünde karar vermiştir. Özellikle Birleşik Krallık'ın başkenti ve en büyük şehri ayrıca dünyanın önde gelen finans merkezlerinden biri olan Londra'da ezici bir oranla üyeliğe devam kararı çıkmıştır.

Londra'nın özellikle "ayrılma kararının finans merkezi pozisyonuna zarar vereceği" gibi ekonomik argümanlardan etkilendiği görülmektedir. Ayrıca büyük şehirlerin sonuçları anket firmalarının neden sonucu tahmin edemediğini de açıklamaktadır, YouGov firmasının araştırma müdürü Antony Wellse'in de dediği gibi taşra bölgelere ulaşılmaması, anketlerin daha çok kalma kararının baskın olduğu büyük şehirlerde yapılması anket firmalarının hatalardan biridir.

Tablo 10: Birleşik Krallık'ı Oluşturan Bileşen Ülkelere Göre Referandum Sonuçları

Bileşen Ülkeler	Kalma %	Ayrılma %	Katılım %
İngiltere	46,62	53,38	73,0
Kuzey İrlanda	55,8	42,2	69,3
İskoçya	62,0	38,0	67,2
Galler	47,5	52,5	71,7

Kaynak: EU referendum result visualisations (t.y), <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-result-visualisations>

Tablo 11: Ayrılma Oyu Verenlerin Sebepleri

Sebepler	Oranlar %
Gücü Brüksel'den geri almak için (Egemenlik)	54
Göç düzeyi için daha iyi olacağı için	24
Ayrılma kampanyası daha iyi vaatler sunuyor	8
Ekonomi için daha iyi	7
David Cameron, George Osborne ve Jeremy Corbyn tarafından yönetilen bir kampanyaya oy vermem	2
Diğer	3
Bilmiyorum	1

Kaynak: What was the main reason why you decided to vote for the UK to leave the EU? (t.y), <https://whatukthinks.org/eu/questions/what-was-the-main-reason-why-you-decided-to-vote-for-the-uk-to-leave-the-eu/#>

Tablo 12: Kalma Oyu Verenlerin Sebepleri

Sebepler	Oranlar %
Gücü Brüksel'den geri almak için (Egemenlik)	1
Göç düzeyi için daha iyi olacağı için	1
Ayrılma kampanyası daha iyi vaatler sunuyor	15
Ekonomi için daha iyi	64

Tablo 12: (Devamı)

Oranlar%	Sebepler
Michael Gove, Boris Johnson ve Nigel Farage tarafından yönetilen bir kampanyaya oy vermem	8
Diğer	7
Bilmiyorum	1
Diğer Tarafı Sevmiyorum	2

Kaynak: What was the main reason why you decided to vote for the UK to remain in the EU? (t.y)
<https://whatukthinks.org/eu/questions/what-was-the-main-reason-why-you-decided-to-vote-for-the-uk-to-remain-in-the-eu/>

Tablo 10'a göre, Birleşik Krallık'ı oluşturan 4 ülkeden ikisi Kuzey İrlanda ve İskoçya AB üyeliğine devam demesine rağmen, Birleşik Krallık genelinde ayrılık kararı çıktığı için Birlikten ayrılacaktır. Bu da bir sonraki bölümde görüleceği gibi itirazlara ve ayrılma sözlerine yol açacaktır. Referandum sonuçlarıyla ilgili ilginç bir istatistik ise 50 yaşının altındakilerin çoğunluğu kalma yönünde oy verirken, 50 yaşının üstündekilerin çoğu ayrılma yönünde oy vermiştir (Kelemen, 2016: 145).

Tablo 11 ve Tablo 12'nin verilerine göre Ayrılma Kampanyasının egemenlik ve göç argümanları Birleşik Krallık'ın ayrılma kararı vermesindeki en büyük sebeplerden ikisidir. Referandumda, Avrupa Birliği'nin Birleşik Krallık'ın egemenliğini kısıtladığı ve egemenliği geri almanın yolunun birlikten ayrılmaktan geçtiği fikri başarılı olmuştur. Ayrılma Kampanyasının resmi temsilcisi Vote Leave grubunun sloganı da "Vote Leave, Take Control (kontrolü ele al)" zaten egemenlik vurgusu yapan bir slogandır. Birleşik Krallık halkı Brüksel yasalarının ülkelerinde uygulanmasını istememiştir.

Göç meselesinde ise Kalma Kampanyasının Birleşik Krallık halkının en çok ilgilendiği göç meselesinin üzerine çok düşmemesi, göç konusunda endişeleri olanlara tatmin edici cevaplar verememesi, göç konusundan rahatsızlık duyan kesimleri ayrılma kampına yöneltmiştir. Kalma Kampanyasının en çok üstüne düştüğü ekonomik argümanlar ise, kalma kararı verenlerin ana sebebi olsa da ayrılma yanlılarını ikna etmekte pek bir başarılı sergilediği görülmektedir

3.7. Referandumun Etkileri ve Referanduma Yönelik Tepkiler

Birleşik Krallık üyelik referandumundan ayrılma kararı çıkması hem ülke içinde hem de ülke dışında şok etkisi yaratmıştır. Bu şok etkisinin sebebi ise anketlerin referandumdan üyeliğe devam

kararı çıkacağını tahmin etmesidir. Bu bölümde hem ülke içinde hem de ülke dışında yaşanan siyasi ve ekonomik etkiler ile referandum sonucuna dünya çapında önemli isimlerden gelen tepkilerden bahsedilecektir.

3.7.1 Ülke İçindeki Etkiler

Referandum sonucu referandumdan kalma kararı çıkmasını bekleyen bazı kalma yanlısı kesimlerde öfkeye neden olmuş ve referandumun hemen ertesi gününde ülkede referandumu protesto eden bazı gösterilere yol açmıştır. 24 Haziran 2016 günü çoğunluğu gençlerden oluşan birçok protestocu referandum sonucunu ve yolsuzluk iddialarını protesto etmek için Parlamento binası önünde toplanmıştır. Elleri tuttukları “Benim oyum nerede”, “Benim geleceğim, benim kararım” ve “Ben Britanyalı değilim, ben Avrupalıyım” yazılı pankartlardan protestonun mesajları anlaşılabilir (Worley ve Forster, 2016).

Ayrıca yeni bir referandum çağrıları da yine seçimin ertesi gününde başlamıştır. Birleşik Krallık'ta Hükümet, 10 bin imzayı geçen her dilekçeye cevap vermek zorundadır. Parlamento ise 100 bin imzayı geçen her dilekçeyi görüşmek zorundadır. Bu yüzden referandumun hemen ertesinde yeni bir referandum için imza kampanyası başlatılmıştır. İmza sayısı bir gün içinde imza sayısı 1 milyonu geçmiştir fakat daha sonra 77 bin imza sahtelik yüzünden iptal edilmiştir (Brexit: 77,000 fraudulent signatures removed from petition for second EU referendum, 2016, <http://www.abc.net.au/news/2016-06-27/second-eu-referendum-brexit-petition-investigated-for-fraud/7548284>). İmza sayısı 4,1 milyona ulaştığı sırada Birleşik Krallık hükümeti tüm imzacılara referandumun “tekrarı olmayacak olan bir oylama” olduğunu söyleyen bir e-mail atarak ikinci referandum talebini reddetmiştir (Brexit: Petition for second EU referendum rejected, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36754376>).

Referanduma yabancı müdahalesi olduğu yönünde bir iddia ise Parlamento'daki Kamu Yönetimi ve Anayasal İşler Komitesi'nden gelmiştir. Komiteye göre, oy vermek için vatandaşların kayıt olduğu sitenin son kayıt gününde çökmesinde ve Seçim Komisyonu'nun da bu yüzden kayıt tarihini ertelemek zorunda kaldığı olayda Çin ve Rusya gibi yabancı hükümetlerin parmağı olduğunu iddia etmiştir (Syal, 2017). Fakat bu müdahalenin seçime nasıl etki ettiğine dair bir açıklama yapılmamıştır.

Brexit'in ülke içindeki etkilerinden biri de ülkeyi referanduma götüren Başbakan David Cameron'un başarısızlık sonucunda istifa etmesi olmuştur. David Cameron hesaplarını yanlış yapmıştır ve Harold Wilson'un aksine başarısız olmuştur. Referandumun ertesinde yaptığı konuşmada “*Britanya halkı AB üyeliğinden ayrılmak istedi ve buna saygı duyulmalı...*

Referandumda özellikle parti farklılıklarını bir kenara bırakıp yanımda olan herkese teşekkür ediyorum, ayrıca ayrılma kampanyasını yürütenleri de tebrik ediyorum... Bu ülkeye altı yıldır başbakanlık yapmaktan büyük onur duymaktayım, fakat benim ülkeyi sonraki hedefine götüreceğim lider olmam doğru olmayacaktır. Ülkenin bu kararı yürütecek yeni bir lidere ihtiyacı vardır” diyerek Başbakanlıktan istifa etmiştir (David Cameron resigns: The Prime Minister's resignation speech in full, 2016, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/david-cameron-resigns-brexiteu-referendum-result-watch-read-speech-in-full-a7099981.html>).

Referandumun önemli etkilerinden biri de İskoçya bağımsızlık sorununu tekrardan gündeme getirmesi olmuştur. Hatırlanacağı üzere İskoçya 2014’de bağımsızlık referandumuna gitmiş fakat %55 ile hayır kararı çıkmıştır. Fakat İskoçya’da %62 ile üyeliğe devam kararı çıkmasına rağmen Birleşik Krallık’tan ayrılma kararı çıkınca bağımsızlık tartışmaları yeniden alevlenmiştir. İskoçya Başbakanı Nicola Sturgeon üyelik referandum sonucunu İskoçya’yı iradesinin dışında AB’den çıkaracağı için “demokratik olarak aşağılayıcı” bulmuştur. Onlara göre bu referandum, İskoçya’nın kendi işlerini belirleme kabiliyetini Birleşik Krallık’ın nasıl sınırladığını göstermiştir. Bu yüzden İskoçya hükümeti hem AB üyeliğinin Birleşik Krallık’tan bağımsız şekilde nasıl devam ettirebileceğini araştırmaya başlamış hem de yeni bir bağımsızlık referandumu sözü verilmiştir (Curtice, 2016; McCormick, 2016).

Grafik 1: Referandum Sonuçlarının Birleşik Krallık Pazarına Etkisi

Kaynak: Russell ve Lee, 2016

Referandumdan en fazla ise piyasalar ve ekonomi etkilenmiştir. Grafik 1’den anlaşıldığı gibi referandum günü olan Perşembe ile referandumdan sonraki gün olan Cuma arasında Birleşik Krallık piyasasında sert bir düşüş yaşanmıştır. Yatırımcılar anketlerden dolayı referandumdan kalma yönünde karar çıkacağını bekledikleri için referandum gününde piyasalarda artış yaşanmıştır fakat

referandum sonucu belli olunca yani bir sonraki günde piyasaların beklentisinin aksine karar çıktığı için keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Grafik 2 ve Grafik 3’de ise Referandum sonucunun dolar karşısında sadece Pound’un değil aynı zamanda Euro’nun da değer kaybetmesine sebep olduğu görülmektedir. Pound’da gerçekleşen bu düşüş çok ciddidir, öyle ki son 33 yılın en düşük seviyesine inmiştir (Brexit: Key questions after Britain's vote to exit the EU, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36637915>).

Grafik 2: Referandumun Pound’a Etkisi (Dolar Karşısında)

Kaynak: Russell ve Lee, 2016

Grafik 3: Referandumun Euro’ya Etkisi (Dolar Karşısında)

Kaynak: Russell ve Lee, 2016

3.7.2. Karar Sonrası Dış Tepkiler

Birleşik Krallık referandumunu dünya çapında da geniş ses getirmiş birçok ülke lideri ve önemli isim referandum sonucu hakkında yorum yapmıştır. Bu bölümde Brexit'in küresel etkisini görebilmek için bu yorumlardan bazılarını değinilecektir (Brexit: World reaction as UK votes to leave EU, 2016, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36614643>; Brexit: World reacts as Britain votes to leave the EU, 2016, <https://www.aljazeera.com/news/2016/06/world-reacts-britain-votes-leave-eu-160624053949259.html>; Erdoğan: AB müzakereleri için referandum yapabiliriz, 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39394442>)

AB Komisyonu Başkanı Jean-Cloude Juncker, Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk ve Avrupa Parlamentosu eski Başkanı Martin Schulz ortak bir açıklamada “Biz şimdi Birleşik Krallık hükümetinin, Britanya halkının kararını en kısa sürede yürürlüğe koymasını bekliyoruz. Gecikme istenmeyen belirsizliklere yol açacaktır, Birleşik Krallık'ı gelecekte AB'nin yakın bir partneri olarak görmeyi umuyoruz” demiştir. Tusk ise ayrıca referandum hakkında “Seni öldürmeyen şey, seni güçlendirir” yorumunu da yapmıştır.

Almanya Başbakanı Angela Merkel “Birleşik Krallık halkının kararını üzüntüyle karşıladık, fakat karara önem veriyoruz. Bunun Avrupa'ya ve AB'nin bütünleşme sürecine darbe vuracağına şüphemiz yok” demiştir. Fransa'nın eski Cumhurbaşkanı Francois Holland “Can sıkıcı bir seçim sonucu ve hem Birleşik Krallık için hem de Avrupa için müessif bir karar, fakat seçim onların ve tüm sonuçlarını kabul ederek buna saygı duymak zorundayız. Brexit AB için zor bir test olacaktır” diye yorum yapmıştır.

Birleşik Krallık'ın AB'de kalmasını destekleyen ABD eski Başkanı Barack Obama “Birleşik Krallık halkı son sözünü söyledi ve kararını saygı duyuyoruz” demiştir. Brexit'i destekleyen ABD'nin halihazırdaki başkanı Donald Trump ise “Onlar ülkelerini geri aldılar, bu çok büyük bir şey” demiştir. İspanya Başbakanı Mariano Rajoy ise “İspanya AB'ye bağlı kalmaya devam edecektir. Biz aramızda güzel bir gelecek inşa etmeye devam edeceğiz” demiştir.

Hollandalı aşırı sağcı popülist siyasetçi Geert Wilders ile Fransız Marine Le Pen ise, Donald Trump ile birlikte Referandum sonucuna en çok sevinen isimlerden olmuşlardır. Wilders “Ne mutlu Britanyalılara, şimdi sıra bizde, Hollanda referandumu zamanı” derken, Le Pen ise “Özgürlük adına büyük bir zafer, yıllardır talep ettim, şimdi Fransa ve tüm AB ülkeleri için referandum zamanı” demiştir.

İrlanda eski Başbakanı Enda Kenny ise “Avrupa Birliğinden ayrılma kararını öğrenmekten üzüntü duyduk fakat kararlarına saygı duyuyoruz” demiştir. Çek Cumhuriyeti eski Başbakanı Bohuslas Sobotka ise AB’yi eleştirerek “Birleşik Krallık’ın kararı ciddi ve geri döndürülemez bir karardır. Avrupa Birliği ise değişmek zorundadır, sadece Birleşik Krallık ayrıldığı için değil Avrupa projesinin daha çok vatandaş desteği alabilmesi için” demiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Binali Yıldırım “AB bu gelişmeleri iyi okumalı ve gelecek planlarını gözden geçirmelidir” demiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise "Şimdi benzeri bir 'Brexit' için, biz de şu anda 16 Nisan'da bir referandum yapıyoruz. Arkasından müzakereler için de bir referandum yapma yoluna gidebiliriz ve milletimiz ne karar verirse o karara da uyarız" demiştir.

3.8. Muhtemel Gelecek Senaryoları ve Merak Edilenler Konular

Birleşik Krallık AB üyeliği referandumundan çıkış yönünde karar çıkmasının ardından Birleşik Krallık ve AB’nin geleceğinin ne olacağına dair birçok kurgu yazılıp çizilmiştir. Aslında bu tez Birleşik Krallık’ın neden referanduma gittiği sorusuna yanıt bulmak için yazılmıştır, referandum sonrası neler olacağı hem bu tezin konusu olmadığı için hem de geleceği doğru olarak bilmek mümkün olmadığı için bu tezde önemli derecede üstüne düşülmeyecektir. Fakat çok ayrıntıya girmemekle birlikte bazı gelecek senaryolarından ve en çok merak edilen önemli sorulardan bazılarına yanıt aranacaktır.

3.8.1. Senaryolar

Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması hakkında herhangi bir anlaşma olmadan çıkıştan, birçok ayrıcalık elde ederek çıkmaya kadar birçok senaryo ortaya atılmıştır. Fakat bu çeşitli senaryolar iki ana başlık altında sınıflandırılmıştır: Hard Brexit (Zorlu Çıkış) ve Soft Brexit (Yumuşak Çıkış). AB’den çıkış üzerine ortaya atılan senaryolar genelde bu iki kategoriden birine dahildir. Şunu da belirtmek gerekir ki Birleşik Krallık’ın politika yapıcılarının nasıl bir senaryo izleyeceği belli değildir ve zaten bu tezin konusu da değildir, politika yapıcılar mevcut senaryolardan birini izleyebilecekleri gibi hiç ortaya atılmamış yeni bir senaryoyu takip etmeleri de ihtimal dahilindedir. Bu notu düştükten sonra yumuşak ve zorlu çıkış seçenekleri incelenebilir.

3.8.1.1. Hard Brexit

Hard Brexit Birleşik Krallık'ın AB'den tamamen ve anlaşma yapmadan ayrılmasını ifade eder. Yani gümrük birliğinden, tek pazardan, OTP'den ve AB'ye ait diğer tüm oluşumlardan ve anlaşmalardan tamamen ayrılmak anlamına gelir. Bu senaryo her ayrılma yanlısı tarafından paylaşılmamaktadır. Özellikle ateşli ve radikal ayrılma taraflarının savunduğu senaryolar Hard Brexit sınıfına dahildir (Sims, 2016).

Birçok taraftarı olsa da bu seçenek Birleşik Krallık için doğru bir seçim olmayacağı hatta bu seçeneğin yıkıcı bir etkisi olacağı açıktır. Öyle ki bu seçenek Birleşik Krallık'ın AB'nin ticaret anlaşmalarından ve gümrüksüz ticaretinden men edilmesi anlamına gelmektedir (Aichele ve Felbermayr, 2015: 37). Bu da Birleşik Krallık ihracatının %90'ının gümrüğe vergilerine ve bürokratik prosedürlere tabii olması anlamına gelmektedir (Glencross, 2016: 48; Sims, 2016). Böyle bir senaryoyu Birleşik Krallık politika yapımcılarının takip etmesi hem faydalı olmayacaktır hem de düşük ihtimallidir.

3.8.1.2. Soft Brexit

Soft Brexit ise Birleşik Krallık'ın AB'den tamamen değil de özellikle Birleşik Krallık'a faydalı olan oluşumlardan ve anlaşmalardan mümkün olduğunca faydalanarak üyelikten çıkması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, Birleşik Krallık AB üyesi olmaz, Avrupa Konseyi'nde koltuğu olmaz, Avrupa Parlamentosundaki vekilleri ve Avrupa Komisyonunda komiserlerini kaybeder fakat tek pazara sınırsız erişimi elinde tutar (Sims, 2016).

Soft Brexit'in savunucularına göre Birleşik Krallık tek pazara erişimiyle ticaretini koruyacaktır. AB'den çıktığı için AB prosedürlerinden de kurtulacaktır ve böylece kendi gücünü kendi başına kullanabilecek, istediği ülkeyle özellikle yükselen güçlerle rahatça temas kurabilecektir (Whitman, 2016: 528). Bu seçenek için AB'nin Norveç İzlanda ve Lihtenştayn gibi ülkelerle olan ilişkisi model olarak sunulmaktadır. Bu ülkeler AB üyesi olmadıkları halde tek pazara erişimleri vardır bunun karşılığında bütçeye katkı yapmakta, bazı AB kurallarının ülkelerinde uygulanmasını kabul etmekte ve malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımını kabul etmektedirler (Glencross, 2016: 49; Sims, 2016).

Tablo 13: Alternatif Brexit Modelleri

	AB Üyeliği	Norveç	İsviçre	Kanada	Türkiye
Tek Pazar üyeliği	Tam	Tam	Kısmi	Yok	Yok
Gümrük vergisi	Yok	Yok	Yok	Düşürülmüş vergiler	Sadece Sınai mallarda yok
Serbest Dolaşım	Var	Var	Var	Yok	Yok
Gümrük Birliği	Var	Yok	Yok	Yok	Var
AB Bütçesine katkı	Var	Var	Var fakat Norveç'ten az	Yok	Yok

Kaynak: Brexit: What are the options?, 2017, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37507129>

Tabi bu hazır modellerden birini AB Birleşik Krallık'a sunacağı veya Birleşik Krallık tarafından talep edilebileceği, talebin diğer taraftan kabul edilip edilmeyeceği ihtimal dahilinde fakat kesin değildir. Zaten AB yasalarının ülkesinde uygulanmasını istemeyen Birleşik Krallık'ın hem de o yasalar üzerinde söz hakkı olmadan, tek pazara giriş karşılığında kabul etmesi Birleşik Krallık'ın yapacağı bir şey midir bunu zaman gösterecektir. Yukarıdaki seçenekler haricinde Birleşik Krallık ile AB arasında yeni bir model oluşturulması da ihtimaller dahilindedir elbette. Kesin olan tek bir şey vardır o da ayrılık görüşmelerinin zorlu geçeceği, diğer devletleri çıkmaya teşvik etmemek için AB çok az ayrıcalık vermeye çalışacak, Birleşik Krallık ise en karlı şekilde ayrılmaya çalışacaktır. Nasıl bir çıkış anlaşması olacağını zaman gösterecektir.

3.9. Merak Edilen Konular

Üyelik Referandumuna dair akıllarda birçok soru vardır, bu bölümde bu sorulardan önemli olanlarından birkaçı cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

- **Başbakan Referandum sonucuna uymak zorunda mıdır? (Bağlayıcılık)**

Birleşik Krallık Başbakanının Referandum sonuçlarını görmezden gelme hakkı vardır. Hukuki açıdan Birleşik Krallık'ta parlamento etkindir, egemendir ve referandumlar bağlayıcı değildir. Fakat siyasi açıdan referandum sonuçlarını görmezden gelmek olabirliği çok düşük bir ihtimaldir (Kelemen, 2016: 147; Siddique, 2016).

- **İkinci bir referandum olabilir mi?**

İkinci bir referandum, referandum sonuçlarının hemen ertesiinden başlayarak talep edilen bir konudur hatta bunun için 4,1 milyon imza toplanılmıştır. Hükümet imzacılara referandumun olmayacağını bildirerek taleplerini reddetmiştir. Ayrıca Theresa May göreve geldiğinde “Brexit Brexit’dir, AB’de kalma yönünde herhangi bir girişimimiz olmayacaktır” diyerek ikinci bir referandumun yapılmayacağını kesinleştirmiştir (Cowburn, 2016).

- **Birleşik Krallık ne zaman ayrılacak?**

Lizbon Anlaşması bölümünden (Bölüm 1.1.9.) de hatırlanacağı gibi, anlaşmanın 49/A maddesine göre AB’den ayrılma niyeti olan bir ülke bu niyetini konseye bildirir, bildiriden sonra taraflar arasında 2 yıl içinde bir çıkış anlaşması yapılır, eğer bu 2 yıl içinde bir çıkış anlaşması yapılmazsa 2 yılın sonunda üyelik otomatik olarak düşer. 27 Mart 2017 tarihinde saat 11:00’de Birleşik Krallık Başbakanı Theresa May AB Konseyi Başkanı Donald Tusk’a yazdığı mektupla Birleşik Krallık’ın bu niyetini bildirmiştir. Birleşik Krallık’ın anlaşıp daha önce çıkmadığı takdirde AB’den çıkış tarihi 27 Mart 2019 saat 11:00’dır. Bu iki yılın sonunda ise 2 yıllık bir geçiş dönemi (transition period) olacaktır (Hunt ve Wheeler, 2018).

- **Çıkış süreci uzatılabilir mi?**

Teknik olarak yukarıda belirtildiği gibi çıkış süresi 2 yıldır. Fakat diğer 27 ülkenin anlaştığı takdirde bu süreç uzatılabilir. AB tarafı sürecin istenmeyen belirsizliklere yol açacağı için uzatılmamasını istemektedir. Theresa May de böyle bir niyetlerinin olmadığını söylemiştir (What next for Brexit? 12 key questions answered after Theresa May took a hit from Tory rebels, 2017, <https://www.thetimes.co.uk/article/what-next-for-brexit-12-key-questions-answered-after-theresa-may-took-a-hit-from-tory-rebels-9h3fv9nqq>).

- **Görüşmeler ne zaman başlayacak?**

Brexit görüşmeleri için taraflar 19 Haziran 2017 tarihinde ilk toplantılarını yapmıştır. İlk görüşmelerin öncelikli amaçları Birleşik Krallık ile AB gurbetçilerinin durumunun ne olacağı, ayrılma için Birleşik Krallık’ın ödeyeceği para miktarı ve Kuzey İrlanda sınırının ne olacağı konularıdır. Brexit görüşmelerinden ise Muhafazakâr eski Milletvekili David Davis’in başkanlık ettiği, Savunma eski Bakanı Liam Fox ve Dışişleri Bakanı Boris Johnson’un da içinde olduğu bir yönetim departmanı sorumludur (Hunt ve Wheeler, 2018).

- **AB üyeliğinden, başka ayrılan ülke olur mu?**

Uzun vadede AB'den yeni çıkışların olup olmayacağını tahmin etmek mümkün değildir. Fakat şu an için yeni çıkışlar mümkün gözükmemektedir. Neredeyse her ülkede Avrupa şüpheli kesimler olmasına rağmen kısa vadede bu kesimlerin iktidara gelme şansları düşüktür. Ayrıca Kelemen (2016: 148)'e göre Euro bölgesindeki ülkelerin birlikten çıkışı çok maliyetli olacaktır, Doğu Avrupa'dan gelen yeni üye ülkeler ise AB'den gelen fonlara bağımlı haldedirler. Şu an için yalnızca Danimarka ve İsveç'in çıkma ihtimali düşünülebilir fakat o ülkelerde de AB'den çıkış desteği çok düşük seviyelerdedir.

- **Birleşik Krallık AB'den çıktıktan sonra tekrar girebilir mi?**

Birleşik Krallık AB'den çıktıktan sonra aynı giriş prosedürlerini tekrardan izleyerek AB'ye girebilir. Fakat Birleşik Krallık'ın tekrar üye olabilmesi için tüm üye ülkelerin onay vermesi gereklidir (Hunt ve Wheeler, 2018).

SONUÇ

Brexit referandumunu Birleşik Krallık'ın 43 yıllık AB serüveninin bitirmemiş sadece bu serüvenin sonunun başlangıcı olmuştur. Bu çalışmada Birleşik Krallık'ı Brexit kararına götüren nedenler incelenmiş ve tez sonunda bazı sonuçlara varılmıştır. Varılan sonuçlara geçilmeden önce şunu belirtmek gerekir ki bu tez, yazarın teze başlamadan önce aklında olan hipotezlerinin bazılarını boşa çıkarmış, bazılarını desteklemiş ve ayrıyeten hiç aklında olmayan bazı hipotezler dahi ortaya çıkarmıştır. Nitekim bir bilimsel çalışmaya başladıktan sonra, çalışmanın sonucunda ne çıkacağını belirlemek sizin elinizde değildir, bir başka deyişle o çalışmanın sizi götüreceği final noktasını kestirebilmek mümkün değildir. Kaldı ki bu mümkün olsa bilimsel çalışma yapmanın bir anlamı olmayacaktır.

Varılan sonuçlara geçilecek olunursa, varılan birinci ve en önemli sonuç, Brexit referandumunun hükümet tarafından gerçekten AB'den ayrılmak amacıyla değil, AB'den bazı ayrıcalıklar elde etmek için bir siyasi blöf amacıyla yapılmış olmasıdır. Hatırlanacağı gibi (Bölüm 2.5 ve 2.6.) Birleşik Krallık AB'ye 1973 yılında Edward Heath döneminde üçüncü başvurusu sonucunda girebilmiştir. İlk iki başvurusu öne sürdüğü bazı şartlardan ve De Gaulle engelinden dolayı kabul edilmeyen Birleşik Krallık üçüncü başvurusunda “girelim de şartlar önemli değil” noktasına gelmiş ve muhalefetteki İşçi Partili Harold Wilson'un ağır şekilde eleştirdiği şartlarda birliğe dahil olmuştur. Bu tartışmalardan bir yıl sonra 1974'de iktidara gelen Harold Wilson o dönemki adıyla AT'ye “ya bizim üyelik şartlarımızı değiştirirsiniz ya da birlikten çıkarız” mesajı veren bir referandum sözü vermiştir.

Birleşik Krallık'ın bazı diplomatik çabalarına ek olarak üye kaybetmenin Topluluğun prestijine zarar vereceğini düşünen AET yeniden görüşmelere olumlu yaklaşmış ve Harold Wilson'un isteklerinin büyük bir bölümünü gerçekleştirmiştir. İstekleri gerçekleşen Harold Wilson üyeliğe devam kampanyası yürütmüş ve bunun sonucunda ile üyeliğe devam kararı çıkmıştır. Wilson'un Birleşik Krallık'ın ikinci başvurusunu yapan lider olduğu hatırlanacak olursa, Wilson'un gerçekten çıkmak isteyeceğini düşünmek doğru olmayacaktır. Wilson üyelik şartlarında değişim elde edebilmek için siyasi bir blöf yaparak AT'yi, üyelikten çıkmakla tehdit etmiş ve bu politikası da başarılı olmuştur. Wilson hem üyelik şartlarında istediği değişimi hem de sandıktan arzuladığı sonucu elde edebilmiştir.

2015-2016 yıllarına gelindiğinde David Cameron, Harold Wilson'un bu başarılı olmuş politikasını yani ayrıcalıklar elde edebilmek için üyelikten ayrılma tehdidi yapma yöntemini tekrarlamak istemiştir. Öyle ki David Cameron'un Birleşik Krallık vatandaşlarının önüne koyacağını söylediği seçenekler bile Harold Wilson'un seçenekleriyle aynıdır; yeniden görüşülmüş şartlar altında Avrupa Birliği'nde kalmak veya Avrupa Birliği'nden ayrılmak. David Cameron yeniden görüşmelerde bazı ayrıcalıklar elde etmeyi ve sonunda Wilson'da olduğu gibi üyeliğe devam kararı çıkacağını düşünmüştür. Ayrılma kararının çıkacağına ihtimal vermemiştir, öyle ki McGowan (2018: 4)'e göre David Cameron ayrılma seçeneğinin ihtimal dahilinde olduğunu bilseydi Brexit referandumu yapmazdı. Bir politikanın sürekli aynı sonuçlar vereceğini beklemek elbette doğru olmayacaktır, nitekim bu kez beklenen sonucu vermemiştir.

Birleşik Krallık'ın aynı politikayı ikinci kez yürüttüğünün farkında olan AB tarafı da bu kez Birleşik Krallık'ın bu tehdidini ciddiye almamış, yeniden görüşmeler sonucunda kayda değer olmayan bazı ayrıcalıkları yasal zemini tartışmalı bir şekilde vermiştir (Bkz: Bölüm 3.3.). Öyle ki yeniden görüşmelerin başarısızlığı kalma yanlısı birçok kişi dahi kabul etmiştir. İstedikini alamayan ve blöfü boşa çıkan Cameron kalma yönünde kampanya yürütmüş fakat Wilson'un aksine halkın nabzını kontrol edememiş ve referandumu kaybetmiştir. Referandum sonucunda da başarısızlığını kabul ederek istifa etmiştir.

Peki Wilson'da işe yarayan plan neden Cameron'da işe yaramamıştır? Bunun için birkaç sebep sayılabilir. İlk sebep 1975'deki 6 üyeli AB ile 2016'daki 28 üyeli AB arasında boyut ve kapsam bakımından büyük farklar olmasıdır. 2016'da yüzlerce alana müdahale eden, 28 üyeli ve bu üyelerden binlerce göçün geldiği, katı kurullarla çevrili kompleks bir örgüt olan AB'nin, 1975 yılındaki küçük ve sınırlı müdahaleye sahip hali, Birleşik Krallık vatandaşları için bu kadar problem teşkil etmemekteydi. Bir diğer sebep ise yeniden görüşmelerin başarısızlığıdır. Harold Wilson'un siyasi blöfü AB tarafından ikinci kez kabul edilmemiş, istenilenler verilmese dahi ayrılmayacakları düşünülmüştür. Bu düşünce, istedikini alamadığı halde kalma kampanyası yürüten Cameron özelinde haklı olsa da Birleşik Krallık halkı nezdinde haklı çıkmamıştır.

Varılan ikinci sonuç ise AB'nin başlangıcından beri geçirdiği tüm gelişmelerde Birleşik Krallık'ın bir Fransız-Alman koalisyonu karşısında yalnız kalmasıdır. Bilindiği gibi Birleşik Krallık'ın AB'de problem çıkarıcı ülke olduğu algısı hakimdir. Bu algının bir düzeyde haklılık payı olsa da eksik olduğu, tek taraflı bir bakış açısının ürünü olduğu açıktır. AB kuruluşundan beri Fransız-Alman koalisyonunun aldığı kararlarla hareket etmiştir. Bu koalisyon Birleşik Krallık'ı dahil etmeden aldıkları her karara Birleşik Krallık'ın diğer ülkeler gibi ayak uydurmasını beklemiştir. Birleşik Krallık ise ayak uydurmadığı takdirde problem çıkarıcı ülke olarak etiketlenmiştir.

Hatta bu koalisyon Birleşik Krallık'ın AB'nin kuruluş sürecine dahil olmamasının sebeplerinden biridir. Hatırlanacağı gibi (Bkz: Bölüm 2.4.1.) Fransa Schuman Planını resmi olarak duyurmadan önce plan hakkında Birleşik Krallık hariç diğer devletlere ön bilgilendirme yapmıştır. Dönemin birçok akademisyeni ve siyasetçisi bu davranışı Birleşik Krallık'ı plandan uzak tutmak için Fransa'nın "kasıtlı" çabası olarak yorumlamıştır. Ayrıca hatırlanacağı gibi (Bkz: Bölüm 3.4.2.) Fransız-Alman koalisyonun Birleşik Krallık'ı dışlayan, azınlıkta bırakan bu tavrı, Brexit referandumunda çıkış yanlısı kampanyanın da argümanlarından biri olmuştur.

Varılan üçüncü sonuç ise Birleşik Krallık'ın realist ve pragmatist bir dış politika anlayışıyla birlikte egemenlik kısıtlayıcı ve federatif girişimlere karşı olup, ekonomik fayda getirecek her politikaya sonuna kadar destek vermesidir. Birinci ve ikinci bölümde anlatılan AB'nin tüm gelişmelerinde görüleceği gibi, Birleşik Krallık, ortak pazarın ve AB'nin genişlemesine iktidarlar değişse dahi destek vermiş, veto hakkının engellenmesi, parasal birlik, birlik anayasası ve sınır kontrollerinin kaldırılması (Schengen) gibi konulara da iktidarlar değişse dahi karşı çıkmıştır.

AB ise egemenlik kısıtlayıcı ve federatif uygulamaları kuruluşundan beri hep ileriye götürmüştür ve daha da ileriye götürmeyeceğine dair bir işaret bulunmamaktadır. Daha yakın birlik (Even Closer Union) anlayışına sahip bir birlikten, daha fazla egemenlik kısıtlayıcı ve federatif politikalar uygulama amacında olan bir birlikten, egemenlik kısıtlayıcı politika fobisi olan bir ülkenin çıkışını elbette kaçınılmazdı.

Çıkış sonrası Birleşik Krallık'ın geleceğini belirleyecek olan ise AB'den çıkış için yapacağı anlaşma olacaktır. Senaryolar bölümünde (Bkz: Bölüm 3.8.1.) bahsedilen en kötü senaryo durumunda da dahi dünyanın en büyük siyasi ve ekonomik güçlerinden biri olan Birleşik Krallık'ın çökeceğini düşünmek gerçekçi bir yaklaşım değildir, çıkış anlaşmasının nasıl olacağı ve Birleşik Krallık'ın birlikten neler elde edip, neler elde edemeden çıkacağını ise zaman gösterecektir.

Birleşik Krallık'ın AB üyesi olmayan ayrıcalıklı bazı ülkelerle (Bkz: Bölüm 3.8.1.) olan ilişki modellerinden birini mi seçeceği veya literatüre yeni bir Birleşik Krallık Modeli'nin mi gireceği de zaman gösterecektir. Birleşik Krallık'ın AB ile oluşturacağı yeni ilişki modeli AB'ye üye olmak için bekleyen Türkiye gibi ülkelere de örnek teşkil edebilme ihtimali bulunmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aichele, Rahel ve Felbermayr, Gabriel (2015), **Costs and benefits of a United Kingdom exit from the European Union**, Guetersloh: Bertelsmann Stiftung, Munich.
- Aksoy, Cennet (2014), **Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alexander, Philip R.. (2001), “The Labour Government, Commonwealth Policy, and the Second Application to Join the EEC, 1964–67”, **Britain, the Commonwealth and Europe: The Commonwealth and Britain's Applications to Join the European Communities**, 1. Baskı içinde (132-156), Palgrave Macmillan New York.
- Alford, B. W.E (1988), **British economic performance, 1945-1975**, 1. Baskı, Macmillan Publication, London.
- Alganer, Yalçın ve Çetin, Muzeyyen Özlem (2008), “Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri II (1957-1986)”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, 15(2), 339-362.
- Arı, Tayyar (2011), **Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 7. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arı, Tayyar ve Toprak Elif (2013), **Uluslararası İlişkiler Kuramları II**, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Armaoğlu, Fahir (2012), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 18. Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Asthana, A., & Mason, R. (22 Nisan 2016), “Barack Obama: Brexit would put UK 'back of the queue' for trade talks” **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/22/barack-obama-brexit-uk-back-of-queue-for-trade-talks> (01.02.2018)
- Bache, Ian ve George, Stephen (2006), **Politics in the European Union**, 2. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Bennett, A. Leroy ve Oliver, James K (2015), **Uluslararası Örgütler**, 1. Baskı, BB101 Yayınları, Ankara.
- Berktaş, Fatmagül (2016), “Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirilmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, **19. yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 9. Baskı içinde (47-115), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Black, Jeremy (2017), **Kısa İngiltere Tarihi**, 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.

- Blair, Alasdair (2005), **The European Union since 1945**, 1. Baskı, Pearson Longman, Edinburg.
- Bounds, Andrew (23 Kasım 2015), “China’s Xi Jinping urges UK to stay in EU”, **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/df78cae4-797e-11e5-933d-efcdc3c11c89> (30.01.2018)
- “Brexit: 77,000 fraudulent signatures removed from petition for second EU referendum” (27 Haziran 2016), **ABC News**, <http://www.abc.net.au/news/2016-06-27/second-eu-referendum-brexit-petition-investigated-for-fraud/7548284> (20.02.2018)
- “Brexit: Key questions after Britain's vote to exit the EU”, (1 Temmuz 2016), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36637915> (21.03.2018)
- “Brexit: Petition for second EU referendum rejected” (9 Temmuz 2016), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36754376> (22.02.2018)
- “Brexit: What are the options?” (12 Haziran 2017), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37507129> (24.03.2018)
- “Brexit: World reaction as UK votes to leave EU” (24 Haziran 2016), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36614643> (03.03.2018)
- “Brexit: World reacts as Britain votes to leave the EU” (24 Haziran 2016), **Al Jazeera**, <https://www.aljazeera.com/news/2016/06/world-reacts-britain-votes-leave-eu-160624053949259.html> (03.03.2016)
- Britain is Stronger in Europe (t.y), “Why Britain is Stronger in Europe” https://www.strongerin.co.uk/for_campaigners#wZsZB6VdXfy8LCAP.97 (03.02.2018)
- Burgess, Michael (1996), “Introduction: Federalism and Building the European Union”, **Publius: The Journal of Federalism**, 26(4), 1-15.
- Butler, David ve Butler, Gareth (2000), **Twentieth-Century British Political Facts 1900–2000**, 8. Baskı, Palgrave Macmillan, New York.
- Butler, David ve Kitzinger, Uwe (1996), **The 1975 Referendum**, 2. Baskı, Palgrave Macmillan, London.
- Cairncross, Alec (1981), “The Postwar Years 1945-1977”, **The Economic History of Britain Since 1700, Volume 2: 1860-1939**, 1. baskı içinde (370-416), Cambridge University Press, Cambridge.
- Central Intelligence Agency (t.y), “The World Fact Book, Europe: United Kingdom”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html> (23.10.2017)
- Cobain, Ian ve Taylor, Matthew (23 Kasım 2016), “Far-right terrorist Thomas Mair jailed for life for Jo Cox murder”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/nov/23/thomas-mair-found-guilty-of-jo-cox-murder> (25.01.2018)

- Cohen-Tanugi, Laurent (2016), “The End of Europe?”, **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (1-12), Council on Foreign Relations, New York.
- Cowburn, Ashley (11 Temmuz 2016), “Theresa May says 'Brexit means Brexit' and there will be no attempt to remain inside EU”, **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-brexit-means-brexit-conservative-leadership-no-attempt-remain-inside-eu-leave-europe-a7130596.html> (21.03.2018)
- Cram , Laura vd. (1999), **Development in the European Union**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, London.
- Crowson, Nick J. (2011), **Britain and Europe, A political History since 1918**, 1. Baskı, Routledge, New York.
- Curtice, John (2016), “Scotland after Brexit”, **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (166-171), Council on Foreign Relations, New York.
- Çakmak, Haydar (2014), **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri**, 4. Baskı, Barış Kitap, Ankara.
- Çalış, Şaban vd, (2006) **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, 1.baskı, Konya: Çizgi Kitabevi, Konya.
- Çubukçu, Sevgi Uçan (2016), “Sosyal Demokrasisi: Melez Bir Politik Gelenek”, **19. yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 9. Baskı içinde (253-307), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- D'Alfonso, Alessandro (18 Şubat 2016), “The UK 'rebate' on the EU budget: An explanation of the abatement and other correction mechanisms”, **European Parliament Think Tank**, [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)577973](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)577973) (15.12.2017)
- “David Cameron promises in/out referendum on EU” (23 Ocak 2013), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282> (02.01.2018)
- “David Cameron resigns: The Prime Minister's resignation speech in full” (24 Haziran 2016), **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/david-cameron-resigns-brexit-eu-referendum-result-watch-read-speech-in-full-a7099981.html> (05.03.2018)
- “David Cameron: my seven targets for a new EU” (15 Mart 2014), **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/10700610/David-Cameron-my-seven-targets-for-a-new-EU.html> (05.01.2018)
- Dearden, Lizzie (11 Haziran 2016), “EU referendum: Swedish foreign minister warns Brexit 'could cause break-up of European Union’”, **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-swedish-foreign-minister-warns-brexit-could-cause-break-up-of-european-union-a7076626.html> (30.01.2018)

- Dedeoğlu, B. (2003a), “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, 1. baskı içinde (17-41), Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Dedeoğlu, B. (2003b), “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, 1. baskı içinde (41-65), Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Dedman, Martin (2001), **The Origin and Development of European Union 1945-95**, 1.baskı, Routledge, London.
- Demiral, Nurhan (2015), **Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde 2002 - 2012 Dönemi ve Müzakerelerin Geleceğe Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Ufuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diebold, William Jr. (2016), “Britain, the Six and the World Economy”, **Brexit and Beyond**, 1.baskı içinde (1-12), Council on Foreign Relations, New York.
- Dinan, Desmond (1998), **Encyclopedia of the European Union**, 1. Baskı, Macmillan Reference, London.
- Dinan, Desmond (2008), **Avrupa Birliği Tarihi**, (Çev. Hale Akçay), 1. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Dinç, Cengiz (2015), “Avrupa Kimliği, Tartışmalar, Modeller ve Güncel Endişeler”, **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. baskı içinde (67-95), Savaş Yayınevi, Ankara.
- Doğan, Vahit (2012), **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Dördü, Gökhan (2014), **Bütünleşme Kuramları Çerçevesinde Avrupa Birliği**, <http://akademikperspektif.com/2014/01/05/butunlesme-kuramlari-cercevesinde-avrupa-birligi/> (31.10.2016)
- Duncan, Pamela (24 Haziran 2016), “How the pollsters got it wrong on the EU referendum”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/how-eu-referendum-pollsters-wrong-opinion-predict-close> (08.02.2018)
- Düzgüt, Senem Aydın (2016), “Avrupa Birliği Genişlemesi ve Komşuluk Politikası”, **Avrupa Birliğine Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (43-59), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Edwards, Jim (24 Temmuz 2016), “Pollsters now know why they were wrong about Brexit”, **Business Insider**, <http://uk.businessinsider.com/pollsters-know-why-they-were-wrong-about-brexit-2016-7> (08.02.2018)
- Electoral Commission (t.y), “EU referendum result visualisations” <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-result-visualisations> (10.02.2018)

- Electoral Commission (t.y), “EU referendum results”,
<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>
(10.02.2018)
- “Erdoğan: AB müzakereleri için referandum yapabiliriz” (25 Mart 2017), **BBC Türkçe**,
<http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39394442> (05.03.2018)
- Erhan, Çağrı (1996), “"Avrupa'nın intiharı" ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar”,
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 51(1), 259-273.
- “EU Membership: Reasons For And Against Leaving” (25 Mayıs 2015), **SKY News**,
<https://news.sky.com/story/eu-membership-reasons-for-and-against-leaving-10358558>
(04.02.2018)
- “EU referendum campaigns suspended until Sunday after Jo Cox attack” (17 Haziran 2016), **BBC News**,
<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36553442> (21.01.2018)
- European Commission (t.y.), “Accession criteria”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (11.11.2016)
- European Commission (t.y.), “Jean-Claude Juncker”,
https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/president_en#timeline
(06.02.2017)
- European Commission (Mayıs 2011), “Public Opinion”,
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/barChart/themeKy/3/groupKy/3/countries/EU/savFiles/54,57,78,83,129,179,10000,11,47,59,76,77,194,661,2,66,70,72,86,88,112,5,68,81,85,96,137,143,162,184,191,193,201,663,66>
(02.01.2018)
- “EU Referendum Results” (2016), **BBC News**,
http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results (25.10.2017)
- “EU referendum: Cameron sets June date for UK vote” (20 Şubat 2016), **BBC News**,
<http://www.bbc.com/news/uk-politics-35621079> (18.01.2018)
- “EU reform deal: What Cameron wanted and what he got” (20 Şubat 2016), **BBC News**,
<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105> (16.01.2018)
- “EU vote: Where the cabinet and other MPs stand” (22 Haziran 2016), **BBC News**,
<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946> (28.01.2018)
- “European Parliament election: Antonio Tajani new president” (17 Ocak 2017), **BBC News**,
<http://www.bbc.com/news/world-europe-38656248> (09.03.2017)

- Foster, Peter ve Boztaş, Senay (22 Mayıs 2016), “Exclusive: Britain 'could liberate Europe again' by voting for Brexit and sparking populist revolution” **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/21/britain-could-liberate-europe-again-by-voting-for-brexit-and-spa/> (01.02.2018)
- Garland, Nicholas (2001). “New Labour, New Europe?”, **Labour’s European Dilemmas: From Bevin to Blair**, 1.baskı baskı içinde (194-209), Palgrave Macmillan, New York.
- Geddes, Andrew (2004), **The European Union and British Politics**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, New York.
- _____ (1994), “Great Britain and the European Community”, **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 531(1), 44-55.
- _____ (1996), **Politics and Policy in European Union**, 3.baskı, Oxford University Press, New York.
- Gerring, John (1997), “Ideology: A definitional analysis”, **Political Research Quarterly**, 50(4), 957-994.
- Glencross, Andrew (2015), “Looking back to look forward: 40 years of referendum debate in Britain”, **Political Insight**, 6(1), 25-27.
- _____ (2016), **Why the UK Voted for Brexit: David Cameron's Great Miscalculation**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, London.
- Goodwin, Matthew J. ve Heath, Oliver (2016), “The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result”, **The Political Quarterly**, 87(3), 323-332.
- GOV.UK (t.y), “Past Prime Ministers”, <https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers> (28.11.2017)
- Gowland, David vd. (2010), **Britain and European Integration Since 1945**, 1. Baskı, Routledge, New York.
- Gönen, Emre (2016), “Avrupa Birliği'nin Kurumları”, **Avrupa Birliğine Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (25-43), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Gubb, James (2015), “European Parliament”, **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/european-parliament/> (08.02.2017)
- Güler, Zeynep E. (2016), “Muhafazakarlık: Kadim Geleneğin Savunucusundan Faydacılığa”, **19. yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 9. Baskı içinde (115-163), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Gülmez, Seçkin Barış (2015) “Avrupa Şüphçiliği”, **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. Baskı içinde (95-117), Savaş Yayınevi, Ankara.

- Hallstein, Walter (1972), **Europe in the Making**, 1. Baskı, The Aldine Press, London.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet B. (2012), **Uluslararası Örgütler**, 5. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Heywood, Andrew (2013), **Siyasi İdeolojiler**, (Çev. Ahmet Kemal Bayram vd.), 5. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Hoffmann, Stanley (1966), "Tradition and Change || Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe", **Daedalus**, 95(3), 862-915.
- Holden, Patrick (2011), "Still 'Leading from Edge'? New Labour and the European Union", **British Foreign Policy: The New Labour Years**, içinde (157-170), Palgrave Macmillan, London.
- Holehouse, M. (18 Ocak 2016a), "Brexit will trigger collapse of EU, warns Poland" **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12105727/Brexit-will-trigger-collapse-of-EU-warns-Poland.html> (01.02.2018)
- _____ (23 Şubat 2016b), "Czech Republic 'will follow Britain out of EU'", **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/czechrepublic/12170994/Czechs-will-follow-Britain-out-of-EU.html> (01.02.2018)
- Horvath, Zoltan (2007), **Handbook on The European Union**, 3. Baskı, Hungarian National Assembly, Budapest.
- Hörber, Thomas (2006), **The Foundations of Europe: European Integration Ideas in France, Germany and Britain in the 1950s**, 1. Baskı, Vs-Verlag, Wiesbaden.
- Hughes, Kirsty ve Smith, Edward (1998), "New Labour - New Europe?", **International Affairs**, 74(1), 93-103.
- Hull, Andy vd. (2010), "New Labour's foreign policy, and what should come next", **Public Policy Research**, 17(2), 94-101.
- Hunt, Alex ve Wheeler, Brian (26 Mart 2018), "Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU", **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887> (02.04.2018)
- "Italy's Mogherini and Poland's Tusk get top EU jobs" (30 Ağustos 2014), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/world-europe-28989875> (10.02.2017)
- Ives, Wayne (2015), "Court of Justice of the European Union", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/court-of-justice-of-the-european-union/> (19.03.2017)
- Jackson, Robert J. (1970), "The Succession of Georges Pompidou: The French Presidential Election of 1969", **The Political Quarterly**, 41(2), 159-168.

- James, Wil (2015), "European Commission", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/european-commission/> (06.02.2017)
- James, Wil ve Byl-Knoefel, Ed van der (2015), "United Kingdom", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://www.civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/united-kingdom/> (25.10.2017)
- James, Will ve Gracey , Sarah (2015), "The Council of the European Union", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/the-council-of-the-european-union-council-of-ministers> (06.02.2017)
- _____ (2015), "The European Council", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/european-council/> (06.02.2017)
- Kaiser, Wolfram (1999), **Using Europe, Abusing the Europeans: Britain and European Integration, 1945-63**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, London.
- Karluık, Rıdvan (2014), **Avrupa Birliği, Kuruluğu, Geliğmesi, Genişlemesi, Kurumları**, 11. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kaya, Ayhan vd. (2016), "Giriş", **Avrupa Birliğine Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (1-22), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keçeci, Oręun F. (2012), **Entegrasyon Teorileri ve Avrupa Birliği'ndeki Krizin Bütünleşmeye Etkileri**, https://www.academia.edu/2333082/Entegrasyon_Teorileri_ve_Avrupa_Birli%C4%9Fi (01.02.2017)
- Kelemen, Daniel R. (2016), "London Falling", **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (143-150), Council on Foreign Relations, New York.
- Kelemen, Daniel E. ve Matthijs, Matthias (2016), "Should It Stay or Should It Go?", **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (111-119), Council on Foreign Relations, New York.
- Kışlalı, Ahmet Taner (2000), **Siyasal sistemler: siyasi çatışma ve uzlaşma**, 8. Baskı, İmge Kitapevi, İstanbul.
- Kitzinger, Uwe vd. (1968), **The Second Try: Labour and the EEC**, 1. Baskı, Pergamon Press, Oxford.
- Knott, Pippa (2015), "Treaty of Lisbon", **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/the-treaty-of-lisbon/> (23.12.2016)
- Lamond, Ian R. ve Reid, Chelsea (2017), **The 2015 UK General Election and the 2016 EU Referendum: Towards a Democracy of the Spectacle**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, Cham.
- Leach, Robert (2002), **Political Ideology in Britain**, 1.Baskı, Palgrave Foundation, New York.

- Leach, Robert vd. (2006), **British Politics**, 1.baskı, Palgrave Foundations, Basingstoke.
- Lee, Sabine (1996) “Staying in the Game? Coming into the Game? Macmillan and European Integration”, **Harold Macmillan and Britain’s World Role**, 1. Baskı içinde (123-148), Macmillan Press, New York.
- Lee, Stephen J. (2004), **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, 2. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara.
- Lewis, Flora (1988), **Europe, A Tapestry of Nations**, Touchstone, New York.
- Liddle, Roger (2015), **The Risk of Brexit: The Politics of a Referendum**, 2. Baskı, Policy Network, London.
- Lowe, Gregory (2015), “European Court of Auditors”, **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://civitas.org.uk/eu-facts/european-institutions/european-court-of-auditors/> (13.05.2017)
- Maclean, Rachel (2015), “EU membership referendum: The Campaigns,” **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://www.civitas.org.uk/content/files/EUreferendumcampaigns.pdf> (26.01.2018)
- Mardin, Şerif (1992), **İdeoloji**. 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- May, Alex (2001), “Commonwealth or Europe?: Macmillan's Dilemma, 1961-63”, **Britain, the Commonwealth and Europe: The Commonwealth and Britain’s Applications to join the European Communities**, 1. Baskı içinde (82-110), Palgrave Macmillan, New York.
- McCann, Kate (26 Ocak 2016), “This is what the ballot paper for the EU referendum vote will look like”, **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12122349/This-is-what-the-ballot-paper-for-the-EU-referendum-vote-will-look-like.html> (18.01.2018)
- McCormick, John (2016), “The New Divided Kingdom”, **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (140-143), Council on Foreign Relations, New York.
- McGowan, Lee (2018), **Preparing for Brexit: Actors, Negotiations and Consequences**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, Belfast.
- McKinney, Conor James (22 Şubat 2016), “Explaining the EU deal: an introduction”, **Full Fact**, <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-introduction/> (07.01.2018)
- Miller, Vaughne (2015) “The 1974–75 UK renegotiation of EEC membership and referendum”, **House of Commons Library Briefing Paper**, No: 9253, <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253> (05.12.2017)
- _____ (1999) “The resignation of the European Commission”, **House of Commons Library Briefing Paper**, 99/32. <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/RP99-3> (17.02.2017)

- Mitrany, David (1971), "The functional approach in historical perspective", **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, 47(3), 532-543.
- _____ (1994), "A working peace system", A. C.-G. Stubb, & B. Nelsen içinde, *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration* (s. 77-97). London: Palgrave Macmillan.
- Morgan, Glyn (2007), **The Idea of a European Superstate: Public Justification and European Integration**, 1. Baskı, Princeton University Press, New Jersey.
- Moseley, Tom (25 Aralık 2016), "The rise of the word Brexit", **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37896977> (30.12.2017)
- "Mr Koen Lenaerts is elected President of the Court of Justice of the European Union" (8 Kasım 2015), **Court of Justice of European Union**, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_181746/en/ (09.03.2017)
- Munoz, Susana ve Valls, Raquel (2016), "European Court of Auditors", **CVCE**, <http://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cabc24b9fe1/b1cd7e5f-1f47-4369-8549-7f8261195cc2> (03.05.2017)
- Munyar, Vahap (1 Kasım 2011) "'Stakeholder'ın çevirisi 'etkileşenler' mi olmalı", **Hürriyet**, <http://www.hurriyet.com.tr/stakeholder-in-cevirisi-etkilesenler-mi-olmali-19134936> (20.10.2017)
- OECD (t.y.) "OECD History", <https://www.oecd.org/about/history> (15.11.2016)
- Örs, Birsen H. (2016), "İdeoloji Karmaşık Dünyayı Anlaşılır kılmak", **19. yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 9. Baskı içinde (5-45), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Pedaliu, Effie G. (2013), "'We Were always Realistic': The Heath Government, the European Community and the Cold War in the Mediterranean, June 1970–February 1974", **Britain in Global Politics Volume 2: From Churchill to Blair**, 1. Baskı içinde (159-179), Palgrave Macmillan, Hampshire.
- Pimlott, Herbert (2005), "From 'Old Left' to 'New Labour'? Eric Hobsbawm and the Rhetoric of 'Realistic Marxism'", **Labour/Le Travail**, 56, 175-197.
- Rawls, John (1993), **Political Liberalism**, 1. Baskı, Columbia University Press, New York.
- Rawnsley, Andrew (10 Ekim 2015), "Geoffrey Howe, the close cabinet ally who became Thatcher's assassin", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2015/oct/10/geoffrey-howe-the-cabinet-ally-who-became-thatchers-assassin> (20.12.2017)

- Riley-Smith, Ben (20 Haziran 2016), “Leave or Remain in the EU? The arguments for and against Brexit”, **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/politics/2016/06/16/leave-or-remain-in-the-eu-the-arguments-for-and-against-brexit/> (05.02.2018)
- Roberts, J. M.(2016), **Avrupa Tarihi**, 1. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Russell, Karl ve Lee, Jasmine C. (24 Haziran 2016), “Fallout From Britain’s Exit: Markets, Immigration and Trade”, **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/interactive/2016/06/23/international-home/brexit-leave-repercussions.html> (28.02.2018)
- Saïidi, Uptin (4 Temmuz 2016), “Here's why the majority of Brexit polls were wrong”, **CNBC International**, <https://www.cnbc.com/2016/07/04/why-the-majority-of-brexit-polls-were-wrong.html> (08.02.2018)
- Sander, Oral (2010), **Siyasi Tarih 1914-1994**, 19. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- Saygın , Didem ve Ultan, Mehlika Özlem (2016), “Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Tarihsel Bir Analiz”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 12(23), 71-102.
- Schweiger, Christian (2007), **Britain, Germany and the Future of the European Union**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, New York.
- Shapiro, Jeremy (2016), “Letter From London: One Market, Many Peoples”, **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (90-94), Council on Foreign Relations, New York.
- Siddique, Haroon (23 Haziran 2016), “Is the EU referendum legally binding?”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/23/eu-referendum-legally-binding-brexit-lisbon-america-sovereign-parliament> (23.03.2018)
- Sims, Alexandra (3 Kasım 2016), “What is the difference between hard and soft Brexit? Everything you need to know”, **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-hard-soft-what-is-the-difference-uk-eu-single-market-freedom-movement-theresa-may-a7342591.html> (24.03.2018)
- Smith, Geoffrey (2016), “Britain in New Europe”, **Brexit and Beyond**, 1. Baskı içinde (40-54), Council on Foreign Relations, New York.
- Smith, Julie (2016), “Reform, Renegotiation and Referendum”, **NUPI**, <http://www.nupi.no/en/Publications/CRISTin-Pub/Reform.-Renegotiation-and-Referendum> (11.01.2018)
- _____ (2017), “Gambling on Europe: David Cameron and the 2016 referendum”, **British Politics**, 1-16.
- Smith, Oli (24 Mart 2016), “‘TIME TO GO’: Trump gives Brexit blessing as he blames 'crazy migration' for EU collapse”, **The Daily Express**,

<https://www.express.co.uk/news/uk/655219/Donald-Trump-EU-Brexit-blessing-crazy-migration> (30.01.2018)

Sonny, Anna ve Buuren, Lotte Van (Ekim 2015), “Factsheet – EU membership referendum”, **CIVITAS Institute for the Study of Civil Society**, <http://www.civitas.org.uk/content/files/EUreferendum.pdf> (18.01.2018)

Soutou, Georges-Henri (2014), **Avrupa Birliği Tarihi**, (Çev. Eylem Alp), 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Soyaltın, Diğdem (2015), “Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketlerinin Tarihi”, **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. Baskı içinde (11-35), Savaş Yayınevi, Ankara.

Syal, Rajeev (12 Nisan 2017), “Brexit: foreign states may have interfered in vote, report says”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2017/apr/12/foreign-states-may-have-interfered-in-brexit-vote-report-says> (20.02.2018)

Şahin, Mehmet (2014), “Bütünleşme Teorileri”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar**, içinde (109-125), 1. Baskı, Kripto Yayıncılık, Ankara.

T.C Dışişleri Bakanlığı (t.y), Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (31.10.2017)

Thatcher, Margaret (1995), *The Downing Street Years*, 1. Baskı, Perennial, London.

“The four key points from David Cameron's EU letter”, (10 Kasım 2015), BBC News, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-34779250> (05.01.2018)

The Economist Intelligence Unit (t.y), “United Kingdom”, <http://country.eiu.com/united-kingdom> (20.10.2017)

The Official European Union Website (t.y.), “About The European Union”, https://europa.eu/european-union/about-eu_en (09.11.2016)

The Official European Union Website (t.y), “European Commission” https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_en (06.02.2017)

The Official European Union Website (t.y.), “European Committee of the Regions”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-committee-regions_en (10.05.2017)

The Official European Union Website (t.y.), “European Court of Auditors”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-court-auditors_en (03.05.2017)

The Official European Union Website (t.y.), “European Economic and Social Committee”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-economic-social-committee_en (10.05.2017)

- The Official European Union Website (t.y.), “European Investment Bank”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-investment-bank_en (11.05.2017)
- The Official European Union Website (t.y.), “European Ombudsman”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-ombudsman_en (09.05.2017)
- The Official European Union Website (t.y.), “European Parliament” https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en (05.05.2017)
- The Official European Union Website (t.y.), “The European Anthem”, https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/anthem_en (31.10.2016)
- The Official European Union Website (t.y.), “Joining the EU”, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#joining_the_eu (07.07.2017)
- The Official European Union Website (t.y.), “Member countries of the EU”, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en (10.01.2017)
- The Official European Union Website (t.y.), “Treaty of Rome”, http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf (20.11.2016)
- The Official European Union Website (t.y.), “What is the euro area?”, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_en (20.05.2017)
- Treaty of Lisbon (t.y), Eur-Lex Access to European Union Law, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> (28.12.2016)
- Toprak, Elif (2007), “Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 7(1), 69-89.
- “UK 2015 general election results in full” (8 Mayıs 2015), **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2015/may/07/live-uk-election-results-in-full> (03.01.2018)
- “UK election 2017: full results” (9 Haziran 2017), **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2017/jun/08/live-uk-election-results-in-full-2017> (05.01.2018)
- “United Kingdom country profile” (28 Haziran 2017), **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18023389> (25.10.2017)
- Urwin, Derek W. (2014), **The Community of Europe : a History of European Integration Since 1945**, 2. Baskı, Routledge, New York.
- “Ülke profili: İngiltere” (13 Aralık 2013), **Al Jazeera Türk**, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-ingiltere> (25.10.2017)

- Vote Leave (t.y), “Renegotiation”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_renegotiation.html (15.01.2018)
- Vote Leave (t.y), “Why should we Vote Leave on 23 June?”, <http://view.publitas.com/vote-leave/why-vote-leave-1/page/1> (04.02.2018)
- Wall, Stephen (2008), **A Stranger in Europe: Britain and the EU from Thatcher to Blair**, 1. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Warry, Richard (15 Mayıs 2017a), “Guide to the parties: Liberal Democrats”, **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/election-2017-39852084> (23.11.2017)
- _____ (14 Mayıs 2017b), “Guide to the parties: Conservatives”, **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/election-2017-39851195> (25.11.2017)
- _____ (17 Mayıs 2017b), “Guide to the parties: Labour”, **BBC News**, <http://www.bbc.com/news/election-2017-39849601> (26.11.2017)
- “What next for Brexit? 12 key questions answered after Theresa May took a hit from Tory rebels” (17 Aralık 2017), **The Times**, <https://www.thetimes.co.uk/article/what-next-for-brexit-12-key-questions-answered-after-theresa-may-took-a-hit-from-tory-rebels-9h3fv9nqq> (20.03.2018)
- What UK Thinks (t.y), “If there was a referendum on Britain’s membership of the EU, how would you vote? (Eurotrack)” <https://whatukthinks.org/eu/questions/if-there-was-a-referendum-on-britains-membership-of-the-eu-how-would-you-vote-2/> (07.02.2018)
- What UK Thinks? (t.y), “Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union”, <https://whatukthinks.org/eu/questions/should-the-united-kingdom-remain-a-member-of-the-eu-or-leave-the-eu/> (07.02.2018)
- What UK Thinks (t.y), “What was the main reason why you decided to vote for the UK to leave the EU?”, <https://whatukthinks.org/eu/questions/what-was-the-main-reason-why-you-decided-to-vote-for-the-uk-to-leave-the-eu/#> (10.02.2018)
- What UK Thinks (t.y), “What was the main reason why you decided to vote for the UK to remain in the EU?”, <https://whatukthinks.org/eu/questions/what-was-the-main-reason-why-you-decided-to-vote-for-the-uk-to-remain-in-the-eu/> (10.02.2018)
- Whitman, Richard (2005), “Cashback Crisis”, **The World Today**, 61(5), 26-27.
- _____ (2016), “Brexit or Bremain: what future for the UK's European diplomatic strategy?”, **International affairs**, 92(3), 507-529.
- Williamson, Adrian (5 Mayıs 2015), “The case for Brexit: lessons from the 1960s and 1970s”, **History and Policy**, <http://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/the-case-for-brexit-lessons-from-1960s-and-1970s> (11.12.2017)

- Windlesham, Lord (2006), "Britain and the European Constitution", **Parliamentary Affairs**, 60(1), 102-110.
- Woodcock, Andrew (28 Haziran 2016), "Cameron warns EU immigration rules could threaten UK trade deal", **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/immigration-fears-caused-brexite-vote-david-cameron-tells-brussels-a7108516.html> (10.01.2018)
- Worley, Will (17 Haziran 2016), "EU referendum: Vladimir Putin says David Cameron called vote 'to blackmail Europe'", **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/russian-president-vladimir-putin-says-david-cameron-called-the-eu-referendum-to-blackmail-europe-a7088576.html> (30.01.2018)
- Worldometers (2017), "Countries in the world by population", <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/> (11.03.2017)
- Worley, Will ve Forster, Katie (24 Haziran 2016), "Brexit: Young people gather at Parliament in protest at not being given EU referendum vote", **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/brexit-eu-referendum-latest-protest-young-people-parliament-vote-a7101701.html> (22.02.2018)
- Wright, Oliver (5 Ocak 2016), "EU referendum: David Cameron gives Conservative ministers freedom to campaign for a 'leave' vote", **The Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-david-cameron-gives-conservative-ministers-freedom-to-campaign-for-a-leave-vote-a6798156.html> (26.01.2018)
- Yazgan, Hatice (2015), "Genişleme Süreci, Avrupa ve Komşuları", **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. Baskı içinde (407-425), Savaş Yayınevi, Ankara.
- Yiğit, Ali (2000), "Avrupa'nın Sınırları ve Türkiye'nin Avrupa'ya Göre Konumu", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(2), 35-50.
- Young, John W. (1993), **Britain and European Unity, 1945-1992**, 1. Baskı, Macmillan Education, New York.

ÖZGEÇMİŞ

Ekrem OK, 09.09.1991 tarihinde İstanbul İli Bakırköy İlçesinde doğdu. 2005 yılında Erzurum Vali Vefik Kitapçıgil İlköğretim Okulu'nu; 2007 yılında Erzurum Tevfik İleri Anadolu Lisesi'ni; 2014 yılında Atatürk Üniversitesi - İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı. OK, bekar olup başlangıç düzeyinde Rusça, ileri düzeyde İngilizce bilmektedir

